

SAYI: 35

FIYATI: 1.000.000 TL

ISSN 1301-6784
OCAK - MART 2000

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური
კულტურული კრებული

artık unutabilirsiniz ...

Çünkü artık **net** ile sorunsuz abonelikler dönemi başlıyor.
Abonet'le dilediğiniz yayınların size ulaşması
şimdi çok daha kolay, hızlı ve güvenli...

Abonet yeni, çağdaş, kolay ve güvenli bir abonelik sistemidir. Sisteme katılacak olan diğer yayınlarla birlikte Abonet, her geçen gün daha fazla okuyucuya ve yayıncıya hizmet verecek..

Abonet ile okuyucular;

- Bulunmayan dergileri aramak zorunda kalmayacaklar,
- İstedikleri yayınlara istedikleri periyotta abone olabilecekler (*Haftalıklarda en az 4 sayı, aylıklarda 1 sayı*),
- Abone oldukları yayınlar Aktif Dağıtım güvencesiyle ulaşacak,
- Yayının durması halinde abonelik ücretini geri alabilecek veya başka bir dergiye abone olabilecekler,
- İstedikleri dergiye telefon, faks, internet veya e-mail yoluyla abone olabilecekler,
- Kredi kartıyla veya adreste nakit ödeme yapabilecekler.

YAZ KAMPANYASI

GEZİ 99'u incelemeden tatil programınızı yapmayınız!

GEZİ 99 TÜRKİYE TATİL REHBERİ

Bölge-bölge, il-il tüm Türkiye Tanhî turistik yöreler antik kentler, hoteller, moteller, taşı köyleri, kaplıcalar, yol göstericileri, ulaşım haritaları, dağcılık ve kayak merkezleri lokantalar bariyer ve eğlence yerleri, seyahat acentaları

Türkiye Gezi Rehberi : 5.000.000 TL.
Türkiye Antik Kentler Rehberi : 2.000.000 TL.
Türkiye Oteller Rehberi : 2.500.000 TL.
Renkli otset baskılı üç rehber birarada 8.000.000 TL.

Aşağıdaki tüm ürünler adresinize imza karşılığı teslim edilecek ve ister kredi kartıyla ister adresinizden nakit tahsilat yöntemiyle ödemenizi gerçekleştirebilirsiniz. Sipariş vermek için <http://www.abonet.net> 'te "Gezi 99 formu" doldurunuz veya bizi arayınız...

Abonet

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No.1752 Okmeydanı-İstanbul

tel: (212) 222 83 32 - 222 72 06 faks: (212) 222 27 10 e-mail: abonet@abonet.net internet: www.abonet.net

çveneburi

Kültürel Dergi

ISSN 1301-8784

Çek-Mart 2000 Sayı: 35

(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

TOTAL MÜŞAVIRLIK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü

Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu

Osman Nuri MERCAN,

Ibrya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar

Özlem AKALTUN, Ali ALTUN, İraki ANDRIADZE,
Ahmet CEYLAN, Hasan ÇELİK, Hayri HAYRIOĞLU,
Davut KAPTAN, Aydın KARASÜLEYMANOĞLU,
Şahver KARASÜLEYMANOĞLU, Sami KOÇ,
Ahmet KÜLEKÇİ, Osman Nuri MERCAN,
Laurent MIGNON, Ibrya ÖZKAN, Murat ŞAHİN,
Nodar ŞENGELIA, Mehmet Bülent ULUDAĞ,
Mustafa YAKUT, Eşref YILMAZ, Feriye YAZICI,

Yazışma Adresi

Halaskargazi Caddesi Kırsançoğlu Apt

No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul

Tel: (0212) 234 43 39 - 231 79 28 - 233 56 82

Faks: (0212) 246 02 27

Fiyatı

1.000.000.-TL (KDV Dahil)

Abone

ABONET

Tel: (0 212) 222 83 32 - 222 72 06

Faks: (0 212) 222 27 10

Dizgi-Ofset Hazırlık

Paxajans Yayıncılık Reklam, Ltd. Şti,

Tel: (0216) 330 83 16 - 330 83 99

Baskı

Berdan Matbaası

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.
Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve
çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle
birlikte gönderilmelidir.

İçindekiler

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Abhazya Sorunu ve Kafkasya'da Balkanların Gölgesi.....2	Mehmet Bülent ULUDAĞ
Türkiye-Gürcüstan Dostluğu.....6	Aydın KARASÜLEYMANOĞLU
Dünya Hakimiyet Teorileri ve Gürcüstan.....7	Murat ŞAHİN

SÖYLEŞİ

Gürcü ve Abhaz Halkı Kardeşliği.....9	Ahmet CEYLAN
---------------------------------------	--------------

TARİH

Gürcüstan'da Osmanlı Araştırmaları.....11	Nodar ŞENGELIA
Yusuflı Bölgesinde Bazı Tarihî Anıtlar.....14	Ahmet KÜLEKÇİ

YAŞAM - KÜLTÜR

Karadeniz İçin Uluslararası Destek.....15	Ahmet KÜLEKÇİ
Refahiye Köyü.....21	Ahmet CEYLAN
Mavi Dağlar Çiksesi Gürcüstan.....17	Sami KOÇ
Tarihî Karadeniz'de Horona Duruyor.....21	Ahmet KÜLEKÇİ
Anadilin Gözyaşları.....21	Eşref YILMAZ
Yurtdışında Gürcüce Okuma Yazmayı Yayma Demek.....22	İraki ANDRIADZE

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük.....23
Çikvta Kortzili - 8.....24

EDEBİYAT-SANAT

Gürcü Ressama Trabzon'da Sevgi Seli.....25	Ahmet KÜLEKÇİ
Fakir Baiyurt ve Gürcü Edebiyatı.....26	Mustafa YAKUT
Hepimiz Gürcüyüz.....30	Laurent MIGNON
Şiirler.....34	V. ŞAVELA, L. MIGNON, A. SULAKAURI
Abhazya Öyküleri: Akucma.....35	Guram ODİŞARIA

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 12.....39	Ibrya ÖZKAN
Murgul Başköy'de Gürcü Kültürü.....40	Şahver KARASÜLEYMANOĞLU
İmerhev Gürcülerinde Cenaze.....42	Özlem AKALTUN

ÇOCUK

Cadı Okhal.....43
HABERLER BASINDAN.....45

Abhazya Sorunu ve Kafkasya'da Balkanların Gölgesi

Mehmet Bülent ULUDAĞ

Türkiye'nin en saygın gazetelerinden biri olan Cumhuriyet'in 11 Haziran 1999 tarihli sayısında Nur Dolay imzası ile "Kafkaslar'da Balkanlar'ın Gölgesi" adlı bir makale ile yine Nur Dolay tarafından "İdea" Dergisi, Yaz 99/3. sayısında "Karadeniz'in İki Yakasındaki Abhazya" adlı başka bir makale yayınlanmıştır. Makalelerde Abhazya'da oluşan durum hakkında yapılan irdelemelerin sonucunda, genel olarak Kosova'da ve bütün Balkan Yarımadası'nda kısa bir süre önce yaşananların Kafkasya'da da tekrarlanma olasılığının bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Yazılarda yapılan bir tahmine göre Gürcüler ve Abhazlar arasındaki bu anlaşmazlığın da kendi sınırlarını aşarak bütün Kafkasya'yı etkileyecek bir bunalıma dönüşebileceği belirtilmektedir. Uyarıcı nitelikteki bu tahmine kaulmamak mümkün değildir. Bölgede yeni bir trajedinin yaşanmaması için Kafkasya'da yaşayan tüm halkların ellerinden gelen bütün çabayı göstermeleri gerekmektedir.

Makalelerde, hem bir kaç yıl önce Abhazya bölgesinde meydana gelen Gürcü-Abhaz çatışmasının, hem de çatışma sonrası dönemde Abhazya'da oluşan ağır koşulların başlıca ve tek müsebbinin Gürcüler ve Gürcüistan yönetimi olduğunu kabul eden bir anlayış vardır. Gürcüler'in kardeş Abhaz halkı hakkındaki duygu, düşünce tutumlarının gerçeğin tam tersi biçimde tasvir edilip sunulması üzüntü verici bir durumdur. Özellikle 7-9 Haziran 1999 tarihlerinde BM'nin arabulucuk çabalarının sonunda ve T.C. Dışişleri Bakanı Sn. İsmail Cem'in büyük desteğiyle İstanbul'da gerçekleştiren ve sonucunda taraflarca mevcut sorunların barışçıl yollarla aşılması yolunda gerekli çok önemli bir adımın daha aldıkları yönündeki iyimser duygularının bir kez daha güçlenmesine neden olan "Gürcü-Abhaz Diyalogu"nun hemen ardından böyle makalelerin yayınlanmış olması daha da üzücü olmaktadır.

Makalelerde ileri sürülen görüşler, bir yandan Abhazya hakkında ulaşılan kişisel bilgilere diğer yandan Abhazya bölgesinde yaşayan vatandaşların ve her şeyden önemlisi de İstanbul'da gerçek-

leştirilen "Gürcü-Abhaz Görüşmeleri" sırasında görüldüğü anlaşılan Abhazya temsilcileri Vladislav Ardzinba, Sergei Bağapş ve Sergei Şamba'nın sözlerine dayandırılmaktadır. Aynı toplantıda Gürcüistan tarafını temsil eden hiçbir yetkiliyle konuşulmamış olması ve ayrıca yayın aşamasında da Gürcü tarafına söz hakkı verilmemesinin doğru bir davranış olmadığı ortadadır. Makalelerde tartışılmaya açık çok sayıda konu vardır ve bunları tek tek bilimsel olarak irdelleyip cevaplandırmak uzun hacimli bir çalışmayı gerektirir. Abhazların Gürcülerle ilişkileri ve onlara yaklaşımları hususları da yanlış bilgiler sunulmaktadır. Yabancı dilerlerden geldikleri için okuyucuya ilginç geleceği umulan Abhaz katılımcılarla yapılan ayak üstü görüşmelerin ürünü bir habercilikle gerçeklerin anlaşılması kolay olmamaktadır.

Yazarın "Abhazya Devleti" hakkındaki görüşlerine kronoloji kuralına sadık kalarak sırasıyla özet cevaplar vermek gerekli olmaktadır.

1. Genel kabul gören tarih tezlerine göre bugün Abhazya diye adlandırılan coğrafyada Gürcüler ve Gürcü boyları çok uzak geçmişten bu yana yaşamaktadırlar. Abhazya ıtkı Kartli, Kaheti, İmereti vb... bölgeler gibi Gürcüistan'ın köklü ve ayrılmaz parçası sayılmaktaydı. İmereti, Guria, Samegrelo, Svaneti, Raça-Leçhumi ve Abhazeti Batı Gürcüistan'ı oluşturan bölgeler olarak uzun asırlar boyunca anılmıştır. Makalede verilen bilgilere göre ise Abhazlar M.S. VI. Yüzyılda güçlü bir krallık kurmuşlar ve onlar kendilerini Gürcüistan'ın bölgelerinden biri olarak kabul etmiyorlarmış. Bölgenin Aborijen (yerli) nüfusundan söz edilirken, çok eski çağlardan beri burada yaşayan Gürcülerden bahsedilmemektedir. Oysa bu bölgenin en eski ve yerli (aborijen) nüfusu Gürcüler ve Abhazlar oluşturmaktaydı. Gürcüler'in Abhazya'daki otoktonomisi konusunda çok sayıda kanıt-sal örnek bulunmaktadır. Antik dönem tüm yazarları (Herodot-M.Ö. I. yy, Strabon-M.S. I. yy, vb...) Karadeniz'in doğu bölgesinde yalnızca Kolhi (Kolhidialılar) 'terdensöz etmektedirler. Eski Yunanlılar'ın Kolhida Krallığı'nda yaşayan bütün

boyaları Kolhi olarak adlandırdıkları durumlara da rastlanmıştır. Miletli Hekate (M.Ö. VI. yy) Bzpi vadinde yaşayan nüfusu Korakslar ve Kolalar olarak adlandırarak "Korakslar Kolhilerin bir boyudur" diye yazmaktadır. Etnonim olarak Kola'nın Kolhi ile bağlantılı olduğu şüphe götürmemektedir. Yakın dönemlere ait başka bazı kaynaklarda konuyla ilgili veriler bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Katip Çelebi, İtalyan Lambert, Fransız Charden vb. gibi kaynaklar Abhazy'a'nın etnik yapısı hakkında çok ciddi bilgiler sunmakta ve bu bölgenin ana etnik unsuru olarak Gürcü boyalarını kabul etmektedirler.

Abhazy Gürcüstan'ın kültürel-tarihsel birimi olmanın yanı sıra aynı zamanda kuzeyden Kafkas sıradağlarıyla doğal bir sınır ile ayrılan bu ülkenin ayrılmaz fiziko-coğrafi bir parçasıdır. Abhazy'a'nın tarihsel oluşumu ve Gürcülerle ilişkileri hakkındaki görüşler özetlenirse, bu iki halkı yalnız uzak geçmişlerinden kaynaklanan akrabalıkları ve ilguistik bağları (Gürcü ve Abhazca İberia-Kafkas Dil Grubu'na girer) değil aynı zamanda din ve inanç bağları da birleştirmektedir. Gürcüstan'da yaşayan Abhazların ezici çoğunluğu Hristiyandır. Buna rağmen ülkemizdeki bazı gazeteler Abhazy'daki 1992-93 çatışmasını bir "İslami Cihat" olarak göstermişlerdir. Abhazlar yüz yüzlere Megrel, Svan ve Kartvel insanlarıyla ortak bir kültür temelinde yaşam sürdürmüşlerdir.

Abhazların Gürcüstan tarihinde büyük emekleri vardır. Gürcüstan'ın devletsel restorasyonu Abhazy'dan başlamıştır. Bu tarihsel dönemde Abhaz, Laz, Megrel ve Kartvel (Gürcü) tarihi çakışmaktadır. Bu dönemlere ait pek çok belge, sanat ve mimarlık eseri vardır. Bunların hangi kültürün ürünü oldukları Gürcüstan'daki ya da başka yerlerdeki müze ve araştırma kurumlarının öğrenilerle Abhazy Krallığı'nın kimliğiindeki çeşitlilik de belirginlik kazanır. Nasıl ki Osmanlı İmparatorluğu bir çok uluslu devlet olmasın akarsın kurucusu ve yöneticileri Osmanoğulları Beyliği'nin genişlemesiyle bir araya gelen Türkler olmuşsa, Abhazeti olarak bilinen bu krallığın da Abhazy'daki otoritenin Gürcüstan'ın öteki bölgelerine yayılmasıyla oluşan bir devlet olduğu söylenebilir. Osmanlı'nın Anadolu'daki beylikleri ve Rumeli'ndeki krallıkları birleştirmesine benzer biçimde, birer Gürcü prenslikleri olan Abhazy-İmereti-Kartli ek-seninde bölgedeki öteki siyasal güçler ve halklar birleştirilmişti. Sonuç olarak bu bölgede Abhazların mı Gürcülerin mi daha eski unsurlar oldukları, nı sorgulanmak. Kolomb öncesi Amerika'da, Aztek-

lerin mi Mayaların mı yoksa İnkaların mı daha eski olduklarını sormak kadar anlamsızdır. Aynı biçimde Kuzey Amerika'da, Apaçilerin mi Komançilerin mi daha önceden var olduklarını sormak bile abestür.

2. Makalelerde Sovyetleştirme sonrası dönemde ilgili olarak, Abhazy'a'nın Sovyetler Birliği'ne aynen Gürcüstan gibi bağımsız Sovyet Cumhuriyeti olarak girdiği, fakat Stalin'in bu statüyü gasp ederek 1930 yılında bölgeyi yeniden Gürcüstan'a bağladığı öne sürülmektedir. Doğal olarak okurlar bu durumda aslen Gürcü olan Stalin'in konu hakkında kendi halkı lehine ve Abhazların aleyhine karar verdiğini düşüneceklerdir. Stalin döneminde Abhazy bölgesinin zarar gördüğü kanısı doğrudur. Ama aynı zarar görme, belki de fazlasıyla Gürcüstan'ın diğer bölgelerinde de o zamanki yönetim tarafından gerçekleştirilmiştir.

Abhazy'a'nın sosyalist cumhuriyet olarak ilan edilmesinden üç yıl önce, 1918 yılında bizzat Sovyet Rusya ve Lenin'in de onayıyla Demokratik Gürcüstan Cumhuriyeti yapılanması içinde dahil edilmesinin öngörüldüğü bilinmektedir. 1918 yılının Şubat ayında, muhtevassında Abhaz temsilcilerinin de bulunduğu Gürcüstan Millet Meclisi ile Abhazy Halk Meclisi arasında yapılan görüşmeler, Haziran ayında imzalanan bir anlaşma ile sonuçlandı. Bu anlaşma ile Abhazy bölgesi Gürcüstan'ın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilerek geniş özerklik hakları tanındı. Abhazy'a'nın da dahil olduğu Gürcüstan Demokratik Cumhuriyeti'nin üç yıllık mevcudiyeti döneminde (1918-1921) devlet sınırları uluslararası anlaşmalarla pekiştirilmişti. Bu anlaşmalardan biri 7 Mayıs 1920 tarihinde Bolşevik Rusya Sovyet Cumhuriyeti'yle yapılmıştı. Aynı şekilde Almanya, İngiltere, Fransa ve Türkiye ile de benzer anlaşmalar yapılmış ve Milletler Ligi (Cemiyeti Akvam) tarafından da onaylanmıştır. Bu coğrafyanın Sovyetleştirilmesini müteakiben 1921 yılının Mayıs ayının sonunda diğer birçok bölge gibi Abhazy'a da "Sovyet Sosyalist" diye nitelendirildi. Bu statü Rusya Federasyonu'nun Stavropol, Tuapse, Ural vb. gibi bölgelerine de verilmişti. Söz konusu statü anılan bölgelerin Rusya'dan ayrılmış anlamına gelmediği gibi Abhazy'a'nın da, Gürcüstan'dan ayrıldığı anlamına gelmiyordu. Bölge halkının kendisini Gürcüstan içinde nasıl algıladığına ilişkin çarpıcı bir veri olarak şu olay da sunulabilir. Abhaz soyulları M. Şervasidze, M. Emkhvari, A. İnal-İpa ve P. Ançabadze'nin önderlik ettiği Abhazy Heyeti 1916 yılında Tbilisi'yi ziyaret ederek Abhaz halkı adına

Sohumi bölgesinin vilayete dönüştürülmesini, bunun mümkün olmaması halinde heyet, Abhazya'nın mutlak Kutaisi vilayeti ile birleştirilmesini, Sokhumi Eparchia'sın ise Ezgarchos yönetiminde bırakılmasını talep etmiştir. Böylesine hassas bir konuda tüm bu verilerin de ciddi bir makalede olması gerekirdi.

3. Makalelerde makul ölçüler içinde kabul edilmesi olanaksız bazı tezlerde İstanbul'a gelen Abhaz Delegasyonu üyelerine atfedilerek onların görüşleri olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede Vladislav Ardzinba'nın "Bugün dünyada hakim olan politik görüş hiçbir zaman tarihsel gerçekleri dikkate almıyor" sözüne ilişkin olarak tarihsel gerçeğin ne olduğu yukarıda sunulmuştur. Konuyla ilgili yetle ilgilenenler başka bağımsız kaynaklardan ve bağımsız tarihçilerin bilimsel çalışmalarından da yararlanabilirler. 1993 yılında Abhazların Gürcülerle savaşmaya başlamaları konusunda Abhaz delegasyonunun başkanı Sergei Bağapş'ın ağzından bazı görüşler ortaya atılmaktadır: "Bizim parlamento ulkenin konfederasyon düzeni içinde yapılandırılmasını görüşürken onlar (Gürcüler) üzerimize tanklar ve savaş uçaklarıyla saldırdılar", Bu sözlerde Gürcülere ilişkin olarak söylenen saldırganlık iddiası doğru sayılamaz. Rusya'dan gelip Bakü ve Erivan'a uzanan ve doğal olarak Abhazya bölgesinden geçen demiryollarını bazı silahlı soygun çetelerinden ortaklaşa koruyabilmek amacıyla Vladislav Ardzinba ile merkezi yönetim arasında varılan mutabakat gereğince, yalnız ve yalnız demiryolu hattını korumak için bölgeye silahlı güçler gönderilmiştir. Bütün amaç ve program ile hareket alanlarını iki yönetim birlikte tespit ve teyit etmişlerdi. Varılan mutabakat gereğince yerel silahlı güçler ile birlikte çalışılacaktı. Ancak, sözü edilen dönemde bağımsızlığını yeni kazanmış olan Gürcüistan devletin henüz düzenli ordusu olmadığı için, bu işlevi yerine getirmekte olan güçler bölgeye girdiklerinde, Abhaz tarafındaki belirli bazı çerçevelerin bilinçli organizasyonu ile onlara ateş açılmış ve provoke edilmişlerdir. Karşı propaganda amacıyla bölgeye davet edilen Moskova Üniversitesi öğretim üyesi Tatar asıllı Svetlana Gervonnaya, bizzat yaşadığı bu provakasyonu Ardzinba'nın bunu nasıl malzeme yaparak çok organize ve seri şekilde hemen bir radyo konuşması ile "Gürcüler Abhazları yok etmeye uzandırdılar" yalanı ile Abhaz halkını nasıl galeyana getirdiğini ve bundan sonra olayların nasıl geliştiğini, provakasyonun asıl yöneticileri olan Rus silahlı kuvvetleri ile ajan-

larının nasıl her şeyi yönlendirdiklerini ve tüm süreç boyunca uyguladıkları enformasyon sansürü ile dezenformasyonu ve bu arada Gürcüler'in yaptığı hataları ziyaretinin hemen sonrasında "yazdığı" ve Moskova'da yayınlanan "Abhazya-92/Postkomünistüçeskaya Vandeay" (Abhazya-92/Komünizm Sonrası Vahşet) adlı kitabında açık ve bilimsel namusuna yakışan bir şekilde anlatmıştır. Bölgede yaşananlar sırasında henüz düzenli bir orduya sahip olunmadığı için, münferit silahlı grupların sivil nüfusa karşı taktıkları münferit olumsuz tutumu hiçbir şekilde onaylamak, mümkün değildir ve yapılan değerlendirmelerde, bunların o dönemde merkezi yönetim tarafından kontrol altında tutulabilmesinin güçlülüğünün de gözardı edilmemesinin gerektiği ortadadır.

4. Makalelerde doğruluğu çok tartışmalı başka bir ilginç iddiaya göre, Abhazların önde gelen komutanlarından birinin Gürcüistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'yi esir aldığı söylenmektedir. Söz konusu bu komutan Vladislav Ardzinba'nın kişisel ricasını kıramamış ve Şevardnadze'yi serbest bırakmış (?). Bir politik sistemin devrilme sürecinin belirleyici olduğu konjoktörel yapı içerisinde ortaya çıkmış anlaşmazlıklardan kasten çatışmaya dönüştürülmesine, hem savaş denilmektedir, hem bu anlaşmazlık başlangıçta özellikle Türk kamuoyuna bir Hristiyan-Müslüman savaş diye gösterilme çabasıyla, hem de bilinçli şekilde oluşturulan bu tablo Abhaz halkına yönelik bir yok etme saldırısı diye sunulurken Gürcü nüfusun aleyhine kısıtlanmaktadır. Böylece başlayan çatışmada, bir tarafın savaştığı "düşmanın" en yüksek merciini tutsak ettiği ve Abhaz liderin ricasıyla serbest bırakıldığı söylenmektedir. Bütün dünyanın izlediği bir çatışmada Gürcüistan Devlet Başkanı tutsak ediliyor ve bundan nasıl bir kimsenin haberi olmuyor, sorusu yanıtız kalmaktadır. Çatışmanın sonucunda 250 bine yakın insanı sürgün veya yok olmaya zorlamış bir yönetimin başının Şevardnadze'ye karşı böyle "insanüstü" bir merhamet göstermesi olması da anlaşılabilir kalmaktadır.

5. Makalelerde Abhaz delegasyonu üyesi Sergei Şamba'nın "Savaşın bitiminden altı yıl sonra dahi Gürcüler, bize doğru bir adım dahi atmadılar" biçiminde sunulan ifadesi de sorgulanmaya açıktır. Gürcüistan tarafının yaklaşma konusunda bir isteği olmasa Soçi, Tbilisi, Sohumi, İstanbul vb. yerlerde yapılan Gürcü-Abhaz görüşmeleri gerçekleştirilebilir miydi?

6. Makalelerin en çarpıcı yerlerinden biri de Gürcülerin kendilerinden sayısal olarak daha kü- çük olan komşu Abhaz halkını ezdikleri iddiasıdır. Abhazlar Gürcüler'in sıradan herhangi bir komşu- su olmadıkları gibi, onlar hiçbir zaman komşu ol- mamış, ezelden beri birlikte, içiçe yaşamışlardır. Onlar bir ailenin fertleridir ve aralarındaki ilişki- de komşuluk ilişkisi değil, kardeşlik ilişkisidir. Bunlar bir yana Gürcülerin bölgeye sonradan ge- len bütün halklara da hemen her zaman dostane davrandıkları bilinmektedir. Gürcüstan'ın çok uzun tarihi boyunca değişik millet ve inançlara bağı- lı insanların bu ülkede kendine güvenli bir sı- ğınak ve yardıma uzanan el buldukları görülmek- tedir. Örneğin geçtiğimiz yıl Gürcüler ve yurtların- dan kovuldukları tarihlerde Gürcüstan'a da sığı- nan Yahudiler aralarındaki dostluğun, barış için- de içiçe yaşamının 2600. yıldönümünü birlikte kutladılar. Bu bağlamda Gürcüstan, Türkiye'nin yanısıra, hiçbir zaman antisemitizmin (Yahudi düşmanlığı) varolmadığı çok az sayıdaki ülkeden biridir. Böyle bir geleneğe sahip bir milletin, kar- deş olarak gördüğü Abhaz halkını ezmeyi, baskı altına almayı düşüncesi için neden görülmemek- tedir

Makalelerde 1860'lı yıllarda meydana gelen Abhazların muhacirlik olayına değinilmektedir. Bu trajediyi Abhazların yanısıra hemen bütün Müslü- man Kafkas halkları yaşamışlardır. Gürcüler'in Müslüman olan kesimi de bu trajediden payını al- mıştır. Abhaz muhacirlerin iki-üç misli kadar Gürcü- de muhacir olmuştur. Bu trajedinin sorumlusu o tarihlerde artık işgal ve ilhak edilmiş bir ülke olan Gürcüstan değil, onu işgal ve ilhak eden Çarlık yönetimindeki Rusya İmparatorluğudur. Çarlık Rusyası'nın planlı politikaları sonucu Abhazlar ile Gürcüler'in Müslüman kesimi inanç birlikteliği olan Osmanlı İmparatorluğuna göçmek zorunlulu- ğu hissetmişlerdir. Bu durumdan çok canı yanan milletlerden biri de Gürcüler olduğu için kardeş Abhaz halkının muhacir olmasını büyük bir acıyla karşılamış ve Gürcü aydınları, "milletin babası" olarak tanımladıkları yazar ve fikir adamı İlia Çav- çavadze'nin etrafında birleşerek bu haksızlığa karşıbaşı kaldırmışlardır.

Otonom Cumhuriyet dahilindeki Abhazların nüfusu %18'i (80-100 bin kişi) dahi geçmemesine rağmen, son çatışmalardan önce uzun zamandan beri kendi dillerinde faaliyet gösteren eğitim siste- mi, 1970'li yılların sonundan itibaren Sohum'de açılmış ve adı da "Abhaz" olan bağımsız bir üni-

versite, uzun yıllardır Abhazca yayın yapan radyo ve televizyon kurumlarına sahiptirler. Öte yandan otonom cumhuriyetin resmi dili de zaten Abhaz- cayıdır. Her türlü dergi, gazete, kitap vs. basılı yay- ın Abhazca çıkmaktaydı. Oysa aynı haklardan, Abhazlardan sayısal olarak yüzlerce kez daha bü- yük olan dünyanın çeşitli bölgelerindeki diğer bir- çok halk, mahrum kalmaya günümüzde dahi de- vam etmektedir.

Gürcü yönetimlerin böylesi geniş hakları, uzun yıllar boyunca cömertçe verebilmeleri, devlet ve halk düzeyinde Abhaz toplumunun güvenilir ve kendilerinin bir parçası olarak algılandığını göste- rir. Halklar arasında sorunun olmadığını gösteren çarpıcı bir örnek Abhazya'da tamamı Gürcü yüz- binlerce insanın yerini yurdunu kaybettiği bir ça- tışmadan sonra, Abhazya dışında Gürcüstan'ın di- ğer bölgelerinde özellikle Tblisi ve Batumi'de yaşı- yan çok sayıda Abhaz'a yönelik eylemlerin hiç ya- şanmamış olmasıdır. Yani Abhaz yönetiminin yapı- tığı korkunç sürgün ve etnik temizlik uygulamala- rının aksine Gürcüstan'ın diğer bölgelerindeki Ab- hazlara bir şey yapılmamış ve iki halk kardeşçe, her şeye karşın kardeşçe yaşamaya devam etmiş- lerdir. Bu kesinlikle gözardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Fakat öyle anlaşıyor ki bu makale- yi hazırlayanlara Abhazya dışında Gürcüstan'ın başka yerlerinde de Abhaz nüfusun bulunduğu söylenmemiştir.

Makalelerde, Cumhuriyet gibi önemli bir gaze- teye ve IDEA gibi önemli bir dergiye yakışmayan çirkin iddialar da vardır: Örneğin: Gürcü lider Şe- vardnadze'nin Abhazya'ya silahlı güçlerin gönde- rilmesi kararını Rusya Federasyonu Cumhurbaş- kanı Boris Yeltsin'le Soçi'de yaptığı görüşme sıra- sında birkaç şişe votka içtikten sonra sarhoş ka- fayla aldığını söylemenin düşüncesizlik ve uygun- suzluktan öte bir şey olamayacağını belirtmek ge- rekiyor. Yeltsin'in alkolde düşünlüğü bilindiği için basit bir şark kurnazlığı ile Şevardnadze'ye de ay- nı türden bir sarhoş yakıştırması yapılmak isten- mektedir. Bu hesaba göre Eduard Şevardnad- ze'nin süper güçler ve bloklar arasındaki kutup- laşmaları yıkarken, Afganistan'dan Sovyet ordu- sunu çekerken, Amerikalılarda silahsızlanma ko- nularında yaptığı görüşmeler sırasında ya da Al- manya'nın birleşmesini sağlarken de zil zurna sarhoş olması gerekirdi. Cumhuriyet gazetesinin ve IDEA dergisinin böylesi bir mantık ve anlatıma uygun bir yer olmadığı herkesçe açıktır.

Türkiye-Gürcüstan Dostluğu

Aydın KARASÜLEYMANOĞLU*

Gelecekte, ülkeler arası sınırların göstermelik hale geleceği ya da tamamen kalkacağı düşünüldüğünde, ulusların birbirlerine yakınlık duymaları, dostluklarını pekiştirmeleri; erdemli, onurlu, mantıklı ve barışçıl bir adımdır. Bu adımların işlevinin artırılması, önemli boyutlar kazandırılması, dostluk çabalarının ivme kazanması, ülkeler arasındaki sınırları daha erken yu-
muştacaktır.

Kaldı ki Gürcüstan, aynı coğrafyayı paylaştığımız, aynı iklimi yaşadığımız, benzer kültürlere sahip olduğumuz komşu bir ülkedir. Gürcü kökenli yurttaşlarımız, başta Artvin olmak üzere Karadeniz boyunca bizle aynı kaderi paylaşmış, Türk toplumuyla kaynaşmış, kimlik sorunu olmadan zengin bir kültür içinde bütünleşmişlerdir.

Binlerce kilometre uzaklıktaki Japonya ile dostluk dernekleri kurulurken, bizden sayılan Gürcüstan ile dostluk ve kardeşlik bağlarını geliştirici örgütlenmeye gitmek hem zorunlu, hem de iki ulus yararına olan bir girişimdir. "Eduard Şevardnadze Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı" işte bu gerekli ve yararlı işlevi yerine getirmek üzere faaliyet gösteriyor. Yeterli kaynak bulmada, elverişli ortamı sağlamada şu an zorlansa da, bu vakfımız kısa sürede amaçlarına ulaşacak ve iki ülke arasındaki kardeşliğin pekişmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Devlet politikalarının yanı sıra bu tür gönüllü kuruluşlarımızın da bu konuda sorumluluk üstlenmesi, uluslararası yakınlaşmalara katkı sağlaması, elbetteki taktir edilecek bir durumdur.

10 Ekim 1999 günü Ankara'da bu vakfımızın yaptığı genel kurulda ben de divan kurulu üyeliğine seçildim ve konuşmaları, tutanak altına almak üzere dikkatlice izledim. Yurdun uzak köşelerinden bu toplantıya katılanlardaki heyecan, di-

le getirilen konulardaki içtenlik, kırk yıllık bir dernekçi olarak beni de çok duygulandırdı. Şovenist duygulardan arınmış, yurttaşlık bilincindeki vakıf üyeleri, iki ülkenin kardeş kalması için hepgüzel şeyler söylediler, içtenliklerini dürüstçe sergilediler. Düzeyli, içerikli, içtenlikli bu toplantı, vakfın geleceği ve iki ülkenin kardeşliği açısından umut vericiydi. Dileğimiz, bu anlayış ve duyguların artan bir hızla sürmesidir. Atılan bu tohumun sağlıklı biçimde gelişmesi, dal budak sararak etkinleşmesi ve kısa sürede meyvelerini vermesi dır.

Vakfın genel kurulunda yüreğimizi aydınlatan, içimizi rahatlatan bu ortamın korunması, yaygınlaştırılması ve amaçlarına ulaşması tek dileğimizdir. Bu alanda bizlere düşecek bir sorumluluk olacaksa, bunun eksiksiz yerine getirmek isteneceğinden, dostluk ve kardeşliğin her kesimden destek bulacağından, kimsenin kuşkusunu bulunmamalıdır.

Bu duygular içinde, Çveneburi dergisinin okurlarını selamlarken, ülkeler arası dostluğun hangi yollarla geliştirilebileceğine dair kişisel görüş ve önerilerimizi de gelecek sayıda dile getirmeye çalışacağımızı belirtmek isterim.

Gürcüstan-Türkiye dostluğunun önemi geniş kitlelerce de bilinçli bir biçimde kavrandığında, bu yakınlaşmanın örnek gösterilecek düzeye ulaşacağından kimsenin kuşkusunu bulunmamalıdır. Bu dostluğun gelecekteki yansımaları tahmin etmek bile, bizlere umut ve kıvanç veriyor. Yeter ki umudumuzu da, heyecanımızı da, katkılarımızı da aynı kuldarda, aynı hızla sürdürelim.

(*) Yusufeli Kültür Derneği Başkanı

Dünya Hakimiyet Teorileri ve Gürcüstan

Murat ŞAHİN

Mackinder'in, 1904 ve 1919'da ortaya attığı teorinin odağı olan "Heartland (Kalp Sahası) aşağı-yukarı eski Sovyetler Birliği'nin yayılmış alanına denk geliyordu. Gürcüstan bu sahanın içinde değil, hemen güneydoğu sınırında yer almaktaydı. Mackinder'e göre bu sahaya hakim olan güç, dünya adasına (Asya, Avrupa Afrika) dünya adasına hakim olan güç de dünyaya hakim olacaktır. Mackinder 1943 yılında, değişen şartlara bağlı olarak, Heartland'ın alanını Batıya kaydırды.⁽¹⁾ Ve böylece Gürcüstan'da Heartland'ın içine dahil oldu. Fakat Mackinder'in en son 1943'te şekillendiği "Heartland teorisi"nin bugün bir önemi kalmamıştır. Zira, Mackinder'in bu tezi ortaya attığı yıllarda Heartland Bölgesinde, hakim olan SSCB, değil dünya hakimiyeti, dünya adasına bile hakim olamadı. 1990'lı yılların başında dağılmıştır.

Demek ki Mackinder'in görüşleri, her ne kadar kendi döneminde bir takım doğruları yansıtmaktaysa da, hava üstünlüğünün önem kazandığı günümüzde bir önemi kalmamıştır.

Siyasi coğrafyada kara hakimiyeti görüşünden hareketli ortaya çıkan ve dünyaya Pan-Amerika, Pan-Eurafrika, Pan-Doğu Asya ve Pan-Rusya olarak dörde ayıran görüşe göre,⁽²⁾ Gürcüstan, Pan-Rusya bölgesine girer. Bu bölgelerin ayrımlarında, sahalardan birbirlerini ekonomik olarak tamamlamaları esas alındığından, bütün bu bölgelerin uzanışı kuzey-güney yönündedir. Zira kuzey-güney yönünde, yani boylamların doğrultusunda uzanan bölgeler, farklı iklim tiplerine, dolayısıyla da farklı tarım ürünlerinin yetiştirildiği sahalara denk gelir. Böylece bölge içinde kuzey-güney arasında bir tarım ürünü alışverişi olur. Örneğin, Afrika ile Avrupa arasında bu tür bir ilişki mevcuttur. Yine, Afrika, kalabalık nüfusa, gelişmiş sanayiye sahip olan Avrupa'ya hammadde sağlarken, Avrupa, Afrika'ya sanayi ürünlerini gönderir.

Gürcüstan'ın dahil edildiği Pan-Rusya bölgesine bugün baktığımızda BDT ülkeleri ile İran dikkati çeker. Şüphesiz ki henüz yeni dağılan ülkeler grubunu tekrar bir bölge altında siyasi anlamda bütünleştirmek imkan dahilinde değildir. Fakat bu tür bölgesel birlikler günümüzde daha çok ekonomik karakter taşımaktadır. Gürcüstan, sahip olduğu konumla, bu tür bir bölgesel birlik içinde kuzey-güney arasındaki ulaşım da şüphesiz ki önemli bir rol oynayabilir. Fakat şu da var ki, bugün ülkeler arasındaki ticari münasebetleri daha çok, denizler üzerinden yapılmaktadır ve karalar üzerinde düşünülen bölgesel birlikler, bu anlamda, günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Denizler etrafında gelişen birlikler daha mantıklıdır. Gürcüstan'ın da üye olduğu KEİ'nin Karadeniz Havzasındaki ülkelere yönelik olması bu açıdan oldukça isabetlidir.

Mahan'ın bahsettiği "deniz hakimiyet teorisi"ne göre, "Heartland olarak ifade edilen bölge, deniz kuvvetleri tarafından çembere alınarak bu bölgeye nefes aldırılmayabilir"⁽³⁾ Dolayısıyla bu bölgenin içinde yer alan Gürcüstan-Heartland'a birlikte, dünya atlasını çevreleyen denizlerden ablukaya alınabilir. Ayrıca, ülke Karadeniz üzerinden de baskıya maruz kalabilir.

Bir diğer görüş sahibi Spykman da, Mackinder gibi kara hakimiyetini savunmuştur. Fakat Spykman'a göre, dünya hakimiyeti için öncelikle elde tutulması gerekli olan bölge, Mackinder'in ifade ettiği Heartland değil, bunu inceleyen Rimland (Kenar Bölge)'dir. Rimland, Doğu ve Güney Asya kıyılarında, Batı Avrupa'ya kadar uzanır. Spykman'a göre "Rimland"ı elinde tutan güç Avrasya'yı; Avrasya'yı kontrol eden güç de dünyayı kontrol altına alır.⁽⁴⁾ Dünya hakimiyetine soyunan güçler, Avrasya üzerinde güçlü bir devlet oluşması için Rimland dahilindeki ülkeler üzerinden bu kesime baskı yapar. Böylece, Heartland'ın çıkış kapılarını elinde bulunduran Rimland bölgesi,

Heartland dahilindeki ülkeler için akciğer (nefes alınan yer) vazifesini görür. O halde, bir Heartland ülkesi olan Gürcüstan için Rimland bölgesi siyasi ve ekonomik açılımın anahtarı durumundadır.

Kara ve deniz hakimiyeti teorileri, günümüzde gelişen havacılık ile önemini azaltmıştır. Zira, Renner, Douhet ve Seversky gibi düşünürler hava hakimiyetini diğerlerinden daha üstün tutmuşlardır. Zira, etrafındaki dağlar, çöller ve kutuplar gibi tabii engelleri korunaklı yerler haline gelen karalar, gelişen uçak teknolojisiyle birlikte artık kolayca hava taarruzuna maruz kalabilmektedirler. Yine, deniz kuvvetleri de, hava kuvvetleri tarafından baskıya alınabilmektedir. Dolayısıyla artık gücü elinde bulundurmamak isteyen ülkeler, her şeyden önce güçlü bir savaş uçağı filosuna sahip olmalıdır. Kara ve deniz kuvvetlerinden, hava taarruzundan sonraki fiili işgallerde faydalanılır.

Asya ile Avrupa arasında bulunan, kuzeyden ve doğudan yüksek Kafkas dağları, güneydoğudan yine yüksek Doğu Anadolu Platosu ile çevrili olan Gürcüstan, böylece büyük ölçüde, fiziki engeller arasında kalan bir ülkedir. Gürcüstan'ın çevresindeki fiziki engellerin muhakkak ki işgalci ülkelerin hava kuvvetlerine karşı set oluşturması mevzu bahis değildir. Güneydoğuda fiziki engel olmaması, bu yönde, kendisiyle yaklaşık olarak eşit güçte olan bir ülkenin bulunmasından (Azərbaycan) dolayı, zaten önemli değildir. Batıda, Karadeniz ise denizden gelebilecek saldırıların tek alternatifidir. Muhtemel tecavüzlere karşı Gürcüstan'ın, günümüz şartlarında, her şeyden önce yapması gereken, hava savunmasını güçlendirmek olmalıdır.

Devleti "yeni sahalara kazanarak gelişmek zorunda olan bir organizma" olarak tanımlayan Ratzel, daha da ileri giderek "bu küçük gezegen de, yalnız büyük bir devlete yetecek yer mevcuttur." diyerek, özellikle Almanya'nın II. Dünya

Savaşı öncesindeki siyasi tutumunu etkilemiştir. II. Dünya Savaşında Almanya, Japonya, İtalya gibi toprak (saha) genişliği bakımından tatmin olmayan ülkeler, bu bakımdan genel olarak tatmin olmuş olan ülkeler ile (İngiltere, Fransa, ABD, Sovyetler Birliği) savaşmışlardır.⁶⁹

Demek ki, bir devletin saha genişliği bakımından tatmin olmaması komşuları açısından potansiyel bir tehlike arzeder. Gürcüstan'a baktığımızda böyle bir tatminsizlik göremiyoruz. Zira, Gürcüstan bugün, büyük ölçüde tarihi Gürcü topraklarına denk gelen alanın sahibidir. Fakat, Gürcüstan'ın güney komşusu Ermenistan için durum böyle değildir. Ermenistan saha genişliği bakımından tatmin olmayan hatta bu yüzden Azeri topraklarına saldırarak, Azerbaycan'ın % 20'sinin işgal etmiş bulunan bir ülkedir. Dolayısıyla bu ülkenin, saha tatminsizliğini gidermek için aynı şekilde Gürcüstan'a saldırmayacağını kimse garanti edemez.

Avrasya'nın çok hareketli bir bölgesi olan Kafkasya, tarih boyunca çevresindeki büyük güçlerin ilgisini çekmiş ve siyasi çekişme alanı olmuştur. Bugün, siyasi çekişme, yerini yavaş yavaş ekonomik çekişmeye bırakmaktadır. Fakat siyasi sınırların henüz netleşmediği bu bölgede, siyasal çekişmeler ve karışıklıklar da bir süre devam edecektir. Gürcüstan, konumundan kaynaklanan bu önemli, siyasal ve ekonomik çekişmeleri en çok hissedecek ülkelere biri olacaktır.

Kaynakça:

- 1 Güney, S., 1993, Siyasi Coğrafya, Cilt II, İÜ Yay., İst., s. 25.
- 2 Atalay, I., 1991, Genel Beşerî ve İktisadi Coğrafya, Yeniçağ Başlılay, Ankara, s. 310.
- 3 Mütercimier, E., 1997, 21. yy ve Türkiye "Yüksek Strateji", Erciyaş Yay., İst., s. 74-75.
- 4 Özey, R., 1997, Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, Öz Eğitim Yay., İst., 197-1999.
- 5 Güney, S., 1993, Siyasi Coğrafya, Cilt II, Yay., İst., s. 14-15.

GÜRCÜSTAN'DA ETNOĞRAFİK YOLCULUK

OTAR MİMİNOŞVİLİ

Gürcüce'den Çeviren: Hacer Özkan (İremadze)

KITAPÇILARDA

Çeviyazıları

Tel: 0216 330 83 16 - 330 83 99 Faks: 0216 418 26 01

mi Osmanlı tarihçileri, coğrafyacıları ve gezginleri dışındaki resmi olmayan bilgiler de, Osmanlı ve komşu ülkelerin geçmişleriyle ilgili birçok ilginç olay hakkında eserler oluşturmuşlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Aşık Paşazade, Neşri, İdris Bitlis, Mustafa Ali, İbrahim Peçevi, Katip Çelebi, Cenabi, Kara Çelebizade, Abdül Aziz, Solakzade, Münecim Baş, Hasan Beyzade, Ahmet, Fındıklı'lı Mehmet ve diğerleri.

Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı dökümanlarının ve nakli kaynakların öğrenilmesi ve yayımlanması ile ilgili geniş çaplı çalışmaların başlaması açısından, akademisyen S. Cikia'nın, Osmanlı kaynakbilimine, paha biçilmez emekleri olmuştur.

S. Cikia tarafından yayımlanan dökümanlar ve nakli eserler (fermanlar, beratlar, mektuplar, Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde bulunan Gürcüstan ve Kafkasya hakkındaki bilgiler) Gürcüstan'ın her bölgesindeki Osmanlı egemenliğinin şekillerini, Osmanlı feodalizminin Gürcü topraklarındaki kendine özgü olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Türkçe dökümanların ve nakli kaynakların çevrilmesi ve yorumlanmasında Prof. Ts. Abuladze, N. Şengelia, G. Puturidze, V. Cociev'in önemli rolleri olmuştur. Bulgaristan'da, Osmanlı dökümanların zengin bir koleksiyonu ortaya çıkarmıştır ve bu stok tümüyle tanımlanmış, Gürcüstan'a getirilmiş, halen üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

Prof. G. Alasania, G. Ançabadze, M. Svanidze, D. Gudiaşvili ve Ş. Lomsadze'nin Osmanlı feodalizmi ve sorunları ile ilgili önemli eserleri vardır.

Osmanlı konuları özel bir araştırma konusu olmuştur.

Türkiye-Gürcüstan ilişkileri, tarihi konularını çok iyi bilmekte olan Prof. O. Giginisvili, birçok konu içinden "Çağdaş Türk Historiografisinde Gürcüstan Tarihi"ni seçmiştir.

Çok zor elyazmaları deşifre eden Gürcü Türkolog tarihçiler, geniş profili kaynakbilimci Osmanlı uzmanlarıdır.

Akademisyen S. Cikia'nın Gürcü bilimi önünde yaptığı hizmetler Türkoloji Okulu'nu oluşturmasıyla bitmiyor. O, uluslararası Türkoloji'de de önemli bir branş olarak oluşturulan yeni bir bölümün kurucusu olarak da ism yapmıştır.

XVI. yüzyılın son çeyreğinde oluşturulan "Gürcüstan Vilayeti Mufassal Defteri" fazlasıyla çok yönlü ve değerli bir kaynaktır. O, Osmanlı İmparatorluğu'nun iç tarihini kapsadığı gibi, Güney Gürcüstan'ın Osmanlılar tarafından işgal edilen bölümünün ekonomik özellikler taşıyan çeşitli malzemelerini de kapsamaktadır.

Bugüne kadar sadece bir defter hakkında bilgilerimiz vardı. Şimdi ise ilgi çekici birçok defter kullanımımızdadır. Onların işlenmesi ve Gürcü bilim devaranına sokulması, elbette ki çok önemli bir olaydır. Bunlara örnek olarak Tbilisi Defteri (897-900), Gürcüstan Defteri (525) ve daha birçok defteri gösterebiliriz. Bunların verilerini dikkate almak, Gürcü historiografisi için bir başarıdır. Bugüne kadar bilmediğimiz defterler İstanbul ve Ankara arşivlerinde korunmaktadır. Günümüzde ise tüm defterler tarafımızdan bilinmektedir. Bizde fotokopileri dahi vardır. Ama onlar üzerinde çalışma yapmak için çok zamana ve enerjiye ihtiyaç vardır.

Gürcü Türkologlarının, bilimsel ürünleri kısaca bunlardır. Onlar, Türkiye tarihinin konularını incelemek için verimli, bilimsel ve pedagojik çalışmalar yapmaktadırlar.

Gürcü Türkologlarının araştırma alanları oldukça geniştir. Onlar, Osmanlı iç ve dış ilişkilerinin yanı sıra Gürcüstan'la olan ilişkilerinin her türlü problemlerini büyük bir verimle incelemektedirler. Aynı zamanda, onların kaynak bilimi ve historiografik temelleri de geniştir. Gürcü Türkolog tarihçiler, geniş profilli kaynak bilimi Osmanlı uzmanlarıdır. Onlar, çok zor elyazmalarını çözüyorlar ve kaynak bilimi literatürümüzü ilgi çekici bilgilerle zenginleştiriyorlar. Bununla, Türkiye tarihinin tüm konularının daha büyük bir verimle incelenmesine katkıda bulunuyorlar.

Son onlu yıllar boyunca Prof. V. Gabaşvili başkanlığında uzman teknik donanımı birçok genç kadro oluşturuldu. Bunlar bilimsel ürünlerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası toplantılar, konferanslar ve kongre çalışmalarında aktif roller almakta. Gürcüstan ve yabancı ülkelerin bilim merkezlerinde verimli çalışmalar yapmakta ve yararlı bilimsel çalışmalarda bulunmaktadır.

Yusufeli Bölgesi'nde Bazı Tarihi Anıtlar

Ahmet KÜLEKÇİ

İşhan Kilsesi: İlk bina VII. yy. başlarında yapılmaya başlanmış, papazı Başpapaz Nesrein'dir.

Bu kilise VII. yy.'ın başlarında Araplar tarafından yürütülen fetihler sırasında işgal edilmiş. Emevilerin işgalinden sonra Arapların bu bölgede kalış süresi 300 yıldır.

IX. yy.'ın sonlarına doğru burası Gürcüstan'ın en büyük politikacısının öğrencisi Saba İşhaneli'nin emir ve komutasında bir grup Gürcü Kavimlerce Arap Emevi Devletinin işgalinden kurtarılmıştır. Saba İşhaneli Kilisesinin yapımına X. yy. ortalarında devam edilmiştir. Kilisenin mimarlığını ve düzenleme (süsleme) sini yapan mimarın adı İvane Morçaidze'dir. Tarih 1032.

Bu Kilise Üniversite olarak kullanılmamış. Ancak burada büyük papazlar ve ilim adamları tarafından Hristiyanlık hakkında yazılar yazılmıştır. Kilisenin yanındaki küçük kilise ise daha sonra Kral I. Gürgen (Gürgin) tarafından 1600 yılında büyük kiliseye katılmış ve orada yaşayan Gürcülere hediye edilmiştir.

Bu yöre, XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu topraklarına katılarak günümüze kadar gelmiştir. Kilise ayakta kalmıştır.

Öşvank Manastırı: 963-973 yılları arasında Gürcüstan Kralı Adarnassenin oğulları Bagrat ve Davit Gurapabatı (Magistos) "iki soyad" olarak biliniyor.

Mınarı kesin belli değilse de Giorgi olarak biliniyor. X. yy sonunda Bizanslılar tarafından istila edilmiş ve kubbesi Bizans mimarisine uygun olarak değiştirilmiştir.

Kilisenin giriş kapısının sağ tarafındaki duvarın üzerinde bulunan kabartmalı ve yontma resimler Meryem, İsa, Yuvana (Yakup), Davit ve Bagrat "Yuvana, İsa'nın Peygamber olarak geleceğini bilen insan ve bu süre içerisindeki geçiş

İşhan Kilisesi

dönemi peygamberidir.

Kilisenin yapım maliyeti her yıl için 20 bin Dirah "Bizans parası" harcanarak yapılmıştır. Manastır 10 yılda tamamlandığından 200 bin Dirah paraya mal olmuştur.

Giriş kapısının üstündeki yazı bir Hristiyanlık duasıdır. Giorgi hem mimar hem de kiliseyi yaptıran insandır.

Yine buradaki yazılar bu manastırda çalıştırılan insan ve hayvan adedini göstermektedir. Ancak insan ve hayvan sayısı yazıları tahrip olduğundan kesin bir rakam söylemek söz konusu değildir. Manastırın yanında bulunan binada Dersler, seminerler, konferanslar, düşün gibi toplantıların düzenleniyordu.

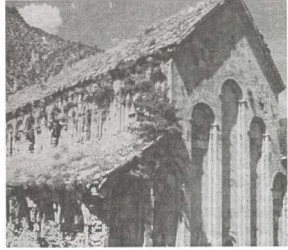
Gürcüler, XVI. yy.'da Osmanlılar tarafından bu bölgeden çıkarılmıştır.

Haho Manastırı: X. yy. sonuna doğru yapılmıştır. Yaptıran yine Davit Gurapalatı, Manastırın bütün özellikleri Öşvank Manastırı ile hemen hemen aynıdır.

Barhal Kilisesi: 973 yılında bitirilmiştir, başlangıcı bilinmiyor. Yine Kral David Gurapalat (Mayistos) duvarlarındaki yazılar Kilise hakkında

değildir. O zamanki Gürcüstan tarihi hakkında yazılmıştır. Barhal Kilise olarak biliniyorsa da Manastır olarak kullanılmıştır. İki tez var. Bir kısım araştırmacı bu yapıta kilise demektedir, bir kısım ise Manastır demektedir.

Dört Kilise: X. yy. sonuna doğru yapılmıştır. Dört kilisede eski bir kilise varmış, fakat bu kilise değiştirilip manastır yapılmıştır. Bunun tarihi ise Doğuya bakan duvarda şu yazı vardır. "Allah Davit Gurapalat'ı korusun" Davit Gurapalat, daha önceki Oşvank, Haho ve Barhal Kiliselerini yaptıran X. yy.'da yaşamış, Gürcü kralının adıdır. Mimarı kesin belli değilse de Giorgi yapıtlarına benzediğinden Giorgi olarak tahmin ediliyor.

Karadeniz İçin Uluslararası Destek

Ahmet KÜLEKÇİ

Rusya, Bulgaristan, Gürcüstan, Romanya ve Ukranya'dan 144 Hükümet Dışı Kuruluş (HDK) tarafından Bulgaristan'da kurulmasına karar verilen "Uluslararası Karadeniz Hükümet Dışı Kuruluşları Ağı"na (KASKA) Karadeniz bölgesinden de sivil toplum örgütlerine üyelik için çağrıda bulunuldu..

"Uluslararası Karadeniz Hükümet Dışı Kuruluşlar Ağı (KASKA)" Bulgaristan Cumhuriyeti Varna kenti 9005, Chaika 86/B/6 adresinde kayıtlı olup, resmi dili İngilizce olarak belirlenmiştir.

KASKA'nın misyonu, Azov Denizi dahil olmak üzere, Karadeniz çevresinin korunmasına ve ıslahına ve de Karadeniz ülkelerinin sürdürülebilir gelişmesine katkıda bulunmaktır. Karadeniz'in öncelikle çevresel sorunlarını belirlemek, çevresel bilincin ve her seviyede karar verme süreçlerine halkın katılımının artırılmasını amaçlayan KASKA, özel amaç olarak da "Karadeniz'e ilişkin karar verme süreçlerinde yer alan yerel, ulusal ve uluslararası yetkililerle, iş çevrelerine ve diğer kuruluşlara yönelik hakların genişletilmesini hedefliyor."

Karadeniz'de yaşanan deniz kirliliği, petrol atıkları sorunu, katı atıklar, kıyıların yağmalanması, gibi birçok çevre sorununa karşı: "örgütlü

mücadelenin" yapılmasının şart olduğunu öne süren KASKA 1-5 Eylül 1998 tarihleri arasında Bulgaristan'ın Varna şehrinde bu yönde ilk toplantısını yapmıştı. 6 Karadeniz ülkesinden, 18 Karadeniz hükümet dışı (HDK) temsilcilerinin de katıldığı ilk toplantıya Türkiye'den de 4 kişi katılmıştı. (Gül Göktepe, Ümit Çilingiroğlu, Günay Es-kikaya ve Tonay Sıtkı Uyar.)

Bu görüşmelerin sonucunda Bulgaristan, Gürcüstan, Romanya, Rusya ve Ukranya'dan sonra Türkiye de KASKA'ya katılmıştı

Zonguldak, Samsun, Trabzon ve İstanbul'da çevre dernekleri, sivil toplum kuruluşları ve de halkın katılımıyla toplantılar düzenleyen KASKA buralardaki insanları Kaska'ya üye olmaya çağırmıştı.

Haziran ayı içerisinde Trabzon'a KASKA konusunda son olarak panel vermeye gelen KASKA'nın Türkiye ofis sorumlusu Kocaeli Üniversitesi öğretim görevlisi Dr. Tanay Sıtkı Uyar, bütün Karadeniz ülkelerinin çevreyle ilgili uluslararası anlaşmaları imzalaması ve bunu uygulaması gerektiğini ifade etti. Ulaşım, balıkçılık, ormancılık ve tarım alanlarında büyük sıkıntılar yaşayan Karadeniz'in çevre sorunlarına katılımcı ve örgütlü mücadelenin şart olduğunu söyledi.

Refahiye Köyü

Ahmet CEYLAN

Konum:

Ordu ili Ulubey ilçesine bağlıdır. Ulubey ilçesinin 20 km. güneyinde, Ulubey-Gürgentepe Karayolu üzerindedir.

Tarihçesi:

'93 Harbinde (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı) Maçahel yöresinden gelen Gürcüler önce Ordu ilinin yakınında Eski-ordu civarına yerleştirilirler. Ancak hayvancılık yapan Gürcüler, daha sonra göç ettikleri Maçahel yöresine iklim yönünden benzeyen bugünkü yere yerleşmişlerdir. Dönemin Ordu Valisi yeni kurulan bu köyü ziyaret ettiğinde, refah içinde yaşanması dileğiyle, köyün adını Refahiye koyar.

Yerleşim Şekli: Köröküz, Tahtasalak ve Şirınahalle'nin yanı sıra Alçakbel mahallelerinden oluşan köy, bu mahallenin ayrılarak Şirinköy adıyla yeni bir köy olmasıyla üç mahalleden ibarettir. Köyde tipik Karadeniz yerleşim özelliği görülür. Önceleri tamamen ahşaptan oluşan evler, son yıllarda yerini beton evlere bırakmaktadır. Ahırlar genellikle evlerin altındadır. Ayrıca serenderler ve samanlıklarda yaygındır.

Nüfus: Köyün nüfusu 512 kişidir. (1990 yılı sayımına göre). Ancak köyün nüfusundan daha fazla bir nüfus başta Ordu, İstanbul olmak üzere gurbette yaşamaktadır. Okur yazarlık oranı yüzde doksan beşlerdedir. Köyde çok sayıda üniversite mezunu vardır. Ancak tahsil yapan hemen herkes köyden ayrı yerlerde ya kamu ya da özel kuruluşlarda çalışmaktadırlar.

Gelenekler:

Önceleri geleneklerine çok sıkı bağlı olan köyde, bu gelenekler süratle kaybolmaktadır. Kaybolan bazı geleneklere şu örnekleri verebiliriz: Kaşksız elle yemek yeme, düğünden sonra gelin ve damadın en az bir gece bekledikten sonra gerdeğe girmesi, görücü usulle evlenmek gibi. Köyde önceki yıllar kızlar sa-

Köyde dini bayramlarda pilav ve komposto yapılarak erkekler tarafından topluca yenilir. Dinine bağlı köy halkı namaz sonrası büyükten küçüğe doğru sıralanarak bayramlaşır

dece Gürcülerle evlendirilirken, şimdi bu gelenekte artık uygulanmamaktadır. Köyde yaşayan hemen herkes Gürcüce temel kelime ve cümleleri bilmektedir. Ancak günlük yaşamda Gürcüce çok az kullanılır. Köyde içki içilen, kumar oynanılan yer yoktur. Bakkallarda sigara satılmaz. Bu özellikleriyle TRT dahil birçok yayın kuruluşuna konu olmuştur. Köy halkı dinine düşkün ve vatanperverdir.

Ekonomi:

Köyde fındık, mısır, patates ve lahana yetiştirilir. Ancak ekonomik olarak sadece fındık satılır. Mısır ekmeği tüketimi hemen hemen yok olmuştur. Ayrıca arıcılık ve hayvancılıkta yapılmaktadır. Ekonomik durumu iyi olanlar genelde köyde yaşamamaktadır.

Köyde çok az kişi tarafından bilinen Gürcüce manilerden biri:

Sahli tavşı tiknebi,
Vitirebda viknebi,
Me gogvebis ertad,
Vitamaşebda viknebi.

Gürcüstan Trabzon Başkonsolosu Giorgi Cançgava ile Söyleşi

Gürcü ve Abhaz Halkı Kardeştir

Ahmet CEYLAN

Çeneburi: Sayın Başkonsolos, kaç yıldır Trabzon'da, Gürcüstan Konsoloslugu bulunuyor?

Cançgava: Beş yıl önce Trabzon'da Gürcüstan Konsoloslugu açıldı ve ben ilk Başkonsolosum.

Çeneburi: Biraz kendinizden bahsederi misiniz?

Cançgava: Gürcüstan'da Cumhurbaşkanlığı Diplomatik Protokol Daire Başkanlığı yaptım. Mısır Kahire Üniversitesi'ni bitirdim. Yemen Sana Üniversitesi, İngiltere Londra Üniversitesi ve Amerikan Willams Koleji'nde okutmanlık ve master yaptım. Son olarak da Tbilisi Üniversitesi'nde hocalık yaparken bu görevimi bırakmak zorunda kaldım. Yayınlanmış yirmi beş makale ve üç kitabım var. Ayrıca elliden çok gazete vedergide çeşitli yazılarım yayımlandı. Yazılarımdan bir kısmı tarih, Kafkasya tarihi, coğrafya ve siyaset gibi konuları kapsamaktadır. Türkçe, İngilizce, Rusça, Farsça ve Arapça biliyorum.

Benim Londra'daki master çalışmam bitmiştir. Diplomamı aldım, doktora yapacaktım ancak zamanım yetmedi. Şu anda Tbilisi Üniversitesi için doktoramı hazırlıyorum.

Çeneburi: Gürcüstan'a gitmek için nasıl vize alıyorsunuz? Neler gerekli?

Cançgava: Türkiye Cumhuriyeti ve Gürcüstan'ın karşılıklı vize anlaşması var. Bu anlaşma gereği bir üç çeşit vize veriyoruz. Birincisi transit vizedir. Bu vize ile ülkemizden diğer ülkelere transit geçmek isteyenler yararlanıyor. İkincisi normal vizedir. Bu vize ile bir gün ile otuz gün arası Gürcüstan'da kalabilirsiniz, fiyatı otuz dolardır. Üçüncüsü ise üç aylık vize veriyoruz, bu da yüz dolardır.

Pasaport, dört resim ve az önce söylediğim miktarda para gerekli vize için. Birkaçsaatte vize veriliyor.

Çeneburi: Türkiye'ye gelen Gürcüstan'lı vatandaşlarımızın ne gibi sorumluları oluyor? Size ne tür sorunlar için başvuruyorlar?

Cançgava: Biliyorsunuz, gümrüğü olan iki kom-

şu ülkeyiz. Bu nedenle sorun oluyor, ancak çok önemsiz ve olağan konularda. Sarp gümrüğünde rüşvet alındığı yolunda şikayetler oluyor, ölen vatandaşlarımız oluyor, trafik kazası yapanlar oluyor, ufak tefek suçlarla tutuklanıp cezaevine konanlar oluyor, bunlar hep normal ve olağan işler, konsolosluk işleri devam ediyor.

Maalesef iki gümrükten de şikayet geliyor. Ama bizim isimiz, gümrük değil.

Çeneburi: Peki, Türkiye ile Gürcüstan ilişkileri nasıl buluyorsunuz?

Cançgava: Sıcak. Her geçen gün daha da sıcak olacak.

Çeneburi: Bunda Gürcüstan'ın bağımsız olması, Sarp Sınır Kapısı'nın açılması ve belirli yerlere karşılıklı konsoloslukların açılmasının etkisi var mı?

Cançgava: İki kapımız var. Önemizdeki günler de üçüncü bir kapı açmak için projemiz ve çalışmalarımız var.

Üçüncü kapı biraz daha güneyde Ardahan Kars arasına açılacak. Gürcüstan'ın Ahalkalakı şehrinde, Kars'a yakın.

Çeneburi: Sizce Gürcüstan halkı Türkiye'yi, Türk halkı Gürcüstan'ı yeterince tanıyor mu?

Cançgava: Evet tabii... Tanıyor

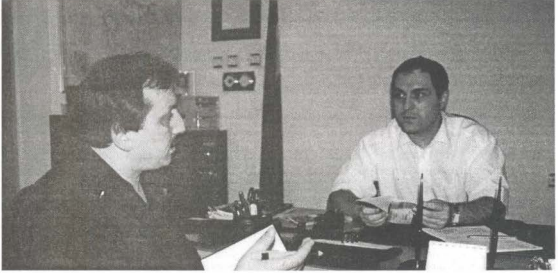
Çeneburi: Evet bir de biliyorsunuz, şu anda Türkiye'de yaşayan Gürcüler var; özellikle Karadeniz Bölgesi'nde. Bunların kültür ve dinleri ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

Cançgava: Bunlar Türk vatandaşlarıdır. Türk vatandaşı, Gürcü kökenli, dil biliyor, konuşabiliyorlar. Çeneburi diye kültürel bir dergi çıkıyor. Ayrıca buradan Tbilisi Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler var.

Çeneburi: Gürcüstan'da Türk öğrenciler olduğu gibi, Türkiye'de de Gürcü öğrenciler var mı?

Cançgava: Tabi, tabi. Ama sizin öğrenciler daha çok.

Çeneburi: Okuyan öğrencilerin diplomala-

rı Türkiye'de kabul ediliyor mu?

Cancğava: Tbilisi Devlet Üniversitesi'nin verdiği diplomalar kabul ediliyor. Yüzde yüz bilmiyorum. Ama listede var.

çeneburi: Sayın Başkonsolos, sizin Abhazlarla olan bir sorunuz var. Bu konuda ne diyeceksiniz?

Cancğava: Ne cılebılırım? Benim babam Gürcü, annem Abhaz. Çocukluğum Sohum'de geçti. Onbeş yıl kaldım Sohum'de. Yani Abhazya'da. Bu konu bizim için büyük bir traledidir. Benim annem, babam o tarafta. Busavaş büyük bir provokasyondur. Şimdiki savaş bitti. İnşallah, Gürcü ve Abhazlar barış yaparlar ve barış içinde otururlar. Ama zaman lazım. Şu anda savaş yok anlaşma zamanı, bunu da sağlamak lazım. Bu konuda Türkiye'de çok büyük potansiyel var. Türkiye çok pozitif rol oynuyor, İki tarafın anlaşması için büyük çaba sarfediyor.

İstanbul'da son yapılan toplantılar çok olumlu geçmiştir. İnşallah devan edecektir. Yüzde yüz inanıyorum herşey düzelecek. Olmaz ki... Gürcü ve Abhaz halkı kardeşler. Biz ikibinbeşyüz yıldır birlikte yaşamışız. Kafkaslar'da aynı toprakları paylaşmışız.

Şu anda Abhazya ile aramızda Barış Gücü askerleri var.

çeneburi: Tampon bölge var mı?

Cancğava: Evet... Evet, tampon bölge var. Savaş bölgesi var. Ancak halk gidip gelebiliyor. Provokasyon var, düzelmesi için zaman lazım.

çeneburi: Türkiye'nin önemli rolü var diyorsunuz...

Cancğava: Evet, çok önemli rolü var tabi... Tür-

kiye'de çok büyük potansiyel var. Sadece bu bölge için değil, diğer Kafkas ülkeleri için de Türkiye'de potansiyel var.

çeneburi: Bir de Gürcüstan'ın Türkiye için başka bir önemi var. Gürcüstan Kafkasya'ya açılan en önemli kapısı.

Cancğava: Doğrudur. Zaten Türkiye Cumhurbaşkanı Sayın Demirel, "Gürcüstan bizim Orta Asya'ya açılan anahtarımızdır," dedi. Bu doğrudur. Gürcüstan'dan İstanbul'a kadar olan yol eski İpek yolu'dur. Bu yol Gürcüstan'dan transit geçer ve Çin'e kadar ulaşır. Kars-Tbilisi demiryolu projemiz var. İstanbul'dan Çin'e kadar demiryolu var. Sadece bu arada bulunmuyor.

çeneburi: Yani Kars-Tbilisi demiryolu tamamlanınca İstanbul'dan Çin'e kadar demiryolu ulaşımı tamamlanmış olacak.

Cancğava: Evet... Çok önemli bir ticaret yolu olacak.

Bir de petrol boru hattı çalışmaları var.

çeneburi: Siz de parlamento seçimlerinde ne kadar milletvekili seçildi?

Cancğava: İki yüz elli.

çeneburi: Peki başkanlık seçimleri ne zaman?

Cancğava: Sekiz-dokuz ay sonra...

çeneburi: Başkan, sizde halk mı seçiyor?

Cancğava: Evet halk seçiyor.

çeneburi: Şevardnadze'nin yeniden şansı var mı?

Cancğava: Tabii... Tabii inşallah.

çeneburi: Peki efendim... Ben size teşekkür ediyorum, bu güzel söyleşi için.

Cancğava: Ben de size teşekkür ediyorum...

Gürcüstan'da Osmanlı Araştırmaları

Prof. Dr. Nodar ŞENGELİA

Türkiye'nin hayatında ve bilimsel çalışmaları-
nında her zaman önemli bir yeri olmuştur.
Bir tarihçi Türkolog olarak, Osmanlı Gürcü-
stan ilişkileri tarihi üzerine her zaman yoğun
bir şekilde çalışıyordum. Yoğun araştırmalarımın
konusu hep Osmanlı tarihçileri, eserleri ve Os-
manlı belgesel kaynakları oluştuyordu. Bu kay-
naklarda her zaman gerçekleri buluyordum. An-
cak, son zamanlara kadar Türkiye'nin ulaştığı
son bilgileri tanıma fırsatım olmamıştı. Bugün ise
dünyadaki tüm Türkologlarla dostça ilişkiler ku-
rabilme şansım var. Çağdaş Türk meslektaşla-
rımınla çok iyi ve dostça ilişkilerim var. Bu yüzden,
sizlere Gürcüstan'da Türkolojinin gelişimini an-
latmaya kendimi yetkili görüyorum.

Türk tarihinin incelenmesi ve Gürcüstan'la
ilişkinin tarihi zengin bir geleceğe sahiptir. Gürcü
bilim adamları, belirlenen bilimsel konunun ba-
zi dönemlerini büyük bir verimle incelemektedir-
ler. Bu çok doğaldır. Gürcüstan tarihi, yakındaki
ölkeleri olan İran, Türkiye ve Arabistan'ın yüzyıl-
lara dayanan tarihiyle iç içedir, ayrı düşünüle-
mez. Bu yüzden Gürcü bilim adamları, Gürcüstan
tarihinin konularını incelerken, yakındaki ölkeler-
nin sosyo-ekonomik ve politik tarihi hakkında
var olan ilgi çekici kaynakları araştırmak, öğren-
mek, analiz etmek ve Gürcü kaynaklarının verile-
riyle kıyaslamak zorunda kalmaktadırlar. Üstelik,
Gürcü nakli ve belgesel kaynaklarında, Türkiye
tarihinin birçok problemlerinin yanı sıra onun
Gürcüstan'la olan ilişkileri konusunda karşımıza
oldukça fazla bilgiler çıkmaktadır.

Bu yüzden, Gürcüstan tarihi araştırmacıları,
komşu ölkelerin geçmişlerinin öğrenilmesi gerek-
tiğini her zaman hissediyorlardı.

Daha XVII-XVIII. yüzyıllarda Türkiye-Gürcüstan
ilişkileri tarihinin öğrenilmesi konusuna özel
bir önem verilmeye başlandı. Türk kaynakların-
dan yararlanıp bu konularda yargılarda da bulu-
nan ilk Gürcü tarihçi Parsadan Gorgicanidze idi.
O, Türk kaynaklarındaki birçok bilgiden yararlan-

mış ve onları açıklamıştır.

Gürcüstan-Türkiye ilişkileri tarihi konusunun
anlaşılmasında Valiüsti Batonişvili'nin rolü çok
büyüktür. Onun çalışmalarında, Türkiye-Gürcü-
stan ilişkilerinin tarihi çok yer tutmaktadır. Daha
sonra uzun süre, Gürcü historiografisinde, bu
konuda çalışan çıkmamıştır.

XIX. yüzyıldan itibaren Gürcüstan tarihinin
doğudaki kaynakları Gürcü araştırmacıların ilgi-
sini fazlasıyla çekmeye başladı, özellikle Türk-Os-
manlı belgeleri ve nakli eserleri.

Buna, XIX. yüzyılın tanınmış arkeologu ve ta-
rihçisi olan Rusya Bilimler Akademisi Üyesi ve
muhabiri Dimitri Bakradze'yi örnek olarak vere-
biliriz. Kendisi birçok Osmanlı belgesini ortaya çı-
karınış ve özel olarak incelemiştir.

1945 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde,
Doğu Bilimleri Fakültesi'nin kurulmasıyla, araştı-
rılmalarıyla isim yapan Doğu bilimcileri, tarihçileri
ve filologları çoğaldı. Doğu Bilimleri Fakültesi baz
alınarak Gürcüstan Bilimler Akademisi kapsa-
mında Doğu Bilimleri Enstitüsü kuruldu. Doğu bi-
limci tarihçiler günümüzde Doğu ölkelerinin tari-
hini, kültürünü, kaynakbilimini ve historiografi-
sini geniş bir profile araştırmaktadırlar. Bunlar
çeşitli bilimsel merkezlerde görev yapmaktadırlar.

Gürcüstan Bilimler Akademisi, Akademisyen
Ivane Cavahişvili Tarih ve Etnografya Enstitü-
sü'nde bir grup doğu bilimci tarihçi çalışmakta-
dır. Onlar, doğunun tarihini, kültürünü, doğu kay-
naklarındaki Gürcü tarihini, doğunun Gürcü-
stan'la olan ilişkileri konusunu büyük bir verimle
incelemektedirler.

Yayınladıkları monografi ve makalelerde bir-
çok ilginç konuya değinilmiş ve orijinal yorumlar
yapılmıştır. Bu bilim adamları daha çok kaynak
bilimiyle uğraşmışlardır. Doğal olarak onların
kaynak bilimi araştırmalarının temeli de oldukça
geniştir.

Gürcüstan'da Osmanlı Araştırmaları

Prof. Dr. Nodar ŞENGELIA

Türkiye'nin hayatımda ve bilimsel çalışmalarımda her zaman önemli bir yeri olmuştur.

Bir tarihçi Türkolog olarak, Osmanlı Gürcüstan ilişkileri tarihi üzerine her zaman yoğun bir şekilde çalışıyordum. Yoğun araştırmalarımdan konusu hep Osmanlı tarihçileri, eserleri ve Osmanlı belgesel kaynakları oluşturunuyordu. Bu kaynaklarda her zaman gerçekleri buluyordum. Ancak, son zamanlara kadar Türkiye'nin ulaştığı son bilgileri tanıma fırsatım olmamıştı. Bugün ise dünyadaki tüm Türkologlarla dostça ilişkiler kurulabilme şansım var. Çağdaş Türk meslektaşlarımla çok ıy ve dostça ilişkilerim var. Bu yüzden, sizlere Gürcüstan'da Türkolojinin gelişimini anlatmaya kendimi yetkili görüyorum.

Türk tarihinin incelenmesi ve Gürcüstan'la ilişkisinin tarihi zengin bir geleneğe sahiptir. Gürcü bilim adamları, belirtilen bilimsel konunun bazı dönemlerini büyük bir verimle incelemektedirler. Bu çok doğaldır. Gürcüstan tarihi, yakındaki ülkelerin olan İran, Türkiye ve Arabistan'ın yüzyıllara dayanan tarihiyle iç içedir, ayrı düşünülemez. Bu yüzden Gürcü bilim adamları, Gürcüstan tarihinin konularını incelerken, yakındaki ülkelerin sosyo-ekonomik ve politik tarihi hakkında var olan ilgi çekici kaynakları araştırmak, öğrenmek, analiz etmek ve Gürcü kaynaklarının verileriyle kıyaslamak zorunda kalıyorlardı. Östelik, Gürcü nakli ve belgesel kaynaklarında, Türkiye tarihinin birçok problemlerinin yanı sıra onun Gürcüstan'la olan ilişkileri konusunda karşımıza oldukça fazla bilgiler çıkmaktadır.

Bu yüzden, Gürcüstan tarihi araştırmacıları, komşu ülkelerin geçmişlerinin öğrenilmesi gerektiğini her zaman hissediyorlardı.

Daha XVII-XVIII. yüzyıllarda Türkiye-Gürcüstan ilişkileri tarihinin öğrenilmesi konusuna özel bir önem verilmeye başlandı. Türk kaynaklarından yararlanıp bu konularda yargılarda da bulunan ilk Gürcü tarihçi Parsadan Gorgicanidze idi. O, Türk kaynaklarındaki birçok bilgiden yararlan-

mış ve onları açıklamıştır.

Gürcüstan-Türkiye ilişkileri tarihi konusunun anlaşılmasında Vahuştı Batonışvili'nin rolü çok büyüktür. Onun çalışmalarında, Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin tarihi çok yer tutmaktadır. Daha sonra uzun süre, Gürcü historiografisinde, bu konuda çalışan çıkmamıştır.

XIX. yüzyıldan itibaren Gürcüstan tarihinin doğudaki kaynakları Gürcü araştırmacıların ilgisini fazlasıyla çekmeye başladı, özellikle Türk-Osmanlı belgeleri ve nakli eserleri.

Buna, XIX. yüzyılın tanınmış arkeologu ve tarihçisi olan Rusya Bilimler Akademisi üyesi ve muhabiri Dimitri Bakradze'yi örnek olarak verebiliriz. Kendisi birçok Osmanlı belgesini ortaya çıkarınış ve özel olarak incelemiştir.

1945 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde, Doğu Bilimleri Fakültesinin oluşturulması ve gerekli oryantal kürsülerin kurulmasıyla, araştırmalarıyla isim yapan Doğu bilimcileri, tarihçileri ve filologları çoğaldı. Doğu Bilimleri Fakültesi baz alınarak Gürcüstan Bilimler Akademisi kapsamında Doğu Bilimleri Enstitüsü kuruldu. Doğu bilimci tarihçiler günümüzde Doğu ülkelerinin tarihini, kültürünü, kaynaklığını ve historiografisini geniş bir profile araştırmaktadırlar. Bunlar çeşitli bilimsel merkezlerde görev yapmaktadırlar.

Gürcüstan Bilimler Akademisi, Akademisyen Ivane Cavahışvili Tarih ve Etnografya Enstitüsü'nde bir grup doğu bilimci tarihçi çalışmaktadır. Onlar, doğunun tarihini, kültürünü, doğu kaynaklarındaki Gürcü tarihini, doğunun Gürcüstan'la olan ilişkileri konusunu büyük bir verimle incelemektedirler.

Yayınladıkları monografi ve makalelerde birçok ilginç konuya değinilmiş ve orijinal yorumlar yapılmıştır. Bu bilim adamları daha çok kaynak bilimiyle uğraşmışlardır. Doğal olarak onların kaynak bilimi araştırmalarının temeli de oldukça geniştir.

Gürcüstan Bilimler Akademisi, Akademisyen K. Kekelidze Elyazmaları Enstitüsünde de Osmanlı kaynaklarında Gürcüstan tarihi konusunda başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Gürcü oryantalist tarihçilerin araştırmalarının konusu Osmanlı, İran ve Arap ülkelerinin kültürel tarihleri nin bazı problemleridir.

Türkiye ve diğer ülkelerin iç tarihleriyle ilgili önemli inceleme ve araştırmalar yapılmıştır. Türkiye tarihinin ayrıntılarıyla bilinmesi, Türkiye'nin Gürcüstan'la ilişkileri tarihinin ve Gürcüstan'la ilgili yabancı kaynakların ortaya çıkarılması ve incelenmesine yardımcı olmaktadır.

Tbilisi Devlet Üniversitesinde Doğu Bilimleri Fakültesinin açılmasıyla, Türkiye ve diğer yakındaki ülkelerin tarihinin öğrenilmesi konusunda önemli bir temel atılmış oldu (1945). Özellikle Doğu Tarihi Kürsüsünün kurulmasıyla daha da gelişti (1950). Bu kürsünün başında, kurulduğundan 1973 yılına kadar V. Gabaşvili bulunuyordu. V. Gabaşvili'yi, İran-Gürcüstan ilişkileri tarihi konusunda Ivane Cavahışvili yetiştirdi. O, daha o zamanlar üniversitenin çeşitli fakültelerinde İran ve yakındaki ülkeleri tarihi derslerini veriyordu.

1957 yılında kürsünün yaptığı çalışmalar sonucunda "Yakındaki Ülkelerin Tarihi Denemeleri" kitabı hazırlanarak yayımlandı. Burada, Türkiye tarihi önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nde ilk enteresan yardımcı ders kitabıydı. Gürcü oryantalist-tarihçilerin yetişmesinde bu kitap önemli bir rol oynamıştır ve günümüzde de değerini kaybetmemiştir.

1960 yılında Gürcüstan Bilimler Akademisi, Doğu Bilimleri Enstitüsü'nün kurulmasıyla Türkiye ve diğer ülkelerin tarihi konularının incelenmesi daha da ilerledi. Bu enstitüdeki iki bölümde, "Yakındaki Feodal Dönemi Bölümü" bölüm başkanı, V. Gabaşvili ile "Yakın ve Çok Yakın Dönem" bölüm başkanı O. Giginışvili) orta yüzyıldaki Türkiye ve diğer ülkelerin tarihi, onların Gürcüstan'la olan ilişkileri ve doğu kaynaklarındaki Gürcüstan tarihinin incelenmesi, ortaya çıkarılması çalışmaları, büyük bir verimle devam etmektedir.

1960 yılında Gürcüstan Bilimler Akademisi prezidyumunun yanında Gürcüstan hakkındaki yabancı kaynakları inceleme komisyonu oluşturuldu. Bu komisyonun kurucusu, akademisyen Giorgi Tsereteli, kuruluşundan 1973 yılına kadar

başında bulunuyordu. Bu komisyon, doğuya ait ilk kaynakların incelenmesi ve yayımlanması konusunda önemli çalışmalar yaptı. Bir Osmanlı kaynağı, Osmanlıcası, Gürcüce çevirisi, notları ve yorumlarıyla yayımlanmıştır. Bu komisyonun yayımlarına, Evliya Çelebi, Mustafa Naima, Katip Çelebi, İbrahim Peçevi, Raşid ve diğerlerinin eserlerini, önemli kaynaklar olarak verebiliriz. Belirtilen eserleri yayımlayanlar, adı geçen tarihçiler hakkında ilgi çekici araştırmalar yaparak Gürcüstan'daki Türkolojiyi zenginleştirdiler.

Ivane Cavahışvili'nin, Gürcü Doğu Bilimleri branşının gelişmesinde öylesine büyük emeği vardı ki, böylece Gürcü Türkolojisinin ilerlemesinde de büyük emek sarfetmiş oluyordu. O, üniversiteyi yeni bitiren genç Sergi Cikia'yi, Türk dilini ve tarihini araştırması için İstanbul'a gönderdi. Sergi Cikia bu fırsattan yararlandı ve iki yılını Türkiye'de geçirdi. Türkçe-Osmanlıca'yı ve Gürcüstan tarihiyle ilgili Osmanlı belgesel ve nakli kaynakları ortaya çıkarıp yayımlamak için derin bilimsel çalışmalarını sürdürmeye başladı.

Sergi bey, Türkiye'de, tanınmış Türkolog Mehmet Fuat Köprülü'yle beraber çalıştı. Onun okulunda okudu ve onun öğrencisi sayılmaktadır.

Sergi Cikia, Köprülü'nün bilimsel çalışmaları na her zaman büyük değer veriyordu.

1709 yılında sultanın kapısında "Vaka-i Nuvis" adlı resmi bir tarihioyografi bölümü oluşturuldu. O, Osmanlı sultanlığının kapısında, Osmanlı hanedanlığının son günlerine kadar varlığını sürdürdü. Sultanın kapısındaki ilk resmi Osmanlı tarihçisi Mustafa Naima idi (1655-1916). Kendisi, 1591-1659 yılları arasındaki Osmanlı tarihini yazmıştır. Ondan sonraki resmi tarihçiler, Mehmet Raşit, Çelebizade, Asım Efendi, Subhi, Sami, Şakir, Süleyman İzi, Ahmet Vasif, Sadullah Enver Efendi, Ahmed Cevdet, Ahmet Asım, Ataula Mehmet Şani-Zade, Mehmet Es'ad Efendi ve Ahmet Lütfi idi. Son tarihioyograf ise Abdurrahman Şenfi idi. Osmanlı tarihioyografik eserlerinde yazılmamış bir dönem bulmak zordur. Bu eserler, Avrupalı ve Türk araştırmacılar için uzun süre tek kaynak olarak kalmıştır. Res-

Mavi Dağlar Ülkesi Gürcüstan

Sami KOÇ

2 6 Mart 1999-3 Nisan 1999 tarihleri arasında Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'ye ailece gitme imkanını yakalamıştık.

Arkadaşlarımızın böyle bir yolculuğu tereddüt- le karşılaşmasına rağmen yanımızda bize yardımcı olan ve bizi Tbilisi'ye davet eden, bir bayan olması cesaretimizi arttırdı. Yeşil pasaportlarımız hazır. Ortada önemli bir engel görülüyordu.

Yol emniyeti konusunda var olan endişelerimi de giderdikten sonra 25 Mart'ta özel otomuzla Trabzon'dan Sarp sınır kapısına hareket ettik.

Kurban bayramının birinci günü sabah saatle- rinde kapıdan giriş yaptık. Girişte anormal dene- bilecek bir olay yaşanmadı. Triptik dışında, 15 dolar ödeyerek otomuzla zorunlu kasko yaptılar. Yasa gereği dediler ve bizi ikna etmeye çalışılar.

Yollarda trafik sıkışmasını bile bile gidiyorduk. Yabancı plakalı araç ile seyahat önemli bir olum- suzluk olarak karşımıza çıkmakta gecikmemişti.

Biraz kavgı, biraz rüşvetle kurulan barikatları aşarak Tbilisi'ye ulaşmamız gerekiyordu. Köyler- de hız sınırı 40 km., meskun alanlar dışında 60 km. idi. İçelerde yollar genelde kötü ve çukurlarla dolu olması nedeniyle de zaten istesenez de hız ya- pılabılır.

Batumi içinden çok kötü bir yoldan geçerek Ka- radeniz kıyısından Kobuleti'ye doğru ilerlemeye başladık.

Kara ve demiryolu kıyılarda yan yana inşa edilmişti. Kumsallar korunarak yollar yapılmıştı. Batumi'nin hemen doğusunda karayolu dağa tır- manıp tekrar sahile iniyordu. Havanın da parlak ve güneşli olmasından da yararlanarak birkaç ka- re fotoğraf çektik.

Farklı bir ülke, farklı bir coğrafya, farklı bir ya- pılaşma dokusu insanı rahatsız etmeyen bir yapı- laşma. dağa ile uyum içinde, onun ayırmaz bir parçası gibi. Betonarme yapı uygulaması, alçak veya yüksek. kırsal kesimde yok. Toplu yerleşme anlayışı hakim. Uzaktan bakıldığında inci bir ger- danlık gibi dağ eteklerine, orman kenarlarına ku- rulmuş köyler.

Yol boyunca okaliptus ve çam ağaçları, çay, mandalina, portakal bahçeleri hakim. Bağ ve bah- çeler temiz bakımlı. Üreki-Samtredia karayolu çok

kötü. içsavaşta tankların geçerek yolu bozduğu ifa- de ediliyor. İçsavaş sekiz yılı geride bıraktı. Yol ka- derme terk edilmiş öylece duruyor.

Kolheti'nin aşağı güney ovalıklarından Batı Gürcüstan'ın eski başkenti Kutaisi'ye doğru yol alıyoruz. Bahçeli evler, çitle çevrili, kapı eşiklerin- de oturup dinlenen, sohbet, eden insanlar görüyo- ruz. Trafik hemen hemen yok denecek kadar az. Yol boyunca değişik sivil mimari örneklerine tanık oluyoruz.

Batı Gürcüstan, çok büyük bir ova ve doğuya doğru gidildikçe yükselen, ama çok yumuşak yük- selen bir coğrafyaya sahip. Karadeniz kıyılarında böyle büyük bir ova herhalde burada var. Tanrı milletlerin yaşayacakları toprakların dağıtımını yapıyormuş. Bu dağıtımdan Gürcülerin haberi ol- mamış, çünkü dağıtım sırasında şarap içiyorlar- ın ve fena halde sarhoşlanmış. Uyanıp kendileri- ne geldiklerinde dağıtımın dışında tutulduklarını anlamışlar. Bunun üzerine Allah'a itiraz etmişler. Sonuçta Allah itirazlarını haklı bulup kendine ayır- dığı toprakları Gürcülere vermiş.

Kuzeyde ve güneyde yüksek dağlarla çevrili, doğu-batı doğrultusunda Surami dağları ile bölü- nen, geniş ve verimli ovaları bolca bulunan Gürcüstan yumuşak bir iklimi sahip. Dağlarında et, ovalarında sebze ve meyve üretimi oldukça fazla olacak ki, et ve sebze son derece bol ve ucuz. Tbili- si pazarları başlı başına ayrı bir dünya. Balık, et, sebze, meyve, içki, turşu reyonları ayrı ayrı ve çok geniş alanlara yayılıyor. İki veya üç günde herhal- de gezerek bitiremezsiniz. Kalabalık ve hemen her- şey var.

Samtredia'da anayola ulaşıyoruz. Anayol ge- niş ve emniyetli, anayol Batı'da Rion ırmağını ta- kip ediyor. doğuda Surami'den sonra Kura Irmağı Vadisini izleyerek Gori üzerinden Tbilisi'ye ulaşı- yor. En büyük ırmakları: Kura (Mtkvari) Türkiye topraklarından çıkıyor. İkinci büyük ırmak Rion, Kafkas Dağlarından kaynaklarını alıyor.

Gündüz yolculuk yapanlar için trafik polisi di- şında bir tehdit olacağını sanmıyorum. Yolboyu yerleşimler sık ve satıcılar tarafından değerlendiril- miş; bal, çömlek, sepet işleri oldukça yaygın ve müşterinin hizmetine açık lokantalar var. Lokanta-

Paskalya günü, bakımlı ve küçük bir kilisenin önünde Sırma Koç...

lar çok yaygın değil, ancak Suramı Haşuri gizergahında bolca dinlenme tesisleri mevcut. Yol boyunca tespih taneleri gibi dizilen onlarca küçük lokanta ve pansiyon mevcut. Küçük aile işletmeleri, balık, et, içki bulunuyor. İki-üç masadan oluşan mini lokantalar, dinlenme evleri, ayrıca yol boyunca evlerin önünde tandırılar var. İnce uzun pidelere benzeyen sıcak tandır ekmeği satıyorlar.

Akşam saatlerinde Tbilisi'ye ulaşıyoruz. Süreli bir yolculuk. Yaşlı polisler katı ve ikna olmuyorlar. Gençler daha insancıl ve daha anlayışlı. Kolaylık gösterip yardımcı oluyorlar.

Yollarda Rusça levhaları kaldırıp Latin harfleriyle, anlaşılacak şekilde işaret düzenlemesi var. Fakat çok yetersiz. Gideceğimiz yeri, istikameti gösteren yeterli trafik levhası yok, olanlar eski, görülmeye ve okunması zor. Yanlış yönde olduğumuzu anlayıp düzeltmeye kalkınca polis anında yanınızda oluyor. Tuzak noktalar var, polis bunları biliyor ve sizi kolluyor. Yabancı plakalı iseniz, birinci problem bu. Yanınızda dil bilen birisi yoksa, çeköcek çileniz var demektir.

Yollarda yaşanan bu problemlerin Gürcüistan hükümetine mutlaka çözülmesi gerekiyor.

Bu anlayışla turizm ve ticaret olmaz, yapılmaz. Yollardaki denetimine evet, fakat estirilen terörün mutlaka önüne geçilmelidir. Yolculuk yaparken üç dilden yararlandık (Gürcüce, Türkçe,

İngilizce). Gürcü dili dışında tek dille yola çıkanların nelerle karşılaşabileceğini okuyucunun takdirine bırakıyorum. Çok doğal bir durum ki, Gürcü polisi İngilizce veya Almanca bilmiyor. Türkçe birkaç kelime bilenler var. Bunlara da Acaristan sınırları içinde rastlanıyor, ama Gürcü polisini çok katı ve kaba bulduğumu da belirtmeden geçemiyorum.

Tbilisi'de gece elektrikler bizim saatimize göre 22.00'de kesiliyor. Gürcüistan saati bize göre iki-üç saat ileride. İnsanları erken yatırıp elektrik tasarrufu yapıyorlar. Yemekten sonra, sohbetten en koyu anında elektrik kesiliyor. Gaz lambaları yanıyor. Şehir içi telefon görüşmesi ücretsiz, televizyon programlarını, habercilik anlayışlarını oldukça yetersiz buldum. Kosova haberleri verilirken, her akşam aynı görüntüleri verdiler. Buzdolabı, voltaj sorunları nedeniyle çalışmıyor. Hava-gazı, yem gelmiş, hem yemek pişirip ve hem de ısıtıyorlar. Mutfağa oturuyoruz. Diğer odalar buzdolabı, yiyecekler balkonlarda. Baharda Tbilisi'de + 450 kotu kuru ve soğuk geçiyor.

Gürcüler bağırarak konuşuyorlar. Karadenizliler ile ortak yanlarından birisi de bu. Salonda otururken; paniğe kapılıp mutfağa koşabilirsiniz. Mutfağa ulaştığımızda kavga değil de konuştuklarını anlıyorsunuz. Bu Gürcü ile bir Karadenizlinin evlenmesi güzel olabilir. Ama yaratacakları gürültü kirliliğine katlanmak gerekir. Yatak odaları çok geniş, çoğunluk iki-üç katlı binalarda oturuyor. Kimi binalar konak şeklinde bahçeli, tavanlar yüksek, odalar geniş ve kapılarla birbirine bağlantılı. Hemen her evde piyano var. Evde yaşayan büyük küçük herkes piyano çalıyor.

Yemekleri kuru ve genelde et ağırlıklı. Öğle ve akşam yemeklerinde masada kırmızı şarabı eksik etmiyorlar. Evlerde yapılan şarabın alkolü az, fakat tadı çok nefis. Kültürel gelişimini belli noktalara taşımış ülke insanların damak zevkine daha çok önem verdiğini orada yaşayarak tanım oldum. Çay kültürü yeterince gelişmemiş. Çay yapmak için çaydanlık ve demlik bulmakta zorlandık. Çay bardağı da yok. Kupalarda çayı içiyorlar. Aynı olayı Acaristan'da Kobuleti'de bir evde de yaşadık. Çay bardakları, alt ve üst çaydanlık sistemleri yoktu. İstemediğimiz halde çay için kupaları kullandık. Bir daha gidersek Gürcüistan'a, tekml alet edevatı buradan getirmeyi düşünmedik değil... Türkiye'de çaya alışmışız ve seviyoruz. Orada aradığınızda bulamıyorsunuz.

Ressamlar eserlerini açık alanda satışa çıkarıyorlar. Tbilisi'de çok geniş park ve bahçe alanları var. Trafik dahil her şey çok rahat, dindendirici bir etki uyandırıyor insanda...

Sabahları bazen gendime çorbası içiyorlar. Rus gendimesi, sütle yapıyorlar. Rusya'dan gelen gendimenin kalorisi çok yüksek.

Pazarı çok çeşitli ve büyük. Kalabalık, türlü çeşitli malların bolca satıldığı bir pazara Tbilisi'de rastlıdım dersem abartmış sayılmam. Domuzlar sıra sıra, 15-20 metrelilik tezgahlarda bacakları havada müşteri bekliyorlar. Bazı kadınlar da soyulmuş domuz yavrularını kucaklarında gezdiren satıyorlar. Dükkanlar Türk-Rus-Gürcü mallarıyla dolu. Et, salam, sosis, sucuk, sebze, bol ve ucuz. Satıcıların çoğu kadın ve ellerinde bıçaklar, mallarını müşteriye tattırıyorlar. "Efendi tadına bak, alma, dolaş ben buradayım" diyor. Dükkanlarda albeni yok. Herşey sade, içki reyonları çok zengin ve ucuz. Turşu pazarları var. Bu kadar çeşitli turşuyu başka yerlerde görmek mümkün mü değil mi bilemiyorum.

Azeri bir kadından sebze alışverişi yaptık. Deda (Gürcü dilinde anne) ile satıcı kadın fiyat konusunda anlaşamadılar. Bir kavga ki, düşman başına. Rahatsız oldum. Müdahale edemeden sonucu bekledim. Satıcı kadın Deda'ya: "(Bizi kast ederek Türkçe) Onlar ki bizim soyumuzdan sen de kim oluyorsun" deyince, söze girdim. Fiyatları uygun yap, bütün sebzelerini alacağım dedim. O bize sahip çıkınca, biz de ona sahip çıkmalydık. Kavgaya tatsızdı ama sonuç güzeldi.

Haik parasız, işsizlik çok, kiliseönlüğünde para isteyen insanlar çok fazla. Altyapının kurulmuş olması çok şey, ama herşey değil. Kültür seviyesi yüksek, diplomalı insanları çok fazla. Petrol mü-

hendisleri, elektronik mühendisleri, Türkologları çok ama işsizler. Evlerinde oturuyorlar veya pazarlarda alışveriş yapıyorlar.

Gürcüler hediye almayı, vermeyi çok seviyorlar. İnsanı ilişkilere çok değer verdiklerini gözliyorsunuz. Yaşlılara hürmet çok büyük. Memnun edilmeleri için, daha küçük yaşta insanların yarış içinde olduklarına tanık oluyorsunuz.

Tbilisi'ye iki-üç katlı metro kurulmuş, çalışıyor. Binlerce insan metroyla taşıyor. Tbilisi dünyada planlama kentleşme anlamında, on güzel kente en biri. Trafik problemi yok. 1,5 milyonluk kent. Kura nehrinin iki tarafına kurulmuş. Dağınık, bir yerden bakınca bir parçasını görebiliyorsunuz. Küçük vadilere serpilmiş, yayılmış halde Boztepe'den daha büyüğe bir tepesi var. Bu tepenin heimen altında tarihi Mama Davit Kilisesi kurulmuş. Kilisenin bahçesi sanatçılar ve halk kâhramanları mezarlığı.

Kura Nehri geniş, temiz, onuruyla akarak Hazar'a doğru yol alıyor. Kura Nehri, kuzey kıyıları oldukça dik, yüksek. Burada eski Tbilisi'de bir minarın evine konuk olduk. İki katlı dikdörtgen kagir bir bina. Viktor, evden çok müzeyi andıran bu binada yalnız yaşıyor. Boşandığı eşlerinden ve baba tarafından Rus generalleriyle, aristokratlarla bağı var. Onlardan kalan vitrinler, tablolar, masa ve sandalyeler, mutfak eşyaları. Hemen herşey 100-200 yıl öncesine ait ve antika. Trilyonlarla ifade edilebilecek eski sanat eserleri. İngilizce bildiği için anlaşmamış kolay oluyor. Çalışma odasında Tbilisi'de uygulanan projelerini, çalışmalarını anlatıyor bize.

Balkona çıkıyoruz. Kente yüksekte ve uzaktan bakıyoruz. Rüya aleminde sanıyoruz kendimizi. Portakal ikram ediyor. Odalarda elektrik sobaları yanıyor. Yangına duyarlı bir yapı. Onu uyarıya çalışıyorum. Yangına karşı sigorta yaptırmasını diliyorum bütün binayı. Sigorta yok diyor. Bir yangın olması halinde bütün bu güzellikler bir saat içinde kül olabilir.

Bir akşam Zurab dedeye gittik. Eski ünlü bir balet. Boğaz kansen var, konuşmıyor. Eşi ve torunlarıyla beş katlı bir binanın üst katında oturuyor. Eşi kimya mühendisi, aynı zamanda müzis-

yen. Sırma'yı fizik olarak çok beğendi, bale eğitime devam etmesini istedi. Torunu Tamta, on yaşında bir kız çocuğu, çok güzel piyano çalıyordu. Daha sonra annesine piyano çalmaya başladı. Tamta ve Sırma, balzeta küçük bir bale gösterisi sundular. Gigi, Tamta'nın küçük kardeşi, bize çello resitali verdi. Futbol oynuyor. Töre ile iyi anlaşıyorlar. Likör ve çay içip sohbet ettik. Güzel bir akşam geçirmiştik. Dedenin gelini, Rus-Gürcü karması bir genç bayan, İngilizcesi çok iyi. Amerikalıların yanında 100 dolara iş bulmuş çalışıyor. Suların ve elektriklerin sık sık neden kesildiğini ondan öğrenmek istedim. O da tam bilemediğini söyledi.

Hükümetin tutumlarından şikayetçiler. Halk, yıllardan beri yokuşlara katlanarak yaşam sürdürürken; yöneticilerin ne yaptıklarını onlar da bilmiyor. açıklayamıyorlardı.

Tamta, ayrılırken Sırma'ya bir çift bale ayakkabısı hediye etti. Sırma'daki sevinç dorukundaydı. Onları öpüyor, öpüyor ayrılmak istemiyordu. Tekrar geleceğinize söz vererek onu merdivenlerden indirebildik.

Orta Gürcüstan'da Surami çok güzel bir ilçe. Surami yakınında Doğu-Batı Gürcüstan'ın birbirine bağlayan 2 km.'lik Surami tüneline, 1880-1890 yıllarında inşa etmişler. Önce tek yönlü projelendirilen tüneli Polonyalı Mühendis Ferdinand Donat Rdziewsky çift yön olarak değiştirmiş ve uygulamış. Asya-Kafkasya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bu tüneli, modern gelişmenin eşsiz bir altyapısı olarak halen önemini sürdürmekte. Yarım dolar ödeyerek tünele giriyorsunuz. İşiklandırma yok. Orta yerlerinde egzoz gazı yığılması oluyor. Kot olarak Hamsiköy gibi, böylece kış aylarında geçişlere büyük kolaylıklar getiriyor.

Batumi, Gürcüstan'ın Karadeniz'deki en büyük penceresi gibi. Çoruh deltasına yerleşmiş, kentte çok güzel sivil mimari örnekleri var. Batumi sahillerinde geniş alanlar park olarak değerlendirilmiş. Palmiye, çam, okaliptüs ve manolya'nın bolca bulunduğu park ve bahçeler görülmeye değer. Onlarca manolya ağacının çevrelediği gezinti yolları yapılmış bu alanlarda.

Aslan Abaşidze ve Acara'nın diğer önde gelen yöneticilerinin yolculuk sırasında trafik ve kalma imkanlarına gerekli kolaylıkları getirmeleri durumunda Gürcüstan: kıyılarına ve coğrafyasına olan talebin geçmiş yıllardaki gibi hızla artacağı-

na ve bugünkü krizden kurtulmak için bunun küçük de olsa bir adımı teşkil edeceğine inanıyorum.

İç ve dış turizmin önemi ve gereği alt kademe-de yönetici ve halka daha iyi anlatılmalıdır. Haklı nedenlere dayanan korku ve endişenin çok büyük potansiyel kayıp olduğu kabul edilmelidir.

Daha ileride 80 km. gibi kısa mesafede Rion Irmağı ağzında tarihi Poti (Fars. Phasis) kenti var. Transkafkasya'nın Karadeniz'deki ikinci büyük penceresi ve liman kentidir. Geçmiş zamanlarda Argonotların Kafkaslar'daki altın postu ele geçirmek için Poti'ye-Kutaisi'ye defalarca gelip döndüklerini mitolojiden biliyoruz. Kuzeye, Abhazya'ya doğru uzanan geniş ve verimli ovaları gezilip görülmeye değer..

Tbilisi'de dağ eteğinde Mama Davidi Kilisesi çevresi düzenlenip mezarlık haline getirilmiş. Park-mezarlık özelliğinde düzenlenen bu alanda Gürcüstan'ın yazarları, sanatçıları ve halk kahramanlarının mezarları var. Gürcüstan'ın en ünlü şairlerinden Akaki Tzereteli (1840-1915), dağlı insanların yaşamını konu edinen yazı ve şiirler yazan Vaja Pşavela (1861-1915), 19. yüzyılın ikinci yarısında Gürcüstan költürel ve toplumsal hareketinin başındaki önderlerden biri olan İlia Çavçavadze (1837-1907) gibi tanınmış kişilerin mezarları burada. Gürcü Ortodoks Kilisesi'nin onayıyla Stalin'in annesinin mezarı da buraya alınmış.

Bağımsız Devletler Topluluğu içinde költür seviyesi en yüksek olan ülkeler arasında Gürcüstan, Ermenistan ve Azerbaycan gelmekte. Gürcüstan bu topluluk içinde Tiyatro Cumhuriyeti olarak da bilinmektedir. Tbilisi opera ve bale sanatında dünyada var olan birkaç merkezden biridir.

Gürcüler yemek yemeyi, içki içmeyi ve şarkı söylemeyi seven insanlar. Günlük hayatlarında tutturdukları ortalama yaşam düzeyi költürel binlikleriyle yakından ilgili.

Lütfen, Türkiye'deki günlük yaşamımızdan bir hafta veya 15 gün gibi kısa bir süre ayrılarak farklı bir dünyaya gitme cesaretini gösterin. Bu dünya yanınızda yanbaşınızda, uzakta da değil. Böyle bir cesaretin sizı Kafkasların gizemli kollarında bir süre için tutması halinde, çok farklı ama çok da güzel yeni insanlarla tanışmanız hiç de zor olmayacaktır.

Yurtdışında Gürcüce Okuma Yazmayı Yayma Derneği

İrakli ANDRIADZE

Yurtdışında Gürcüce Okuma-Yazmayı Yayma Derneği'nin hedefi Gürcüstan sınırları dışındaki meraklı insanlara Gürcü dilini ve yazısını, tarihini, kültürünü, geleneklerini öğretmektir. Bu dernek 19. yüzyıl içinde kurulmuş organizasyonun devamıdır. 1878 yılında "Gürcüler arasında okuma-yazmayı yaygınlaştırma" adıyla bir dernek kurulmuştu. Bu derneğin ilk başkanı ünlü bilim adamımız Dimitri Kipiani idi. Yüzyılımızın Yirminci yıllarında Gürcü filozof, yazar, pedagog, gazeteci Solomon Dodaşvili, Tbilisi Asilzadeler Okulu Mezuniyet Günü konuşmasında şunları söylemişti: "İnsanlar asaletleriyle değil, bilgi ve becerileriyle ölçülüp değerlendirilmelidir" demişti.

Anton Purtseladze, Yakob Gogebaşvili ve daha birçok eğitim-öğretim adamımız bu derneğin çalışmalarına büyük katkılarda bulunmuşlardı. Ivane Bagration Mutiraneli ve sonra da İlia Çavçavadze'nin başkanlıkları dönemlerinde bu dernek ileri düzeyde, sayısız ulusal hizmetler vermişti. Birçok ünlü Gürcü eğitimci derneğimizin yurt içinde olduğu gibi yurt dışında (Kuzey Kafkasya, Ermenistan, Azerbaycan, İran (Pereidan), Moskova, Petersburg ve Türkiye) gibi ülkelerde de büyük hizmetler vermişti. Acara'nın kurtuluşundan sonra burada açılan Gürcüce okullar için de ön ayak olmuşlardı. Batumi okulu müdürü İbrahim Abaşidze, bu konuda şunları yazmıştı derneğe: "Sizlere içten duygularla sesleniyoruz ki, biz talihlin şamarını yemiş Müslüman Gürcüler anayurda tekrar kavuşmanın, sizlere yaklaşık kaynaşmanın mutluluğunu ve kötü yazgı sonucu yitirdiğiniz ulusal değerlerimizi yeniden ayağa kaldırmamızın heyecanını yaşıyoruz."

Dernek çalışmaları arasında haftalık eğitim yapan kurslar açmak, kütüphaneler oluşturmak, eski elyazma eserleri ile tarihi belgeleri araştırıp günümüze çıkarmak gibi hizmetler yer almaktaydı.

1893 yılında Gürcü halkı büyük ozanı Niko Baratashvili'nin cesedini Gence'den (Azerbaycan) Tbilisi'ye nakletmişti. Bu iş de derneğimizin inisi-

yatifi ve çabalarıyla gerçekleşmişti.

Yine 1893 yılında ünlü şair ve yazar Vaja Pşavela (Luka Razikaşvili) dernek başkanlığına müracaatla: Okuma-Yazma faaliyetlerinin kendi yöresi "Pşavi"ye kadar götürülmesini istemişti. Derneğimizin son etkinliklerinden biri de 24 Nisan 1927 yılında İlia Çavçavadze'nin eşi Olga Guramişvili için gösterişli bir defin merasimi düzenlemek oldu. Bu tarihten sonra başlayan devlet terörü, baskı ve tehdit sonucu dernek çalışmalarına son vermek zorunda bırakıldı.

Derneğimizin kapanmasından sonra yurtdışındaki çeşitli ülkelerde kültürel etkinlikler bazı kişisel çabalarla sürdürülmeye çalışıldı. Avrupa ve Amerika'da yaşayan Gürcü bilim adamları bu işte büyük roller oynadılar.

1988 yılında tekrar faaliyete geçen derneğimiz kendisini eski derneğin mirasçısı olarak kabul etmektedir. Hedef, kültür faaliyetlerine kaldığı yerden devam etmektir.

Günümüzde sınırlarımız dışında önemli ölçüde Gürcü toplumu yaşamaktadır. Örneğin, eski Sovyetler Birliği toprakları: Moskova, San Petersburg, Baltık ülkeleri, Kuzey Kafkasya, Azerbaycan, Orta Asya ülkeleri, Uzak Doğu ülkeleri vb. gibi... Ayrıca: İran, Türkiye, İsrail, Fransa, Almanya, İngiltere ve İsveç ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde yaşayan Gürcülerin de Gürcüstan ve geleneksel Gürcü kültürüne karşı büyük ilgi ve istek duymalarına karşın bugüne değin derneğimiz buralara ulaşamadı.

Son yıllarda Gürcüstan'da gelişen sosyal ve politik olaylardan sonra yabancılar arasında da Gürcü diline ilginin arttığı gözlenmektedir. Gürcü dilinin ve yazısının yaygınlaştırılması dünya ulusları ile kaynaşmamızda kuşkusuz önemli rol oynayacaktır. Şimdilik Moskova, San Petersburg, Riga, Kuzey Kafkasya ve Taşkent gibi merkezlerde derneğimiz şubeleri açılmıştır. Gelecekte, gerekli kitap ve materyaller basıldıktan sonra faaliyetlerin diğer ülkelere de götürülmesi planlanmıştır.

Derneğimiz hedeflerinden bazıları: Gürcü di-

lı, edebiyatı, tarihi, sanatı, folkloru, gelenekleri, daha yüksek düzeyde öğrenim yapmak isteyen yabancılara Tbilisi Devlet Üniversitesi bünyesinde oluşturulan özel bölümlerde bu olanağı sağlamak, dış ülkelerde kütüphaneler oluşturmak, folklor ekipleri kurmak, el sanatları ve resim atölye ve stüdyoları kurmak, Gürcü kültür günleri, sinema haftaları tetip etmek, turizmi teşvik etmek, Gürcüstan'da yaşayan azınlık halklara kendi ulusal kültürlerini tanıtmak, sezonluk dinlenme merkezleri kurmak, bu kamplarda Gürcü kültür etkinlikleri sergilemek, yılda iki sayı olmak üzere Gürcüce-Türkçe, Gürcüce-İngilizce, Gürcüce-Fransızca, Gürcüce-Rusça, Gürcüce-Almanca, Gürcüce-Farsça, Gürcüce-İbranice vb. dillerle yayın yapan organlar kurmaktır.

Halen faaliyette bulunan derneğimiz, şarkıcı grubu, halk müziği ve mistik müzik alanında çalışmaktadır.

Derneğimiz öğretim metotları ile yardımcı rehber kitapları yayımlama hazırlığı içindedir. Bunun yanı sıra Gürcü edebiyatı ve sanatı ile ilgili kitapların yabancı dillere çevrilmesi çalışmaları da sürmektedir. Güzel sanatlar atölyemizde Gürcü etnografik örneklerin bakımı, tamiri, değişik ulusal sanat branşlarının geliştirilmesi, tanıtılması hedeflenmektedir. Bu tür atölye, stüdyo ve salonların yurt dışında da kurulması öngörülmektedir.

Derneğimiz sizlere güçlerimizi birleştirip birlikte çalışmayı önermektedir. Böylece iki yakada yaşayan insanların problemlerine çare bulmak daha kolaylaşacaktır.

Güçlerimizi birleştirerek gelecek kuşaklara zengin kültür mirası bırakacağımıza inanıyoruz...

Çeviren: Hayri Hayrioğlu

Sözlük

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

(Geçen sayıdan devam)

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ინჯირს	ილურტანს	იძინებს	uyuyor
ინჯუბალს	უწოტანს	ასწრებს	lafı ağzından kapıyor
ირდენ	ირდენ(ნ)	იზრდება	büyüyor
ირიკათს	ირიკათო	ყველა, ყოველი	her, hep, herkes
ირიხოლო	ირფელი	ყველაფერი	herşey
ისიმადუმს, ისიმადუმს	ფიქრენს	ფიქრობს	düşünüyor
ისტორია	ისტორია	ისტორია	tarih
ისუშერს	ისვანს	ისვამს	sürüyor
იქუმს, იქოშს, აქიფს	ქიმინენს, აკეთენს, აერთე	აკეთებს, იქმს, (მკვეშ; ქორთულთენ), თეთრდება	yapıyor
იქიანენ	ირჩელებენ(ნ)		ağlıyor

Çhikvta Kortzili - 8

(Geçen sayıdan devam)

— ღმერთო, — ესვეწებოდენ ეველანი ღმერთს — ღმერთო, ხუ გაჯავ-
რებ ნურაფრით ჩვენს შეფეს, თორემ გაგვეჭუავს ერთ წაშშიო.

არწივი მაინც არა ჯავრობდა, სთხოვდა ფრინველთ ემხიარულათ, ეძლე-
რათ, ეცეკვათ, მაგრამ, ფრინველთ რაღაც გუნება გადაუბრუნდათ. არ იცოდენ,
რა დაუძართათ. რომ ფრინველებისთვის გაბედულება მიეცა, არწივმა უბრძანა
მთაებერთათ ბუკ-ნადარისათვის.

ბრძანება იმავე წუთას ასრულდა და არწივმაც დაიწყო ბობღვა თავის მძლავ-
რის კლანჭებით: სულ გათელა თითქმის ის ევაგილიანი ადგილი.

მაინც კიდევ ვერავინ ჰბედავდა თამაშობას. ბოლოს ისევ წრწუნამ გააბედა:
ისეთი ლეკური ღაჟარა, ისეთს ბუქნაში ამოდიოდა, რომ მტკერი ცახა სწედე-
ბოდა.

ვრთხელ გატაცებული და გატყნარებული არწივსაც კი გადაასტა თავზე. ნო-
ტა არ იყო, შეფეს ეწვინა უმის ასეთი ბრივეული ქცევა, მაგრამ ზრდილობისა
და შემთხვევის გამო, არაფერი უთხრა, მხოლოდ შეუბღვირა კი ერთსელ ისე,
რომ თავუნამ შიშისაგან კინაღამ ხელი განუტევა. მაინც ამ შებღვირის შემდეგ
წრწუნა აცვად აღარ ვარჯოდა, გახდა ავად, წაეიდა და დაწვა ერთის სის ძირას.
ზედ ერთი ხმელი ვერხვის ფოთილი წაიხურა.

(Devam edecek)

Gürcü Ressama Trabzon'da Sevgi Seli

Ahmet KÜLEKÇİ

Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcüstan arasında imzalanan kültür anlaşması çerçevesinde, Türkiye'ye ilk kez gelen ve halen Trabzon'da çalışmalarını sürdüren Gürcü Ressam Emeliane Adamia'ya büyük ilgi var... Tbilisi Büyükelçisi Ayyhan Olcay ile Trabzon'da bulunan Usta Otel'in sahibi Hüseyin Usta'nın girişimleriyle Trabzon'a gelen Gürcü Ressam Adamia, Trabzon'un tarihi ve doğal güzellikleri üzerine yağlı boya çalışmalar yapıyor.

Fırçasını Dostluk İçin Kullanıyor

02. 9. 1999 tarihinde Türkiye'ye giriş yapan Gürcü ressam Adamia'nın çalışmalarını izledik. Adamia, Sümela Manastırı, Atatürk Köşkü, Ayasofya ve Trabzon Limanı'nı resimledi. Sokak ortasında sürdürdüğü çalışmalarını halkın da izlediği 60 yaşındaki Gürcü ressama, Trabzon'lu sanatseverler ve özellikle de gençler hayran kaldılar. Onun sıcak kanlı ve sevecen tavırları da çocukları sevindirdi.

Adamia, "Ben fırçamı halkların dostluğu için kullanıyorum, bunu da kültür ve sanata değer verenlerle paylaşıyorum dedi..

Çocukluğundan Beri Ressam

Küçük yaşlarda Tbilisi'de resim çalışmalarına başlayan Adamia, bu konuda eğitim de gördü. Adamia 1.5 yıl Moskova'da ünlü ressamlarla çalışmış. Paris'de sergilenen resimleri büyük ilgi görmüş. Picasso ve Van Gogh'u kendisine örnek alıyor. Gürcü ressam Pirosmnaşvili'ye ise hayran

Tabloları Gürcüstan'da Sergileyecek

Türkiye'de yaptığı tabloları Gürcüstan'da sergileyecek olan Adamia'nın Trabzon üzerine yağlı boya çalışmaları büyük beğeni topluyor. Usta'nın sahibi Hüseyin Usta tarafından Trabzon'a davet edilen Adamia, yerel ve ulusal bazda basın da ilgi odağı oldu. Yaptığı tablolardan birini de

Çeneburi muhabirine hediye eden Adamia, Trabzon'un doğasına ve insanına hayran kaldığını söylerken, sanatın ülkeler arasında çok önemli bir dostluk köprüsü olduğunu vurguluyor.

Fakir Baykurt ve Gürcü Edebiyatı

Mustafa YAKUT

*Akçaköy'de başlar çilem
Gönen'de birazcık gülem
Sürgün çıktı çekip gidem
Şavşat'ın Efkar Tepesi?*

*Kırkaltıncı bizim dönem
Kışla görkem talim görkem
Babam çavuş nasıl ürkem
Balgat'ın Dikmen Tepesi*

*TÖS'ü Töykü'sü Töbder'i
Engelden dönmedik geri
Hani bunların önderi
Mamak'ın kanlı tepesi.*

*On iki eylül, on iki mart
Karanlık ak günlere dert
Çalar idik biz de Mozart
Ege'nin savaş tepesi.*

*Alaman yedi bitirdi
Ayrık şehitler yetirdi
Nice tabutlar getirdi
Bizim köyün kel tepesi*

*Verin Cumhuriyet dedi
Yücel dedi Tonguç dedi
Işık dedi Sönmez dedi
Ladai'ın gönül tepesi."*

1929'da Burdur-Akçaköy'de doğan, Türkiye'nin toplumsal kültürel yaşamında önemli rol oynamış olan yetmişinci yaşında yitirdiğimiz Fakir Baykurt'un ardından ozan Nebi Dadaloğlu böyle diyor.

Fakir Baykurt'un çok yönlü kişiliğini özetleyecek olursak, usta bir romancı ve öykücü, gerçekçi ve devrimci bir yazar olarak, inançlarını gerçekleştirmek için sadece yazmakla yetinmedi aynı zamanda onları eylemleriyle hayata geçirdi. Onun

romancılığında, öykücülüğünde toplumsal değişimin dinamiği gözlenir. Kendi deyimiyle *Kapitalleşen Türkiye'nin yakın çekimi* vardır yapıtlarında. Hasan alı Yücel'in deyimiyle *"Türk edebiyatına kendi giren köylü"*dür o. *"Doğruyu kuşun ötüşü gibi güzel söyleyen"*dir

Aydın olarak, köy enstitülerinden köye uzanan aydınlanma sürecinde sembolleşmiş, aydın sorumluluğuyla davranıp toplumun hizmetinde olabilmıştır. Onu eğitim alanında eylem insanı kılan, bu aydın sorumluluğudur.

İnsan olarak; çevresine, insanlara saygı ve sevgi ile yaklaşabilmıştır. Topluma bakan, izleyen, eksikliği, aksaklığı gören, sorgulayan bir gözdür o

Öğretmen olarak; eğitime ve öğretmen hareketine yaptığı katkılarının önemi büyüktür. Özellikle altmışlı yıllarda devrimci öğretmen hareketinin önderliğini yapması, TOS (Türkiye Öğretmenler Sendikası)'ün kuruculuğu ve genel başkanlığını yapması ayrı bir öneme sahiptir.

Fakir Baykurt'un bu çok yönlü kişiliği, çeşitli alanlardaki çalışmaları ne kadar anlatılsa azdır. Ancak bu yazının konusu ne onun bu bilinen yönlerini ne de elliye yakın yapıtıyla Türkçenin ses bayrağı, olabilecek kitaplarını tanıtmaktır. Yazımının konusu onun pek az bilinen bir yönünü, Gürcü edebiyatı ile ilişkisini anlatmaktır.

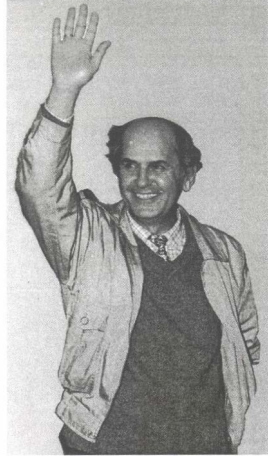
Gürcü edebiyatı ile en çok ilgilenen Türk yazarlarından biri olarak F. Baykurt ilk kez 1983'te Gürcüstan'a gitti. Gürcü yazar ve şairlerle dostluk kurdu. Bu arada Batum Yazarlar Birliği Başkanı şair Pridon Halvaşi ile de tanıştı. Aralarında özel bir dostluk gelişti. Pridon'un çocukluk gençlik yaşamını dinleyince, onu Şavşat'taki öğrencilerinin yaşamına benzetti. İlk sevilere ilk şiirlerini o zor yıllarda çiçek açtığını düşündü. Ve Pridon'un öteki Gürcü şairlerinin romancılarının neler yazdığını bilme merakı gittikçe büyüdü. Gürcüstan'da Türkçeden - Çilli, Yılanların Öcü, Keklik, Öyküler

gibi kendi kitapları da içinde olmak üzere birçok kitap çevrildiği. Türk Edebiyatı antolojileri yayınlandığı halde - Türkçe'de Nodar Dumbadze'nin "Güneşi Görüyorum" romanından başka pek bir eser görülmemesini, bırakın çağdaş Gürcü yazar ve şairlerini, klasik yazar ve şairlerin bile Türkçeye çevrilmemiş olmasını büyük bir eksiklik olarak nitelerdi.

Bu düşüncelerle, Almanya'da yaşayan Gürcü arkadaşı Abdurrahman Çetmkeya'yı (İlla Himişaşvili) zorlayarak birlikte Fridon Halvaşı'nın şiirlerini çevirme işine giriştiler. Önce kitapları tarayıp şiirleri seçtiler. A. Çetmkeya sözcük sözcük Gürcüceden Türkçeye şiirleri çevirdi. Anlamalarını düz tüme olarak yazdı. Sonra üzerinde birlikte çalıştılar. F. Baykurt şiir haline getirdi. Böylece, Gürcüceden Türkçeye ilk şiir çevirisi kitabı ortaya çıktı ve Almanya'da Ortadoğu Yayınevinde 1988'de basıldı.

Şiir çevirisinin zorluğunun farkında olan F. Baykurt, iki dili de çok iyi bilen birilerinin çıkıp daha kusursuz daha iyi çeviriler yapınca kadar bir boşluğu doldurmayı amaçlıyor ve varsa hataların Fridon'un şiirlerine olan sevgilerine bağışlanmasını istiyordu.

Sami Karaören bu konu ile ilgili olarak, Şubat 1990 tarihli Yazıt Dergisinde *Fridon Halvaşı ve Fakir Baykurt'un Şiirleri* başlıklı bir yazı yazdı. S. Karaören, Halvaşı ile Eylül 1989'da Batum'da tanıştığını, söyleşilerde bulunduğunu, bu şiirleri o günlerden önce okumuş olmayı, ne kadar çok istediğini, kitabın eline yeni geçmiş olması nedeniyle bunun mümkün olmadığını yazıyor. Halvaşı'nın esin kaynaklarının başında Gürcüstan'ın büyüleyici doğası ve eğiti:nin kazandırdığı niteliklerle insan sevgisinin yer aldığını ve Halvaşı'nın şiirlerinin okundukça içe işleyip derinleştiğini belirtiyor. F. Baykurt'la yaşamlarındaki benzerlik ve yurt sevgisinin onları kaynaştırıp kucaklaştırmış olduğunu ekliyor. S. Karaören, "Şiir çevirisinin ne kadar zor bir iş olduğu bilinir. Bunu F. Baykurt da özellikle belirtiyor önsözc. Gürcüceden önce düzyazı biçiminde çevrilen şiir örsünü (metnini) o şiirin özgün yapısına göre Türkçe dizelerle biçimlendirmişler. Gürcücedeki ses ve biçim güzelliği ne kerte yansıdı bu dizelere, bunu bilmek olanı yok. Ama anlamla biçimi kaynaştıran çevirilerde, Halvaşı'nın usta bir şair olduğunu sezdiriyor insana. Bilirsiniz şiir bir

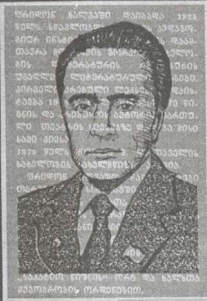
bakıma ses ve söz dizimi ile anlamın kaynaşmasından oluşmuş bir biçimdir. Güzel biçimler kurmaktır. şairin görevi. Gürcüce aslını bilmesek de aldığınız tat çevirinin başarılı olduğunu duyuruyor bize. Ellerine sağlık bu iki çevirmenin diyor.

Çağdaş Gürcü edebiyatının onde gelen isimlerinden Nodar Dumbadze ile taşınmayı Fakir Baykurt, çok istediği halde mümkün olmamasını hep büyük bir eksiklik olarak hissetti. 1983'te Gürcüstan'a ilk gidişimde bu tanışma gerçekleşemedi ve ertesi yıl ise N. Dumbadze öldü. F. Baykurt'ta ki N. Dumbadze sevgisi 1969'da Mehçure Karaören'in çevirisiyle yayınlanan Güneşi Görüyorum romanı ile başlamış, Gürcüstan'da halkın sevgisi ile bütünleşmiş. Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarından anladığımıza göre dünyanın ince ülkesinde romancıların cezaevlerinde çile doldurduğu, yapıtlarını dar hücrelerde saklı gizli, tuvalet kağıtlarına yazmak zorunda bırakıldığı, karakollarda, beton gözaltı odalarında işkence

Fridon Halvaşı

ENİNDE SONUNDA

Şiirler

ORTADOĞU

Türkmen
Abdurrahman Çetinkaya
Fahri Bayraktar

Fahri Bayraktar'ın, Abdurrahman Çetinkaya ile birlikte, Gürcü şairi Halvaşı'den yaptığı çeviri, Gürcüce'den Türkçe'ye yapılan ilk şiir kitabı çevirisidir.

gördüğü dönemde, Gürcüistan'da bir yazarın, bir romancının, sadece büyük şehirlerde değil, en uzaklardaki köylerde bile bu derece çok sevilmesi, sayılması, beni çok duygulandırdı" diyor. Ekim 1988'de Yazın Kültür Dergisinde çıkan Dumbadze'nin Yurtdında başlıklı yazısında F. Bayraktar, N. Dumbadze ile ilgili gezisini anlatıyor. Ünlü romancının Tbilisi Vake Mahallesindeki müze olan evini, Güneşli Park'ını, Saguramo'daki müze-yi dönüştürülmüş yazlık evini ve Tbilisi'ye üçyüz km uzaklıktaki Guria bölgesindeki çocukluğunu geçirdiği Zenobani köyüne gidişlerini, eşi Nanuli ve kızı Ketano Dumbadze'nin kendisine eşlik edişlerini anlatıyor. "Yapıtlarının çoğunda özyaşamsal özellikler görüyoruz. Tbilisi Üniversitesi'nde Türkçe okutmanı Gülizar Çelidze'nin Türkçeye çevirdiği "Ben, Ninem, Iliko ve Ilarion" ile Ali Altun çevirdiği "Sonsuzluk Yasası" romanında bu özellikleri fazlasıyla buldum. Ünlü "1937 temizliği"nde kaymakam olan

babasını kurşuna dizmişler, annesini Rusya'nın içinde bir yerlere sürmüşler. Bu olay "Sonsuzluk Yasası"nda bir ölçüde yer almıştır. Kuşkusuz değişerek, dönüştürülerek. Ana babasını dokuz yaşındayken yitiren çocuk, beş yılını şimdi gitmekte olduğumuz Zenobani köyünde halası Darican Gigigidze'nin yanında geçirmiş. İlkokulu, ortaokulu orada okuyup lise ve üniversite için Tbilisi'ye dönmüş. "Ben, Ninem, Iliko ve Ilarion" romanında bu yıllarını hep anlatıyor...

... Gerçekten bir yazın (literatür) yolculuğu idi bizimki. Nodar Dumbadze'nin belirlediği çevreleri, anlattığı insanları görüp gelecektik. Bir gün git, bir gün dön, epeyce hızlı bir yolculuk oldu. Daha yavaş gidip gelmeye, daha uzun kalmaya zaman yoktu ne yazık ki. Ama gördüklerimizden duyduklarımızdan hoşnuttuk. En başta da Gürcüistan'da halkın konukseverliğinden." diyor aynı yazıda F. Bayraktar.

Şu anda yayına hazır olan "Ben, Ninem, Iliko ve Ilarion" adlı romanın redaksiyonunu da F. Bayraktar yaptı ve bir de önsöz yazdı.

F. Bayraktar, Ekim 1987'de Gürcüistan'ın ünlü yazarı ve ulusal önderi İlla Çavçavadze'nin 150. doğum yıldönümü nedeni ile düzenlenen uluslararası toplantıya katılmak üzere davetli olarak Tbilisi'ye gitti. Türkiye'den Tahsin Saraç, Aziz Çalişlar ve Hayati Asilyazıcı'da katılanlar arasında idi.

F. Bayraktar İlla Çavçavadze için, "Bu büyük insanın yaşam öyküsünü daha önce bilmeyişime bir daha üzülüyorum..."

... İlla liseyi Tbilisi'de okumuş. Hukuk öğrenimini görmek için Petersburg'a gitmiş... Petersburg'dan dönünce bir dergi çıkarıyor. "Bir Yolcunun Notları"nı yazıyor. "O da Adam mı?" adlı kitabı çok okunuyor ve çok etkili oluyor. İleriya gazetesini çıkarıyor. Bir dernek kuruyor. Burada folklor derlemeleri yapıyor. Ulusal arşiv kuruyor. Köy okulları seferberliği başlatıyor. Öğretmenler buluyor, kitaplar sağlıyor. Gürcü Abecesi'nin geliştirilmesi için çalışmalar yapıyor. İlk ulusal bankanın açılışını sağlıyor. Ne kadar çok yönlü bir insanmış! Halkı için ne çok işler başarmış! Oysa onun da sadece iki tekmiş omuzları. Bu yüzden halkı kendisini çok sevinmiş. Değilse neden yapılır bu görkemli törenler? Gürcüistan'da ulusal bağımsızlık ateşini yakanların başında yer alıyor Çavçavadze. Sömürgeciliğe karşı cahilliğe karşı. Bir ağa çocu-

ğu olduğu halde ağalığa da karşı. Tolstoy'un yapamadığını yapıyor. Toprak köleliği sürüp giderken topraklarının köylüye dağıtıyor. Aynı işi Tolstoy yapmak istediğinde eşi Sofia kıyametleri koparıyordu. Bir broşürde üzgün bakışlı Olga Çavçavadze'nin resmi var. Belki çok uyumluuydu araları. Sanırım çocukları da yokmuş. Kendi aklınca bir reform başarıyor Çavçavadze "Benim değil, sizin" diyor. 1917 devrimiyle yaşama işin doğrusu giriyor: "Benim" ve "Sizin" olan topraklar "Bizim" oluyor." diyor Yazın dergisinin Aralık 1987 tarihli sayısının, "Kitaplara Saldırı" başlıklı yazısında.

Fakir Baykurt'la Gürcü edebiyatı yolculuğunu 1907'de hain bir pusuda öldürülmüş olan İlia Çavçavadze için yazdığı bir şiirle sonlayalım.

İLİA ÇAVÇAVADZE

Bir insanın bu kadar
Bu karar çok sevilmesi için
halkıma
Halkını bu kadar çok
Bu kadar çok sevmesi gerek,
değil mi?

Bu sevgi parçalanmamıştır
İlia Çavçavadze parçalandı
halkı için

Sekiz on bölük oldu
En az on kişinin yükünü
götürdü
Daha çoğunu getirdi halkı için

İlia Çavçavadze'nin çocukları
bugün
Bugün onu çok iyi anlıyorlar
Bu yüzden işte
Dünyada bu yüzden
Onu asıl çocuklara anlatmalı
Onun düşlerini çocuklar
Gerçekleştirmiş Gürcüstan için
Dünya için de çocuklar
Gerçekleştirecek

Ekim 1987'de İlia Çavçavadze'nin jübilesine giderken...
Tahsin Saraç, Fakir Baykurt, Hayri Hayrioglu, Hayati Asilyazıcı
(ayaktakiler) ve Aziz Çalışlar, O. Nuri Mercan, Abdurrahman
Çetinkaya

Sormayın hangi çocuklar
Açık seçik ortada

Dünya çocukları
gerçekleştirecek
Yaşam çok daha güzel olacak
o zaman

Bir büyük ışık Çavçavadze
Gür bir ışık
Yurdundan dünyayı
aydınlatıyor

Fakir BAYKURT

Hepimiz Gürcüyüz

İskoç Ozan Hugh MacDiarmid'in Yapıtlarında Gürcüstan ve Kafkasya'nın Yeri Üzerine Notlar

Laurent MIGNON

İskoç ozan Hugh MacDiarmid'in şiirleriyle ilk tanıştığımda 17-18 yaşlarındaydım. O dönemde "sihirli" Doğu'nun edebiyatlarını yeni yeni keşfediyordum. İskoç milliyetçisi ve komünist parti üyesi olan MacDiarmid'in de eserlerinde Doğu'nun gizemini işlediğini fark edince ona hemen bir yakınlık dumuş ve büyük bir zevkle okumaya başlamıştım. Ona göre.

Leylatü'l-Miraç denilen gecede

Burak adlı efsanevi atla

Hazret-i Muhammed'in Kudüs'ten

cennete yükseldiği gibi

(As when on the night called lailat ul mi'raj

Muhammed ascended to heaven from

Jerusalem

On the fabulous mule named Burak.)

(Burak adlı şirden)

şir yazılırdı. Başka bir şiirde, Hugh MacDiarmid şairin uluslararası kimliğinden söz ediyor ve sevgilere, duygulara dayalı bir Doğu-Batı sentezi fikrini ortaya koyuyordu:

Bu yüzden, Çin yahut Hind düşüncesine,

Yunan düşüncesine duyduğu kadar

yakınlık duyan,

üstelik Gael olan bir şairin şiiri,

Kıpkırmızı gülün ve dalgın çay

yapraklarının

rayihalarını doğuda edindiklerini;

fakat o rayihayı asla Batı'nın

yağmurlarıyla

islandıklarındaki kadar

tatlı yaymadıklarını bilir.

(And so the poetry of a poet

Who is so much at home

In Chinese or Indian thought

As in Greek - nay, being a Gael,

Knows well how the old Crimmon rose

And the wistful tea-roses

Brought their perfume out of the East

But never exhale it so sweetly

As when washed by the rains of the West.)

The East (Doğu) adlı şiirinden?)

Ne var ki sonraki yıllarda Edward Said gibi araştırmacıları okuyarak en ilerici batılı edebiyatçıların hayali Doğu ve Afrikalarını bile Batı'nın emperyalist amaçlarına az çok yaradığını öğrendim ve bu tür dizeleri bambaşka gözlerle okumaya başladım. Nazım Hikmet'in batılı edebiyatçıların hayali Doğu'suna karşı duyduğu isyanı paylaşıyordum:

İşte frenk şairinin gördüğü Şark!

İşte

dakikada bir milyon basılan

kitapların

Şark'ı!

Lâkin

ne dün

ne bugün

ne yarın

böyle bir Şark

yoktu,

olmayacak!

Şark

üstünde çıplak

esirlerin

aç geberdiği toprak!

Şarklıdan başka herkesin

orta malı olan memleket!

Açlığın kıtlıktan öldüğü diyar!

Ağzına kadar

buğdayla dolu ambar!

Avrupa'nın ambarı!

(Şark-Garp adlı şiirinden)

Fakat tabii ki Hugh MacDiarmid oryantalist bir şair değildi. Doğu hakkında yazdığı bazı dizelerde hayali, masalsi öğeler varsa da, kendisi bütün halkların özgürlüğe kavuşmaları gerektiğine samimiyetle inanan bir insandı. Hatta 1952'de yazdığı *Dünya Edebiyatının Anahtarı* adlı bir

makalede Nazım Hikmet'i çağcıl dünyanın en büyük şairlerinden sayıyordu.²

Edebiyat tarihçileri 1892 ile 1978 arasında yaşayan ve Hugh MacDiarmid mahlasını kullanan Christopher Murray Grieve'ü İskoç edebiyatının büyük yenilikçisi olarak tanırlar. Kendisi İskoç şiirini, 19. yüzyılın duygusallığından kurtarıp, geleneksel vezin anlayışlarını kırarak çağdaşığa götürdü. Ona göre edebiyat, özellikle şiir, hayali bir geçmiş anlatmaya değil, bir mesaj iletmeye, halkı eğitmeye yarayan bir araçtır. Şair hem İskoçça hem de İngilizce yazdı ve öğretici şiirlerinin kalıplarına bir çok dilden yaptığı alıntılarını uydurmaya çalıştı.

Şiirlerinde Gürcüstan'dan birkaç yerde söz eder. Bunun şairin politik kimliğiyle bağlantılı başlıca iki sebebi vardır. İskoç milliyetçisi olarak sürekli İskoçları İngilizlerden farklı kılan etnik ve budunsal öğeleri inceler ve bu arayışta bir dönem İskoçların Kafkas halklarıyla olası bir akrabalığını araştırır.

Diğer sebep ise, 1934'te İskoçya Komünist Partisi'ne giren şairin Gürcüstan kökenli Stalin'i büyük önder olarak görmesidir.

Bu konuları özellikle iki uzunca şiirde işliyor. Bunlardan birincisi İngilizce yazdığı *Komünist Selamı* (*The Fingers of Baal Contract in the Communist Salute*)³ öteki ise, mükemmel bildiği Fransızca'yla yazdığı *Tristan ve Iseult* (*Tristan et Iseult*)⁴dur. Bu iki şiir MacDiarmid'in 1946'da yayımladığı *Doğu Batı Sentezinin Şiirleri* (*Poems of the East-West synthesis*) adlı küçük şiir seçkinde yer alıyor.

Komünist Selamı adlı şiirin ilk iki dördlüğü bu sentezle ne kastettiğini açıkça gösteriyor:

*Ben yazı yazarken bile,
Kalplerimizi heyecanlandırıyor
İspanya'daki dehşet verici olaylar.
Ulu ve eski anılar yeniden canlanıyor.*

*Gürcü ve Bask olan
kimliğimizin en derin köklerini
sarsıyor yeniden bu Kafkas sesleri.
Altı bin senelik bir diaspora
yeniden kankardeşliğinde birleşiyor.*

(And even as I write our hearts are thrilled
By the appalling events in Spain.
And chords most ancient and august
Are struck in us again.

Alarodian accents stir anew

Our nature's deepest roots.
Georgian and Basque-and six millenia's

diaspora

To dear blood-brotherhood again commutes.)

Kafkas halkları Avrupa ile Asya'yı birleştiren unsurdur. Hugh MacDiarmid Baskların göçmüş bir Kafkasya halkı olduklarına inanırdı. Bilindiği gibi bu bugüne kadar çok tartışılmış bir konudur. Hatta şair Gaellin, yani Keltlerin de Kafkasya kökenli olduklarını yazıyor. Kendinden emin olarak devam ediyor ve yeni bir iddiada bulunuyor:

*Baskça'nın esrarı mı? Yok ki öyle bir esrar,
Görmek istemeyenler için vardır ancak.
Borrow'a göre Moğol kökenliydi Baskça
Tatarca'yla bağlantılı, Sanskritçe'yle değil.*

(Busque Mystery? There is no mystery.
Save to those blind who will not see.
Basque origin to Borrow was Mongolic.
The speech of Tartar, not Sanskrit, family.)

Burada gönderme yaptığı George Henry Borrow 1808-1881 arasında yaşamış olan bir İngiliz gezgin ve yazardı. Birçok dil bilen ve amatör bir dilbilimci olan Borrow, dillerin sınıflandırılması konusunda bir çok tartışmaya yol açmıştı. Hugh MacDiarmid iddialarını ispatlamak için sık sık Borrow gibi bilimselliği şüphe götüren kaynaklar kullanırdı. Eklemeli diller kullanan bütün halkların akrabalığına inanır, hatta Keltçe'nin de aslında bir eklemeli dil olduğunu söylerdi. Keltlerin Kafkasyalıları, Türkleri, Moğolları vs. içeren bu büyük eklemeci (kendi terimi) ırka dahil olduğuna inanıyordu

Komünist Selamı şiirinde bunu ispatlamak üzere karşılaştırmalı dilbilime başvuruyor:

Baskların ataları Gürcüstanlı Gaal-Sciötlar idi.

*"Bask" kelimesi İrlandaca kökenlidir:
Buals-ce: Sığır memleketi.
Solukla telaffuz "b" sesini yokeder. Basklar
hâlâ kendilerini "Bask" olarak değil, "Eus
caldunae" olarak tanıtır dillerini Euskara,
ülkelerini de Euskaleria olarak.*

(The Ancestors of the Basques were
Gaal-Sciöt of Georgia.
The name Basque is Irish. "Buais-ce"
"land of cattle".
Aspiration eliminates the "b"; the Basques still

call themselves not Basques, but euscaldunae. Their languages euskara, their country euskalena)

İddialarının genel olarak kabul edilen görüşlere, yani resmi tarihe ne kadar ters düştüğünün farkındadır ve bugüne kadar bu gerçeklerin niye ortaya çıkmadığını şöyle açıklar:

Gaellerin gerçek tarihini bilerek boğanlar bütün akıl almaz masalların suçlusudurlar.

(The deliberate drowners of the true history of the Gaels

Are responsible for all the preposterous tales.)

Keltlerin asıl kökeni, asıl kimliği onları mağlup etmiş olan halkların önderleri tarafından, milî bir uyanışı önlemek için saklandı.

Bu şiirin sonuna doğru şair, milliyetçi kimliğini komünist kimliğiyle bağdaştırmaya çalışıp Stalin'in Gürcülüğüne gönderme yapar ve sonra Keltlerin Gürcülerle akrabalığının ve kardeşliğinin altını bir kez daha çizer

"Gürcüdür Stalin", dedim. Hepimiz Gürcüyüz. Biz Gaeller.

Gürcülerin ırklarını, ülkelerini tanıtmak için kullandıkları Kartveli terimi aslında İskoçların Argyll'idir.

Kartveli Ard Gael (Gaellerin ulu yeri)'nin Gürcüce karşılığıdır.

(Stalin the Georgian". I have said. We are Georgians all.

We ,Gaels.

The name Karthweli by which the Georgians themselves call.

Their race and their country is none other Than our Scottish Argyll-the Georgian equivalent Of "Ard-Gael" (the high place of the Gael).)

Hugh MacDiarmid'in amacı besbelli, Kelt halkının eklemeye bir halk olduğunu, Kafkasyalılarla akraba olduğunu ve böylece İngilizler gibi bir Hint-Avrupa halkı olmadığını ispatlamaya çalışıyor. Ancak bu "bilimsel" ırkçılığın komünist inançlarıyla bir arada olabilesinin zorlunu da gözden kaçırmıyor ve bir şekilde ikisi arasında bir köprü kurmaya çalışıyor. Basklara *Sarmatlar* tarafından uygulanan baskılardan, yani *İspanya'daki delişet verici olaylar*'dan söz ediyor ve Stalin'i zikrediyor. Üstelik şiire ismini veren Komünist selamının geleneksel Kelt selamı (sıkılmış bir yumruk) ile benzerliğine dikkat çekiyor. Fakat bazı aşırılıkları yüzünden ve özellikle

İskoçya Milliyetçi Partisi'ni terk etmek istememesi yüzünden, Hugh MacDiarmid İskoçya Komünist Partisi'nden 1938'de ihraç edildi.

Tristan ve Iseult isimli diğer şiirinde ise ünlü bir Kelt efsanesi olan Tristan ve Iseult'ü inceler. Efsanede Tristan, Cornwall kralı Mark için almaya gittiği Iseult'e, kaza eseri olarak içtiği bir aşk ikisri yüzünden aşık olur.

Aslı Fransızca olan bu uzunca, bilimselliğin ve şiirselliğin sınırlarını zorlayan şiirin bazı bölümlerini yorum yapmadan (gereksiz çünkü) burada aktarıyorum. Ancak okuyucunun dikkatini, şiirin bu şiirde İngiltere'nin güney batısında yer alan Cornwall ile Fransa'nın kuzeybatısındaki Brötanya'dan sözettiğine çekmek istiyorum. Ön ceki şiirde MacDiarmid Gallerden, yani İrlanda ve İskoçya Keltlerinden söz ediyordu. **Tristan ve Iseult** şiirinde ise Cornwall ile Brötanya önem taşıyor. Elbette bu iki bölge efsanenin geçtiği yerlerdir. Fakat daha önemlisi, şair böylece Pankeltçi bir yaklaşımla, İrlanda ve İskoçya dışındaki Kelt boylarından da söz etmiş oluyor.

Jafetik dilbilim 'Isolde'un Gürcüce kökenli olduğunu gösterir

'I' önek, 'sol' kök, ve 'de' çoğul ekidir: Bu da kelimenin çok eski bir döneme ait olduğunu gösterir;

İsimlerin hem kabilelerin tanrılarını hem de kabilelerin kendilerini tanımladığı bir döneme...

Bunun gibi eski Gürcüstan'da kendisine tapan bir boya adını veren

Sar-Mat tanrıçası vardı, Sarmatlar boyuna..

(La linguistique japhétique nous apprend que Isolde

Est une forme géorgienne. I, préfixe, sol base, et de, signe du pluriel, Révélant l'origine très ancienne du nom. En provenance d'époques où les noms propres Désignaient à la fois les divinités-totems des

tribus Et ces tribus elles-mêmes. On retrouve de la sorte

En Géorgie ancienne la déesse-totem Sar-Mat Qui a donné son nom à la tribu qui la vénérail La tribu des Sarmates.)

Daha sonra şöyle devam ediyor Hugh MacDiarmid:

sarsa, her yerde onu nefretle karşıyorlardı. Özellikle yakınlarını yeni kaybedenler, "Sen Gür-büç milisleri bizim çocukların katillerini kurtardın. Abhaz kadından doğmamış olmasaydın bari" diye sitem ediyorlardı. İki ateş arasında kalan Akucma ise, "O çocukların hiçbir suçu yoktu, onlar hiçbir suç işlemedi" diye boşuna kanıtlamaya çalışıyordu.

Akucma, bir gün, köyün ileri gelen bir Abhaz adamın boğazına "Sen ve benim büyüdüğümüz o beşik, benim evimle beraber yandı, bu korkunç durumu durdurmaya çalış" diyerek yapıştı. O adam ellerini açtı: "Görmüyor musun, benim elimden hiçbir şey gelmez bu işte."

"Bizim köyde Gürcüler bir suç işlemişse Abhazlar beş suç işledi" dedi Akucma.

Daha sonra Akucma ve ailesini esir aldılar. Önce Kvitoul'da, sonra ise Tkvarçeli'de mısır tarlasında onları çalıştırıyorlardı. Bazen bütün depoda, bazen ise okul binasında geceyi geçiriyorlardı. Bazen bütün gün boyunca yalnız yeşil diken⁹ yiyorlardı, bazen onu bile bulamıyorlardı. O dönemde, Tkvarçeli ve Oçamçire dağlık köylerin de hemen hemen herkes açlık çekiyordu, kıtlık vardı.

Günlerden bir gün, Akucma'nın yanına asker üniformalı bir yabancı geldi. "Sohumi'de yaşayan kardeşinle ilişkiye geçtik, onunla ortak bir dil bulduk, sizi yarın sabah Aradu'ya götüreceğiz, ordan Sohumi'ye geçersiniz" dedi yabancı. O dönemde Sohumi düşmemişti, kendim savunmak için Sohumi mücadele veriyordu, savaşıyordu.

Kısacası, Akucma ve ailesinin kurtulması için altın ve Rus parası istemişlerdi. Aradu'ya Belarüs traktörü ile götürdüler. Gözlerini bezle bağlamışlardı. Bazı Abhazlar, onların arkasından ağladılar. "Başımıza ne geldi... Tanrı'nın gazabına uğradık... Bizim aramızda savaşın kıması çok yanlış." Traktörün oturacağına kocası ve oğlunun yanına Akucma'yı oturtular. Gözleri kapalı olarak Aradu'ya götürdüler. Aldatıp, yolda herhangi birini mdirebilir korkusuyla Akucma elini kocası ve oğlundan, yolda giderken hiç ayırmadı.

Akucma, daha sonra Sohumi'de kardeşinin evinde, Canba Sokağında yaşıyordu. Televizyon anteninin bulunduğu bölgeden onların yaşadığı eve ateş ediyorlardı. Öğrencilik yıllarında, Mge-ladze'nin Abhazya'da komünist partisi sekreteri olduğu dönemde Akucma, bu bölgede 140 çam fidan dikmişti kendi elleri ile. Onun dikmiş olduğu

çamlar arasından kardeşinin evine kurşun yağdırıyorlardı. Çam fidanlarını dikerken, dünyanın böyle ters döneceğini nasıl düşünebileceğini söyledi Akucma

Bir kez, pencereden roket veya el bombası düşmüştü kardeşinin evine. Salonun ortasına düşen roket veya el bombası dönmeye başladı. Akucma, hiç korkmadan ani bir hareketle geldiği gibi pencereden dışarı attı. Dışarı atar atmaz hemen orda patladı, komşunun bir duvarını tümüyle yıktı. Evde bulunanlar, korku ile ölümden dönerler Akucma'ya gerçekten şeytan tüylüsün dediler.

Daha sonra Sohumi şehri de düştü. Akucma, kocası ve oğluyla oradan zar zor kurtuldu. Birkaç gün içinde, onu talih Tskneti'ye¹⁰ götürdü. İlk gün, Akucma'nın yanına büyük bürokrat bir adam geldi. "Hanimefendi, bu ev benim için öngörülmüştü, yazları, bu evde dinleniyorum. Burda bir tabağım kaldı, onu almalıyım" dedi. Ve dolaptan altın çizgili bir tabak çıkardı. Akucma o adamın üstüne gitti. "Benim evimi yakıp yok ettiler, evimden barıkından attılar beni, buna karşın benim bir şikayetim söz konusu değil, sen ise bir mülteciye bir tabağı bırakmayı çok mu gördün?" Bürokrat utandı, "Yanıldım, özür dilerim bayan" dedi. Tabağı masaya koydu, sıkılarak yavaşça odadan çıktı. Arabaya biner binmez, hemen ordan uzaklaştı. Balkona çıkan Akucma, "Nereye gidiyorsun, bekle bekle... Burda senin dilencin yok" diye bağırarak tabağı arabaya doğru fırlattı. Altın işlemeli tabak, asfaltta dönerek parçalandı.

Yeni mülteci olmuşlardı, Tbilisi'ye yeni gelmişlerdi. Akucma'nın kocası eve üzüntülü olarak dönmüştü. Delisi metrosu yanındaki pazar yerinde iki karton LM sigarasını polis elinden almıştı. Hemen, o akşam Akucma o polisi buldu, doğduğuna pişman etti. "Zar zor bir ekmek parası kazanıyoruz, zor durumda olan bizleri mi soyuyorsunuz?" diye polise çıkıştı Akucma. Polisin binbir çeşit özür dilemesini kabul etmedi. "Benim kocamdan kartonları, nerde elinden almışsan, orda sigara kartonlarını geri verirsın ve orda ondan özür dilersin. Kurallar böyle gerektirir" dedi Akucma polise. Akucma polise istediğini yaptırdı. Eve gelince, çantalarında iki karton sigara yerinde, üç karton sigara polislerin koyduğu ortaya çıktı. İkinci gün Akucma, polislere fazla olan bir karton sigarayı gönderdi, haram bana gerek de-

gil, lazım değil diye.

Bir kez, devletin parasız olarak verdiği tahvili almak için Akucma bankada sırada bekliyordu. Akucma, veznedardan tahvil ile iki aylık mülteci yardım parasını isteyince, orda otomatik silahla bekleyen polis memuru yardım parasını almak için baştan sıraya girmelisin diye Akucma'yı uyardı. Akucma ise polise sırada olduğunu söyleyince polis, tekrar sıraya geçmesini ısrar etti. Akucma ise inadından vazgeçmedi, polisin üstüne gitti. Aniden genç polis, Akucma'yı otomatik silahla tehdit etti. Akucma, sanki polisten böyle birşey bekliyordu, polisin ellerini büküp otomatik silahı elinden aldı. Daha sonra ise polis rütbelerini söktü, "Senin rütbelerini Tbilisi Polis Şefi Mikadze'ye vereceğim" deyip, hayrete düşen polisi önüne kattı Akucma. Daha sonra, bir saat boyunca o polis müdürünün şefi Akucma'ya yalvarıp yakarıyordu: "Bizi rezil etme, silah ve rütbeleri geri ver, kardeşim..."

Önce Akucma "Hayır" diyordu, sonra ise yalvarıp yakarmaya boyun eğdi, kıramadı polis şefini. Polis memuru çocuğu yaşındaydı, ona acıdı. "Şimdi seni affediyorum, fakat gelecekte aynı hareketi yaparsan, başına ne gelirse kendini suçla" dedi Akucma.

Uzun süre, o akşam ben ve Akucma sohbet ettik, evden onu yolcu ederken, gecenin yarısı olmuştu. Akucma, yıldızlarla parlayan gökyüzüne bakındı ve bana dönerek: "Bizim bölgede yıldızlar daha büyük, daha güzel" dedi. "Belki de haklısın" dedim. Yarı yarıya onayladım. "Yıldızların nerde güzel olduğunu, bir de Tskneti'lilere bir sor bakalım?" diye ekledim. "Hayır, hayır bizim bölgedeki gibi güzel gökyüzü ve toprak hiçbir yerde yoktur." diye karşılık verdi Akucma.

Bugün yalnız eriğin tadına baktın, üzüm ve armuda neden dokunmadın? diye sordum. Akucma içini çekerek cevapladı: "Kendi avlumda, Miçurin bahçesi ayarında meyve ağaçları vardı. Benim avlumda yetişen meyve cinslerini köyüme dönene kadar yemeyeceğime dair yemin ettim. Ben yemine ve sözüne sadık bir kadımdım. Erik ağacı bahçemde yoktu, bu nedenle eriği yedim.

Mandalına ve portakalı yemem söz konusu değil, uzun süredir onların tadını tatmaktan vazgeçtim, ancak onları görür görmez gözyaşları boğuyor beni, onlara bakamıyorum... Bundan önce, Oçamçire'den gelen bir kadın biraz fındık getirmişti, bir avuç fındık da bana vermişti. Fındık benim köyün fındığıydı. Günde yalnız bir fındık yiyordum, bir fındık yetiyordu. O bir ay içinde dünyanın en mutlu kadınıydım. Ahhazy'a dönünce, benim avlumu size gösteririm. Onların yakılıp yıkıldığı, yerle bir olduğu gerçek. Fakat, bu önemli değil, herşey eski duruma getiririm. Bana bu işte güven, eski duruma getirmek benim işim..."

Akucma'yı sizin tanımadığınızdan dolayı belki de onun sözlerinden şüphe edebilirsiniz. Ben ise, Akucma'nın huyunu iyi bildiğim için, onun sözlerine sonuna kadar inanıyorum. Akucma, herşeyi yapabilir yeteneğe sahip, köiden hayat yapar, cennet bahçesini yaratır, ailenin şefini yerine getirir, kural ve geleneklerini korur. Akucma'nın, savaş karşısında yenildiği doğru, fakat savaş dediğin böyle nasıl birşey ki inatla, mançla yenilmesin.

Keşke, o an kısa zaman sonra gelsin. Akucma kendi avlusuna ayak bassın, eskisi gibi yok olmuş sevgili toprağına baksın, ilgilensin... Keşke, evini eski haline getirsin, evinin renkli, parlayan ön duvarını, güneşte gümüş renkli tenekte yağmur borularını tekrar yaptırınsın. Keşke eskisi gibi hayvanlarını çoğaltsın. Keşke, Damski Liveride bulsun...

Tanrı Akucma'nın yardımcısı olsun...

Çeviren: Ali Altun

- 1 Bir çeşil küçük kadın tabancası.
- 2 Hırsız, eski Sovyetler Birliği'ndemafya, kabadayı karışımı, kendilerine özgü belirli iklerele sahip bir sosyal tabaka.
- 3 Saf, iyiniyetli
- 4 Çok özel, kaliteli şarap
- 5 Semizotu.
- 6 Başkent, Tbilisi'ye 20 kilometre uzaklıkta. Tblisililerin dağlık yaz kasabası

Dergimizin abonelik işlemleri, ABONET tarafından gerçekleştirilmektedir. Her türlü abonelik işlemleri için:

ABONET

Perpa Ticaret Merkezi 11. kat, B Blok, No: 1706 Okmeydanı - İstanbul
Tel: (0 212) 222 83 32 - 222 72 06 Faks: (0 212) 222 27 10
e - mail: abonet@abonet.net/web: www.abonet.net

Türkiye'deki Gürcü Köyleri-12

İberya ÖZKAN

08 ARTVIN (Geçen sayıdan devam)

Artvin, Yusueli'de Köy ve Yer Adları

Eski ve Yeni Adı

Bağlı Olduğu Köy

HERS (KIRAZALAN) KÖYÜ

HEVEG-I KISKIM (Büyük Hevek = YAYLALAR) KÖYÜ

HEVEG-I LJIVANE (Küçük Hevek = BİÇAKÇILAR) KÖYÜ

Heyiskar mh.	Demirköy
Hidroli mh.	Çevreli
Hircıkya	Boyah
Ilgahpur mz.	Morkay
Ilv.asor mz.	Dağteği
Hiznekari mz. (Sandıklı)	Pamukçular
Hocagil mh.	Yağcılar
Hocaohimh.	Boyah
Hodabun mz.	Demirkent
Hodmagara mz. (Çalarca)	Kirazalan

HOAHIAL/HUAHIAL (NARLIK) KÖYÜ

Hosagara mz.	Çamlıca
Hork mz.	Taşkran

HO. SİPOR (ÇAĞLAYAN) KÖYÜ

İlçeye uzaklığı 33 km olup, toplu tek bir mahalleden oluşur. nametre, Aho, Kaşğireci, Ceznar, İlaran ve Bzdiharatımczrakarı vardır.

Hosıaval mh. (Sütlüce)	Yamaçüstü
Hotmara mz.	Erenköy
Humerck mv.	Darıca
İgil mz.	Demirköy
İşaklar mh.	Çamlıca
İmamgılı mh.	Tekkale
İlyashev mh. (Dolupınar)	Bıçakçılar
İmamoglu mh.	Kılıçkaya
İmançinanmv.	Setzeçiler
İmdet mh. (Çuvuklu)	Dokumacılar
İmetoğlu mh. (Emetolu)	Bostancı
İnkorya.	Özgüven

İPHAN(DİANLI) KÖYÜ

İshakbaşı mh.	Demirköy
İvint mv.	Çamlıca
İshakoğlu mh.	Kılıçkaya
İmançinan mz.	Setzeçiler
İmdet mh. (Çubuklu)	Dokumacılar

İmetolu mh. (Emetolu)

İnkorya.

İndotmh.

İshakbaşı mh.

İvint mv.

İshakoğlu mh.

İsmegilimh. (İsmailolu)

İsretmz. (Bayındır)

Bostancı

Özgüven

Çubuklu Dokumacılar

Çevreli

Çevreli

Çevreli

Bostancı

Dereçi

İŞHAN (DAĞYOLU) KÖYÜ

İtik mz. (Sartenik)

Kabaklı kuşla mh.

Kabandibi mh.

Kacevilimh. (Düzyel)

Kaçavra mh. (Kızubası)

Kadının kışlası mh.

Kadının kışlası mh.

Kadıoğlumlı

Kadıoğlumh.

Demirkent

Aluparmak

Dereçi

Taşkran

Dereçi

Aluparmak

Özgüven

Balalan

Kirazalan

KAHNES (AVCILAR) KÖYÜ

*Lazlar, Gedik, Memiş, Marabalar ve Kordlar mabel-
leleriyle iki mezradan oluşmuş olup, tam bir yazlık köy-
dür. Çok geniş mera ve otlağa sahip olan köyde, halkın
geçim kaynağı hayvancılıktır.*

Kahnul mz.	Demirkent
Kahveler mz.	Setzeçiler
Kakrazevli mz.	Aluparmak
Kaledibimh.	Bıçakçılar
Kaledibimh.	Çıralı
Kaledibi mh.	Tekkale
Kamisker mz. (Ballıçayır)	Sennsu
Kanalet mh. (Setbaşı)	Öğdem
Kanet mh. (Anıklı)	Bahçeli
Kaniakana mz. (Yokuşlar)	Günayla
Kansas mh.	Alantası
Kantağılmh.	Aluparmak
Kaplan mz. (Akçöçek)	Yokuşlu
Kapraşet mh. (Soğukoluk)	Öğdem
Karagöz mh.	Çamlıca
Karagözgüllarımz.	Çamlıca
Karamesci mh.	Kmahçan
Karamera	Yamaçüstü
Karamesli mh.	Yaylalar
Karanlık mh.	

(Devam Edecek)

Murgul Başköy'de Gürcü Kültürü

Şahver KARASÜLEYMANOĞLU

1965'de Artvin'in Murgul ilçesine bağlı Başköy'de öğrenimliğe başladım. Halk kültürüne olan özel ilgim, doğup büyüdüğüm Şavşat'ta yaptığım bazı derlemelerle sınırlı iken, Başköy'deki Gürcü kültürünün zenginliği benim araştırma tutkumu daha da alevlendirdi. O yıllarda televizyon olmadığından, etkilenmemiş, bozulmamış, yozlaşmamış Gürcü geleneklerinin, yeni kuşaklar tarafından yitirince bilinmediğini gördüm. Köyde yaşayan birkaç yaşlı kadınla kurduğum dostluk sonucu, onların belleğinde olup unutulmaya yüz tutmuş birçok gelenek ve inancı derleyerek, zamanın yok edişinden kurtarmaya çalıştım.

Bu derlemelerin bazı bölümlerini İstanbul'da uzun yıllar yayımlanan Türk Folklor Araştırmaları Dergisi ile halk kültürüyle ilgili dergilerde yayımladım. Bu çalışmalarım nedeniyle Başbakanlıkça Ankara'da açılan ilk "Folklor Araştırmaları Kursu"na çağıldım. Kurs sonrası daha bilinçli olarak yaptığım araştırmalarla, Gürcü kültürünün tanıtılmasına katkıda bulundum.

Ankara'ya atandıktan sonra uzun süre Baş-

köy'le ilişkim kesildi. 1997'de Başköy'ü ziyaret ettiğimde, derlemelerime kaynak olan yaşlı kadınların rahmetli olduklarını öğrendim. İçlerinde hayatta kalan Remziye Gençtürk ise çok yaşlanmıştı ve hastaydı. Köyün göç nedeniyle boşalmış, eski canlılığını yitirmiş, tanıdıklarını bulamamam beni hüznlendirdi. 32 yıl önce derlemeye çalıştığım gelenek ve inancıyla ne ölçüde bağlı kaldığını gözleme fırsatım da olmadı. Ancak eski geleneklerin zamanla terk edildiğinin farkına vardım. Bu nedenle, tüm Gürcüce konuşan, eski geleneklerini yaşatan bu köyde yaptığım araştırmaların şu an önem kazanmasını sevincini yaşadım. Kendi kendime "iyi ki, bu derlemeleri yapmışım" dedim.

Babamın görevi nedeniyle, ilkokulu bir Gürcü köyü olan Şavşat Meydancık'ta okumuş olmam, onlarla dostluk kurmam, Gürcü kültürünü gelecek kuşaklara aktarmak isteğimi artırdı. Yakında kitap halinde basılacak olan bu araştırmalarımın bir bölümünü Çyeneburi Dergisi okurlarına sunmak istiyorum.

Başköy'ün kısaca tanımı:

Murgul ilçesine 6 km uzaklıkta, ormanlık bir alana kuruludur. Köyün öğretmeni ve imamı dışında, herkes kendi aralarında Gürcüce konuşmaktadır. Türkçe de bilinmektedir. Köyün erkekleri çoğunlukla Murgul Bakır İşletmesinde çalışmaktadır. Okuma yazma oranı % 70'in üstünde olan bu köyde yüksek öğrenim yapan üç kişi vardır. Köyün gençleri daha çok meslek lisesine gitmektedir. Köyün okulu 1937'de açılmıştır. Köyde her türlü meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Fındık ve mısır köyün önemli gelir kaynağıdır.

Murgul'da Ölümle İlgili İnançlar

Başköy'de bir insan öldüğü zaman ev halkı ağlayarak yakınlarına duyurur. Sonra tüm köylü toplanır, çevre köylerdeki akrabalara, uzak kentlerdeki yakınlarına duyurulur. Ölenin değeri say-

gınlığı ölçüsünde ağlamalar sürer gider. Genellikle bir gece evde saklanır. Eğer uzaktan cenazeye yetiştirilecekler varsa, iki gece de bekletilebilir.

Ölen kişi hemen yataktan çıkartılır, morarmanın diye yere tahta üzerine konur.

Ölünün ağzı gözü kapatılır. Parmakları bağlanır. Gözü açılsa sevdiği birini görmeden öldüğü için "gözü açık gitti" denir. Yıkılırken görünüşü iyi olmaz diye tekrar kapatılır.

Üzerine beyaz bir örtü örtülür. Karnı şişmesin diye göğsüne makas veya bıçak konur. Ölü olan yerde soba yakılmaz. Serinlik sağlanır. Kokmanın diye camlar açılır.

Ölü evde kaldığı gece yalnız bırakılmaz. Başında beklenir. Yalnız kalırsa üzerinden kedi atılarsa ölü hortlarmış. Kedi ve fareler ölüyü yemek istemiş. İnsan kanını yalayan hayvanlar hasta olmuş. Bunun için yaralanarak ölen insanın

*Üstelik yerlerin yahut halkların
isimleri üzerinde
yapılan titiz araştırmalar
Brötanya ile Gürcü Kafkasya arasındaki
derin ve şaşırtıcı bağları doğruluyor.*

*Kafkas etkisi altında kalmış olan toprakları
İşgal ettiler Acemler,
İran'dan Kafkasya'ya.
Gürcü kökenli bir kelimedir Bröton.*

(D'autrepart, d'attentives recherches dans le
domaine
Des noms de lieux ou de peuples confirment
Les liens singuliers existant
Entre la Bretagne et le Caucase géorgien.
Les Perses ont occupé en Iran et jusqu'à
Caucase

Des territoires somis, avant leur venue,
Aux influences caucasiennes,
Breton est un mot D'origine géorgienne:)

Ve nihayet şu sonuca varıyor;

*...Tristan ve Iseult: efsanesi
Kafkasya kökenlidir. Kafkasya'dan
göçen boylar bu efsaneyi yaydılar:
Pelasgiler ve Etrüskler Akdeniz kıyılarında
Basklar, Brötonlar ve Piktler de*

Okyanus kıyılarına.

*Pamir dağlarının sınırlarında
yaşayan Verçik yahut Burichask boylarında,
yahut bugün Kafkas kökenli olduklarından
kimsenin kuşku duymadığı bazı Çin ya da Ko-
re halklarında*

belki de bu efsane hala bulunabilir.

(...La légende de Tristan et Iseult
Est originaire du Caucase. Cette légende a été
emportée

Si l'on peut dire, par es tribus qui, du Caucase,
Ont essaimé sur les rives de la Méditerranée,
Pélasges et Etrusques, puis sur les rives de
l'océan

Basques, Bretons et Pictes. Qui sait si on ne la
retrouverait pas
Dans la tribu japhétique de Verchik, ou
Bourichask.
Qui subsiste encore sur le versant du Pamir,
Ou chez certaines populations chinoises ou
coréennes
Dont l'origine caucasienne ne fait plus doute au-
jourd'hui.)

Hugh MacDiarmid'in İskoç edebiyatı ve genel
olarak dünya edebiyatı için önemini bilen ve
onun insanlığını ilericiğini tanıyalar. bu iki şi-
irin içeriğine şaşırmıştır, hatta kızmıştır bile.
Böyle büyük bir ozan nasıl körükörüne böyle te-
orilere inanabilmiş?

Ne var ki onun bu şiirleri, bize tarihin her za-
man fatihlerin, fetih ve zaferlerinden sonra yaz-
dırdıkları tarih kitaplarından öğretildiğini hatırlatıyor. Şiirlerinde yazdığı alternatif Kelt tarihi,
aslında yaşadığı dönemde üniversitelerde öğretilen resmi tarihi sorguluyor ve böyle yaparak,
okuyucusunu, öncelikle hitap ettiği kendi halkını,
aynı şeyi yapmaya davet ediyor.

Hepimiz Gürcü olmayabiliriz, ama araştırmacı şair Hugh MacDiarmid'in bize verdiği kalıcı ders, bunun böyle olup olmadığını kendimizin araştırıp bulması gerektiridir.

Notlar

Grieve, M. ve Aitken, W.R.: The Complete Poems of
Hugh Mac Diarmid (İnci Cilt): Harmondsworth 1985:
sf. 668
a.g.e sf. 605
a.g.e sf. 605

bakınız "The Key to World Literature" Scottish Journal
n'ın Noel 1952 sayısında yayınlanan bu makaleyi (K-
ach Alan (ed.), Hugh MacDiarmid Selected Prose,
Manchester 1992 adlı eserin 187-190 sayfaları arasında
bulabilirsiniz

Grieve M. ve Aitken, W.R.: The Complete Poems of
Hugh MacDiarmid (İnci Cilt): Harmondsworth 1985:
sf. 675-679
a.g.e sf. 683-684

Dergimizin abonelik işlemleri, ABONET tarafından gerçekleştirilmektedir. Her türlü abonelik işlemleri için:

ABONET

Perpa Ticaret Merkezi II. kat, B Blok, No: 1706 Okmeydanı - İstanbul

Tel: (0 212) 222 83 32 - 222 72 06 Faks: (0 212) 222 27 10

e - mail: abonet@abonet.net/web: www.abonet.net

Šiirler

KARTAL

Bir kartal gördüm, yaralı.
Savaşyordu kargalarla kuzgunlarla.
Ayağa kalkmaya çabalıyordu zavallı.
Ne var ki kalkamıyordu artık.
Göğsü kana bulanmış,
Kanatlarının birini yerlerde sürüklüyordu.
Ey kargalar analarınızın yüreği yansın!
Kötü bir anda yakayadınız onu pençelerinizle
Yoksa tarlalara serilmiş ve parçalanmış
Gördüğüm tüyler sizinki olacaktı.

Vaja PŞAVELA

Çeviren: Laurent MIGNON

არწივი

არწივი უნახე დაჭრილია.
ყვაჯ ყორნებს გაშვებოდა,
უწადა ბუნავს ადგომა.
მაგრამ ვეღარა ჯგეროდა.
ცეცხლს მზარს მინახე მათი რევი,
გულასპირს ხახხლა სცხეპოდა.
ვაჟ დედას თქვენსა, ყოველი,
ცუდ დროს ჩავატეხეთ ხელადა,
თორავ უნახავდი თქვენს ბუნბუნებს
გაჟლიდეს. გაფანტულს ყელადა!

(ამრავლი 1987 წ.)

PŞAVELA MISALI

Pşavela misali
Söylemek istemişim
Yaralı kartalın türküsünü

არწივი უნახე დაჭრილია

Anlatacak
nasıl çektiğini
güneşe bakmanın hasretini

Ne var ki
Asırlardan beri
Kargalarındır
Bu sisli memleketin gökleri

Laurent MIGNON

(Londra, Kasım 1997)

SANA SÖYLEYEMİYORUM

Ne dermansız lanetlemiş Tanrı beni
Sürükleniyorum ömür yollarında anlamsızca.
Söyleyemiyorum sana seni sevdiğimi
Eskiden söylediğim gibi kolaylıkla

Alanım da sıkışık zamanım da,
Bugünküne benzemiyor çünkü güneş
Hiçbir şey edinemiyorum ben şimdi,
Şimdi zamanla yitiriyorum her şeyi.

Uzun süre yollarında yürüdüm.
Gideremedim hareketini yine de..
Ve nefret duruyor bugün
Aşkın durduğu merdivende.

Yürüt beni fani ömrün yollarında
Senin için vardım çünkü ve varım hep.
Ve imkan ver en olmadık zamanda,
Seni sevdiğimi söyleyeyim sonsuza dek.

1993, Arçil SULAKAVRI

Çeviren: Hasan ÇELİK

გერ გეშენება

რა უსაძველოდ გამოწერა ღმერთი,
ჭიკვრებას გზები უაზრიდ მადრეცხ.
გერ გეშენება, მივერხნარ - მეოქა,
როგორც უბრალოდ ტერეფი ადრე.

შევეშული დროც და სივრცეც,
მზე გუშინდელი დღეებზედ არ პეაეს.
მეახლა უკვე გერადრეს გიძენ.
ახლა უველაფერს თანდათან გაიკრავ.

მე შენი გზებთ ვიარე დიდხანს,
გერ მიგიალი მაინც წყურვილი...
და სიუვარული რომელზედ იდგა,
დღეს ამ კიბეზე დგას საძულელი.

საწუთროს გზები დამაძლევნებ,
რამეთუ ვარ და ვივები შენთვის,
ამ უდროო დროს შემადლებნებ,
ბოლომდე გითხრა : მივერხნარ-მეოქა.

1993

Abhazya Öyküleri: Akucma

Guram ODİŞARİA

A bhazlar ona Akucma taktılar. bizim dilde cadı, kötü ruh veya şeytan tüylü demek. Bazen ona şeytan derlerdi. Bu yıl tanıdım Akucma'yı, evime gelmişti.

Doğal olarak, bu hanımefendinin bir gerçek ismi de var. Fakat bu öyküde onu yalnız bu takma isimle —Akucma olarak belirtceğim. Bu nedenle bana alınmayacağını ümit ediyorum. Bununla beraber şunu da belirtmek durumundayım; bu takma isimden hoşnutsuzluk duyduğumu söyleyemem. Aksine, birkaç kez bi anlamda gurlula bana "Akucma taktılar" diye tekrarladı.

Evime gelir gelmez, "Şimdi öğle yemeğini yedim, aileni rahatsız etme", dedi. Bu nedenle yalnız meyve ikram ettim. Meyvelerden yalnız erik yedi, başka meyvelere elini bi sürmedi. Üzümlü ve armut neden almıyorsun, diye sorunca, "Senin soruna sonunda cevap veririm", dedi.

Başka ne çıkar yolum vardı ki, kabul ettim. Sohbet ettik.

Savaş başladığında, Akucma'nın köyüne Gürcü askerleri girmişti. İşte o zaman Akucma ilk çatışmasını tankçılarla yapmıştı. Gürcü askerleri kendi tankını Akucma'nın büyük avlusuna sokmuşlardı ve ordan bir yerlere tankla ateş ediyorlardı. Akucma'nın bana anlattığına göre, tankçılar nereye ateş ettiklerini dahi bilmiyorlardı. Körü körüne ateş ediyorlardı. O zaman Akucma evde değildi, eve dönünce şahin gibi tankçıların üzerine yürüdü. "Siz benim avludan, benim teyze çocuklarının evlerine ateş ediyorsunuz. Böyle birşey hangi kurallara sığar... Böyle bir hakkı size veremem" dedi (Akucma anne tarafından Abhaz'dı, Abhazca da iyi biliyordu). Tankçılar terslediler: "Onun bunun avlu-mavlusunu biz tanımayız, burası iyi stratejik konuma sahip. Savaşta olduğumuzu unutma...". Bunun üzerine Akucma Damski Liveri¹⁰ evinden çıkardı. "Sizi gi-di talihsizler... Siz ne anlıyorsunuz savaştan, gerçek savaşı şimdi size gösteririm... Burda hepini-zi öldürecek'im" diye Akucma askerlere bağır-
 di

ve havaya ikaz ateşi açtı.

Hayrete düşen askerler ağzı açık olarak an-neleri yaşadıkları kadına bakıyorlardı. -Üç kadar sayacağım, diye, tekrar bağır-
 10 Damski Liveri Akucma'nın çok kez işine yaramıştı. Akucma, halası konusu geçince her zaman "Tanrı halamın ruhunu şad etsin", derdi.

Bir kez, savaş öncesi, bir yıl önce, hırsızlar¹² Akucma'nın evine girmişlerdi. Akucma'nın evine hırsızların siparişi üzerine girdikleri daha son-ra ortaya çıktı. Akucma, hırsızların eve ziyaret nedenini anlar-anlamaz. Damski Liveri harekete geçirdi. Hırsızlar çekinerek ikinci kattan pencere-den atlادılar, giderken videoyu da peşinden gö-türdüler. Akucma hırsızların peşinden kurşun gönderdi. Hırsızların önüne avluda köpek çıktı, onlar köpeği tüfekli tek kurşunla öldürdüler. So-kağa çıkan hırsızlar, Akucma'nın evini de silahla taradılar. Dekore edilmiş mozaik ve aynalı du-vara bir tek kurşun dahi isabet etmedi, kurşun-lar yağmur borularına zarar verdi yalnız.

Akucma, sabah erken önce tenekeciye oğlunu gönderdi. Bir saat içinde yağmur borularını yap-tırdı, evi eski duruma getirdi. Daha sonra ise, olayın ortaya çıkarılması ve çözüm bulunması amacıyla başka hırsızları evine çağırdı. İleri'den gelen hırsız liderleri akşama kadar yapılan hırsızlık olayını araştırıp tartıştılar. Hırsızlık işini veren kişiyi de ortaya çıkardılar. İş veren kişi Akucma'nın yakını çıktı. "Senin gibi yakını düş-manı dahi dilemem", dedi Akucma ve hemen or-da yakınının burnu önünde Damski Liveri oynat-tı, birkaç dakika içinde hırsızlığı yapan arkadaş-ların isimlerini söylettirdi. Ve daha sonra, işi ve-ren o yakınına ölü köpeği sırtına yükledi ve me-

rada köpeği gömdürdü. O akşam videoyu da geri aldı. Zamanında, yeni eve taşınmasından dolayı kardeşi videoyu hediye etmişti. Tam bir gün içinde adalet yerine geldi, aile şerefi ve geleneklerini korudu.

Bu olaydan iki hafta sonra, Akucma'nın yanına bir yerli Abhaz polis geldi. "Senin hakkında poliste bir şikayet var. evinde silah varmış", deyince Akucma, "Evet var, fakat sen silahı benden alamazsın", dedi. Polis nedenini sorunca, "Silah benim", diye kısaca açıklama yaptı Akucma. Polisi içeri aldı Akucma ve Damski Liver silahı sakladığı yerden çıkarıp masaya koydu. "Kim beni ispiyon etmişse o adam değildir, o adı insandır, kancık bırıdır... Bütün bunları sen de bilirsin, fakat seni görevlendirdiler, bu nedenle geldin evime, geldiğine göre sen benim misafırımsın." dedi polise Akucma. Sonra ise rengi atan polisi aşağıya depoya indirdi. orda küçük 60 litrelik asobi" şarap küpü başında eğlenirdi, şarap içip sarhoş etti ve polisi evine neşeli gönderdi. Polis ise evi yerine sallana sallana polis müdürlüğüne gitti. Kendi şefine durumu bildirdi, "Bütün evi aradım. fakat Damski silahı bulamadım" Polis şefi ise gülererek "Asobi'yi bulmuşsun ama" dedi. Ve daha sonra polis şefi kendi kendine mırıldanmış: "Eh Akucma, Akucma, sen gerçekten akıllı ve güçlüsün, senin şarabın da kaliteli, güçlü. "

Fakat, Akucma savaş karşısında yenildi. Savaş planlayıcıları, savaşı çıkarana kadar dahi savaşta yenik çıkar. Savaşta erler, generaller dahi yenilirler. Yenilen de yenen de, herkes savaş karşısında yenilirler. Savaş karşısında kim kazanmıştı ki. Akucma savaşta galip gelseydi.

Tam savaş zamanında Damski Liverini çaldılar. Asker üniformasına bürünmüş kötü ruhlu insanlar, Akucma'nın evine yerleşmişlerdi. Onlar savaşmıyorlardı. boş kalmış evlere giriyorlardı, yalnız eşya ve araba arıyorlardı, Bunların bir bölümü narkotik'e alışmışlardı, bir bölümü ise ayaşlılardı. Akucma her türlü yola başvurdu, bir türlü bu insanlarla ortak dil bulamadı. Onlar hiç kimseyi takımıyorlardı: Ne resmi hükümeti tanıyorlardı. ne de hırsızları. Onlar için hiçbir kural söz konusu değildi. Onlar Akucma'nın bütün yıllık gereksinimi olan 100 litrelik rakısını, 1.200 litrelik şarabını yok ettiler. 50 kg. tütsülenmiş peynirini. 100 kg. tütsülenmiş etini. 5 ineğini. 5 inek yavrusunu yuttular. Damski Liver tabancasını da

onlar çaldılar. Onlar, bir kez Akucma'yı savaşın ilk günlerinde esir düşen Abhazlara yardımcı olduğu iddiası ile suçladılar bile. Suçsuzlara. "Herkes yardımcı olmayordum". diye cevapladı Akucma. Abhaz tarafı köyü ele geçirmek için hücumla geçince, "İşte onlar, o kötü ruhlu insanlar köyden ilk kaçanlar oldular. 18-19 yaşlarındaki askerleri gelen Abhazlarla karşı karşıya bıraktılar. Onlar, bunun ötesinde çalışan tankları yerinde bırakıp kaçtılar. Yumurtadan yeni çıkmış civcivlere saldıran fareler gibi Rus Kazakları, Çeçenler ve Abhazlar 18-19 yaşlarındaki küçük askerlere saldırdılar. Zavallıları hepsini birden öldürdüler, esir düşenleri ise kurşuna dizdiler" diye anlattı Akucma

Çeçenlerde uzun hançerler asılıydı, herbirinin sırt çantasında kolonya şişesine benzer alüminyumdan kutular vardı. Bu kutulardan duvara sıkıtlarında, birkaç dakika sonra ev ateşleri içinde kalırdı. Köye gelenler köyün yaklaşık yarısını yakıtlar.

O zaman, korkudan titreyen üç asker "Teyze bize yardımcı ol" diyerek Akucma'nın evine girdiler. Askerler Akucma'nın çocuğu yaşındaydılar. Akucma önce askerlerin elbiselerini çıkardı ve onlara oğlunun elbiselerini giydirdi. Askeri elbiseyi ocakta yaktı, silahları ise toprağa gömdü. Evine gelen Abhazlara, oğulları olduğunu söyledi. Fakat, ilk sorguda asker olduklarını itiraf ettiler. Askerleri kurşuna dizmek için götürürken. Akucma da onların peşinden gitti. "Onlarla beraber beni de kurşuna dizin, onlar benim konuklarıdır. benim evime ayak bastılar, bana umut bağlamışlardı" dedi Akucma. İşte o zaman Akucma'yı dövdüler, yedi dişini kırdılar, fakat çocukları yine de kurtardı. Böyle karışıklıklar içinde biri bağardı: "Bunları kurşuna dizmeyelim. bizim esirlerle değiştiririz." Gerçekte de bir süre sonra onları esirlerle değiştirdiler.

Akucma geri gelince evinin yakıldığını gördü, kaynanası öldürülmüştü. Kaynanası Abhaz'dı. Komşularının kurşuna dizildiğini, evlerin yakıldığını gören kaynanası Abhazca bağırırmış: "Siz nasıl bir insansınız, kimsiniz böyle, ne insanları acıyorsunuz, ne de evlere." Sarhoş askerlerden biri, yaşlı kadını otomatik silahla taramış.

Koca ve çocuğunu Akucma bu cehennemden zar zor kurtardı. Abhazca bilmesi de işe yarıyordu. Abhaz akrabaları Akucma'ya yardım için laf yetiştiriyorlardı. Fakat, Akucma nereye ayak ba-

kanı varsa hemen yıkanır

Ölünün evinde küçük çocuk olursa baskın olur, yürüyemez diye ölüye ayak bastırılır. Ve tabutun altından üstünden geçirilir.

Ölü evinde ateş yakılmaz. Ölüyü yıkamak için kapıda ateş yakılıp, kazanla su kaynatılır.

Ölünün yüzünü görüp korkanlar, ölü yıkan-dıktan sonra kalan su ile yüzünü yıkarlarsa, ar-tık ölüden korkmazlar.

Ölüyü hoca yıkar, tabuta koyar. Üzerine yeşil veya mavi bir ipek örtü örtülür. Mezara götürülürken kapıda hoca dua eder. Ve yola çıkarılır. Yolda sual melekleri mezara kadar soru sorarlar-mış.

Mezarlıkta musalla taşına konan cenazenin namazı kılınır. Ölü kadınsa cemaatle tabutun ara-sına ör tül asılır. Kadını mezara kardeşi veya oğ-lu koyabilir. Kocasını namahramdır bakamaz. Me-zara konunca kefenin ayak ve başucundaki bağ-ları açılır. Hoca acele bir sayfa kağıt yazar ve ölü-nün göğsüne koyar (Gehtiname). Sonra dokuz ta-ne tahta (mertek) yanyana ve eğik olarak mezarı-nın üstüne dizilir. Üstüne toprak dökülür. Eğer ölü kimse-siz bir kadınsa, yabancının el sürme-si, tabuttan çıkarılması namahramdır diye tabutla mezara konur. Mezara kim daha çok toprak dö-kerse, en çok sevabı o kazanır. Ölü ne kadar ça-buk gömülürse, o kadar iyi sayılır.

Mezar yarısına kadar kürekle toprak atarak doldurulduktan sonra, imam kur'an okur. Cema-at dinler. D ua ederek amin derler. Herkes meza-ra bir avuç toprak atar ve bir kenara çekilir. En son, hoca ölüyle tek başına kalır ve telkin-i mehit verilir. Bu hoca ile ölü arasındaki gizli konuşma-dır. Hoca ölüye öteki dünyada sorulacak soruları nasıl cevaplayacağını öğretir. Telkin verilince ho-ca ölüyü adıyla çağırırken, ölü canlanır, kalkmak ister, başını tahtalara vurunca öldüğünü anlar-mış.

Mezara gelenlere ekmek, helva yedirilir, şe-ker dağıtılır. Ölenin günahlarının affı için ölü sa-hibi maddi olanakları ölçüsünde yaklaşık 300-1.000 TL arasında fitre dağıtır. (Bu 1966 yılında-ki ölçüdür.) Fitre 2.5 veya 5 liralık bozuk para olacağı gibi birer makara, çile yorgan ipliği gibi ufak şeyler de olabilir. Ölenin sevdiği bazı şeyler ve tabutunun üstündeki örtü hayrına fakirlere ve-rilir. Ölünün gömüldüğü gün giysilerinden birinin de fakirlere verilmesi şarttır.

Ölen kişinin ardında yetimlere kalırsa fitre da

ğıtılması gerekmez. Kananlar sadece ölünün borç-larını öder. Ölünün gömüldüğü gece evinde mev-lüt okutulur. Kırk gün veya gece ruhuna kur'an okutulur. Sonunda okunan kur'anın ölüye bağış-lanması için özel dualar okunur. Helva pısrılıp komşulara dağıtılır.

52. gün etin kemikten ayrıldığı gece mevlit okutulur. Herkese yemek yedirilir.

Ölümle İlgili Diğer İnanışlar

Ölü mezara tabutla konursa kıyamet günü ta-butu sırtında taşırmış. Tez toprağa karışmazmış. Bu da iyi sayılmıyor.

Ölünün mezarında, hortlamaması için meza-ra hurma kazığı çakılır.

Ölünün yabani hayvanlara topraktan çıkar-tılıp yenmemesi için geceleri mezarında ateş ya-kılır veya dikenli ağaç parçaları konarak taşla ör-tülür.

Yağmurda ölü gömülmez. Ölü mezara konar-ken içine yağmur yağıp ölüyü ıslatırsa o yıl ya-ğ-murların ardı kesilmez. Onun için yağmurun din-mesi beklenir.

Köyde birisi ölünce, o gün hiç kimse iğne iplik kullanmaz. Dikiş dikmek ve çamaşır yıkamak kö-tü sayılır. Ölünün öldüğü köyle, aralarından ır-mak geçen diğer köyler bu kurallara uymayabi-lir.

Çocuğu ölen kadınlar cuma akşamları yön eğirmez, örgü örmezler. Çünkü çocuğun ruhu ge-lir, annenin kucasına oturmak istemiş. Bayram-larda da aynı şey düşünülür. Anne eline örgü şi-şi alırsa çocuğa bataabilir düşüncesi yerleşmiştir.

Emzikli çocuğu ölen kadın, kırkı çıkıncaya dek mezarına gidemez. Giderse dönüştü çocuğu arkasından ağlarmış.

Meme emen çocuğun ölümünden sonra anne-si iğneyi yakasına tersine takarsa sütü geri gider-miş.

Ağırşığı iple boynuna takıp tersine arkaya doğru çeviren annenin de sütü geri gider. (Kolye-nin gerdan yerinin sırtı çevrilmesi gibi.)

Birisi öldüğü zaman çevre evlerdeki su kapla-rı boşaltılır. Ölü gömüldükten sonra yeni su dol-durulur. Eski suyu saklamak kötüdür. Çünkü cin-ler periler için etaz atarmış.

Cenazenin çıktığı odada, duvara bir çivi çakıl-dıktan sonra tüm eşyalar çıkarılarak yıkanır. Yı-kanmayacak kumaş elbiselere su serpilir ıslatılır. Nedeni insan ölünce elbiselerini gizli bir ateş alır-

miş, su serpince söneceğine inanılır. Odadaki diğer eşyaların yıkanmasının nedeni ise; Azrail insanı öldürmek için sırtına hançer saplayınca bütün oda gözle görülmeyen bir kana boyanmış.

Kaynak Kişiler

- 1) Mercan Atilla, 70 yaşında.
- 2) Asiye Konakçı, 80 yaşında.
- 3) Fesma Gençtürk, 60 yaşında.
- 4) Rafiye Gençtürk, 55 yaşında.
- 5) Rafiye Mergül, 65 yaşında.
- 6) Rafiye Arılam, 65 yaşında

Araştırma 1965-1966 yıllarında Murgul Başköy'de yapıldı.

Kaynak kişilerin hepsi de kadın olup, derlemenin yapıldığı Başköy'de doğmuşlardır. Ev hanımlığı dışında belirli bir meslekleri yoktur. İçlerinden okur-yazar olan Mercan Atilla, ebeklik yapmıştır. Hepsisi de anlatıklarını, nirelerinden ve köyde yaşamış diğer bülüklerden öğrendiklerini söylemişlerdir.

İmerhev Gürcülerinde Cenaze

Özlem AKALTUN

Öleceği anlaşılan hasta için Kur'an okumasını bilen kişi tarafından Kur'an okunur. Sürekli başında beklenir. Ölen kişinin giysileri çıkarılıp çenesi ayakları bağlanır, yatağından alınarak sert bir yere konulur. Ölmüş olan kişinin gözleri açık kalmış ise sevdiği bir kişiye hasret kaldığı söylenir.

Ölen kişiyi yıkamadan önce ölünün "devri" yapılır. Bir ölünün devrinin yapılması için en az yedi en çok on bir kişinin hazır olması ve bu kişilerin iyi Kur'an bilmesi gerekir. Bu kişiler ölü için Kur'an okuyarak günahlarının bağışlanmasını isterler. Daha sonra cenaze erkek ise imam tarafından, kadın ise kadınlar tarafından yıkanarak kefene sarılıp tabuta konur. Evde tabutun konulduğu yere bir çivi çakılır ve bir taş dolusu mısır unu konur. Konan mısır unu cenaze evden çıkartıldıktan sonra cenaze evine gelen bir kişi tarafından alınıp kullanılır.

Cenazenin uzakta akrabası varsa onlara haber verilir. Komşu köylere haber verilerek onların gelmesi için cenaze bekletilir. Diğer taraftan ölünün bütün elbiseleri ve yatığı yatak, yastık kılıfları köylü kadınlar tarafından yıkanır. Çamaşır yıkayan kadınlara cenaze sahipleri bir miktar para verirler.

Cenaze olan evde yemek yapılmaz, yemeği komşular hazırlayıp cenaze evine ve cenazeye gelen misafirlere ikram ederler. Türk geleneklerinde gördüğümüz cenaze evinde yapılan ve tatlı türü olan helvanın komşulara ve cenazeye katılanlara dağıtılması olayı İmerhev Gürcülerinde görülmemektedir. Yöre halkı cenaze günü tatlı yiyeceklerin yapılmasını iyi saymazlar.

Cenaze herkesine gelmesiyle birlikte evin önüne çıkarılır ve cenaze namazı: cenazenin evinin önünde kılınır. Namazdan sonra ölü mezarlığa götürülerek gömme işlemi yapılır. Gömme işi bitikten sonra mezarlıkta cenaze sahipleri cenazeye gelen kişilere bir kutu kabrit ve makara ipleği dağıtır. Bu işlemler "İshat" adı verilir. Yöre halkına göre bunun amacının dağıtılan makara ve kibriti kullanan kişilerin ölüye dua ederek günahlarının bağışlanması istemeleridir.

Cenaze evi akrabaları tarafından bir hafta boyunca yalnız bırakılmaz. Bu arada ölünün gömüldüğü olduğu mezarlıkta akşamları bir hafta boyunca ışık yakılır. Ölünün 7.. 41. ve 52. gecesinde Kur'an okutulur, komşulara yemek verilir.

Cadı Okhai

Zamanın birinde, bir kadın, ikiz doğurdu. Doğumdan üç ay önce kocası hastalanıp ölmüştü. İkizlerinden bin de ölünce, evin ocağında bir tek oğul kaldı. Kadın, bu oğulun üzerine titredi, büyüttü. Onu, okutmayı istiyordu.

Bir Ağustos gününde, yaz sıcaklığında, kadın, Trabzon'a gitmek üzere hazırlandı. Bir küpe, tulum dolusu ekşi peynir, ekme, mamalika, pleki ekmeği, tavuk eti, mısır, çekirdeksiz fasulye, soğanı doldurdu. Üzerini, örülü elekle örttü. İple bağlayıp, oğluna yükledi. Eline uzun bir sopa aldı, kısa bir sopayı da oğluna verdi. Yola koyuldular.

Trabzon, çok uzaktı. Güle güneşi tepelerine vurunca, gölün yanında büyük bir taşın gölgesinde dinlenmek için oturan anne ve çocuk, soğuk su içtiler.

Anne, oturur oturmaz "Okhai!" diye inledi. Çocuk da, otların üzerine uzanmıştı ki, o anda, ıltında serinledikleri taş yarıp alaca gömlekli, sakallı bir ihtiyar ortaya çıktı, sordu:

- Ne istiyorsunuz, beni neden çağırıyorsunuz?

Anne ve çocuk öyle şaşırıldılar ki, yaşlı adama bir şey diyemediler. İhtiyar sordu:

- Nereye gidiyorsunuz?

-Trabzon'a, orada çok iyi bir okul var. Çocuğu oraya götürüyorum.

Sakallı ihtiyar, taştan dönerek kadını yakınına geldi, çocuğu iyicesüzdü ve annesine:

-Çok uzağa götürüyorsun çocuğunu. Bana güveniyorsan benimle bırak. Ben, herkesten daha iyi bilirim. Adını Okhai, o taşın içinde yaşıyorum. Çocuğu bırakırsın bir yıl sonra gelirsın. Bakarım, birşey öğrenebiliyor mu? O taşın yanında, adımı çağırıldıklarında; çıkar, sana herşeyi söylerim. Çocuğun öğrenemiyorsa bir yıllık ücreti bana verirsın ve çocuğu da götürürsün. Öğreniyorsa çocuğu, üç yıl daha burada bırakırsın. O zaman ücret de istemem. Üç yıl sonra götürürsün çocuğunu.

Çocuğun annesi, Okhai'nin sözünü beğenerek çocuğu bırakıp eve gitti.

Okhai, cadıydı. Öğrencilerine cadılığı öğretti-

yordu. Cadılığı iyi öğrenenleri de bırakmıyordu. "Ben yaşadıkça, kimse benden daha iyi cadı olmamalı; cadılığı taşın dışına çıkarmamalı" diye düşünüyordu. Öğrencilerini bir yıl deniyor, cadılığı kavrayamayanları bir yıl sonra evlerine bırakıyordu.

Okhai'nin güzel bir kızı vardı: Kırmızı yanaklı, uzun boylu, güneş gibi saçları, deniz gibi gözleri, kara uzun kirpikleriyle... O kızın güzelliği sözle anlatılmaz, yazıyla yazılmaz.

Bu kız, bir görüşte babasının yeni öğrencisine aşık oldu, ama korkudan kimseye birşey söyleyemiyordu. Kız düşünüyordu: "Bu çocuk, cadılığı iyi öğrenirse, babam onu burada bırakır. Bir yerde yalnız görüp, bir şey söylemeliyim."

Bir gün sabahleyin çocuk yüzünü yarkaren, kız gizlice yaklaşıp, kulağına fısıldadı:

-Babama, bir şey kavracağımı belli etme. Bir yıl geçip de sana sorunca, bir şey öğrenemedim, bilmiyorum, de! Biliyorum dersini, seni buradan hiç bırakmaz, bilesin!

Çocuk, o günden sonra Okhai'nin kızının öğrettiği gibi yaptı. Bir yıl sonunda Okhai, çocuğa sordu:

-Benden ne öğrendin, ne biliyorsun?

-Bir şey kavrayamadım, bir şey öğrenemedim, bir şey bilmiyorum.

Okhai, çocuğu bırakmak için annesini bekledi.

Bir gün, çocuğun annesi gelerek, taşın yanında durdu. "Okhai!" diye çağırınca, ihtiyar çıkıp:

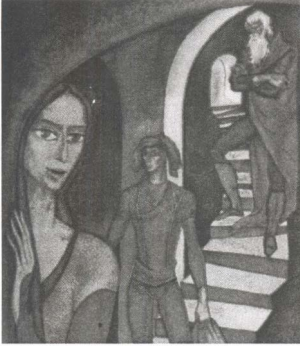
-Çocuğun bir şey öğrenemedi, götür!

Kadın üzüldü, ama ne desin? Okhai'ye bir yıllık ücreti vererek, çocuğu götürdü. Oylesine dertliydi ki, yolun yarısına kadar, tek bir söz etmedi. Sonunda dayanamayıp çocuğa:

-Bir yıl usta ile bıraktım seni, bir şey öğrenemedin, boşuna ücret ödedim.

Çocuk çevresine bakındı, kimseyi görmeyince annesine:

- Sen dert çekme anne, ben herşeyi öğrendim.

Ama cadılığı iyi öğrenen adamı dışarıyı bırakmağı için, yalan söyledim.

Anne, o zairan anladı, kavradı: Okhai'nin oyunlarını ve sevinerek adımlarını sıklaştırdı: eve bir an önce varabilmek için.

Eve varınca çocuk:

-Okhai'nin ustalığını öğrenen adam aç kalmaz. Sakın şaşırma, ben inek, öküz, keçi, at, eşek, katır, köpek, kedi, fare, tavuk, kaz, serçe, kurbağa, kurt, pire, çekirge, örümcek her ne istersen olurum! İstersen keçi olayım beni sat, yine insan olur, sana gelirim.

-Nasıl olur bu?

Annesi çok şaşırmişti.

Çocuk, bir solukta, büyük bir koyun oldu. Anne, sabahleyin pazara götürüp satı. Bir gün sonra koyun kaçtı, yine insan olup annesine döndü. O zaman annesinin hoşuna gitti ve çocuğun cadılığına inandı. Çocuk:

-Şimdi öküz oluyorum, beni sat!

Öküz oldu, annesi satı. Bir gün sonra yine evine geldi:

-Şimdi at oluyorum, ama pazara götürürnce gemimi kimseye verme, eve getir ve sakla. Gem için kim çok para verirse, ben başımı sallayınca ver!

Çocuk, at oldu. Annesi, atı pazara götürdü. Müşterisi çoktu. Biri, "Ben alacağım", öbürü,

"ben alacağım" diye birbirlerine yol vermiyorlardı. Hepsi de "Ben alacağım." diyordu.

Anne, ne diyeceğini bilemiyordu.

O gün, Okhai haberi duydu, başka adamın şekline bürünerek, pazara gitti. Çocuğun annesi, henüz atı satmamıştı. Okhai, iki katı bedel ödeyerek atı satın aldı. Okhai, gemi de isteyince, anne vermedi. Okhai, gem için atın bedelini verdi. At, o zaman bu adamın Okhai olduğunu anladı: çünkü, başka kimsede gemi bunca para vermezdi.

At başını sallayınca, annesi gemi verdi. Okhai gemi alarak atın ağzına geçirdi ve "Elime düşürdüm" diye sayıkladı. Ama gem elinden kayar kaymaz; at, güvercin oldu ve uçtu. Okhai atmacaya döndüştü, güvercini kovaladı. Güvercin uzaktaki bir köyde kırmızı giysili bir kız çocuğu görüp, ona doğru uçtu. Kızın koyununa konup, çiçek oldu. Kız, çiçeği eline aldı, "Bu nereden geldi?" diyerek kokladı. Atmaca da kızın önüne oturup, dilenci oldu:

-Çiçeği ver de, ne istersen iste benden.

Kız vermedi:

-Bu benim çiçeğim, sana niye vereyim!

Bunu gören kızın annesi sordu:

-Ne var kızım, dilenci ne istiyor?

-Çiçeği istiyor

-Ver de gitsin, başından at!

Kız, annesini dinleyerek çiçeği attı, ama çiçek mısır taneleri olup, oraya dağıldı. Dilenci hiç zaman geçirmeden horoz oldu, gagalamaya başladı. Ama, mısır tanelerinden biri çakal oldu, horozu yuttu.

Gitti, gitti. Okhai'nin yaşadığı yerdeki o büyük taşın yanına geldi. Çevresine bakıp da kimseyi görmeyince yine insan oldu ve çağırdı: "Okhai!"

Taş yarıldı. Okhai hiçbir yerde yoktu. Çocuk girip, Okhai'nin kızını çıkardı ve evine getirdi.

Annesi evde bekliyordu. Oğlunu ve kızını görünce çok sevindi, "Oğlum, ocağa gelin getirdi" diyerek.

Büyük düğün kuruldu, ben de oradaydım. Yedim, içtim. Düğün de bitti. Okhai'nin haberi de.

Kaynak: Lazuri Paramitçe, Tbilisi 1982

Lazcadan Çeviren: Fehime Yazarı

Not: Lazuri Paramitçe'nin Dördüncü Masalı Tarih ve Toplum Dergisinin 186. Sayısında yayımlanmıştır.

HABERLER

Kafkasya Yazıları'nın Yeni Dosyası Çıktı
Çivi yazıları Yayınevi'nin çıkardığı Kafkasya Yazıları Kitap Dizisi'nin 7. sayısı yayımlandı. Dizinin bu sayısının da ağırlık, Rusya ve Kuzey Kafkasya'daki etnik çatışmalara ayrılmış. Başlıca konu başlıkları şöyle:

SSCB'de Etnik Kimlik, Ekim Devrimi'nin Şafağında Kuzey Kafkasya Ordusu, Kızıldoru'ya Karşı Kafkasyalılar ve Kazım Kap, Sayayev ve Şura Hareketi, Osmanlılarla Azerbeycan ve Kuzey Kafkasyalılar Arasındaki Anlaşmalar, MS 1. yüzyılda Doğu Karadeniz, Japon Dilbilimci Goşi ile Röportaj, Orta Hopa'dan Sibirya'ya Helimişi Xasani

Çivi yazıları Yayınevi, Caferağa Mah. Sakız Sok. Berkel Ap. No: 6/9 Bahariye, Kadıköy/İstanbul
Tel: 0216 330 83 16 / 347 05 62
Faks: 0216 418 26 01

İdea Dergisi'nde Kafkasya Dosyası

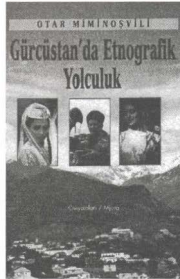
İdea Dergisi'nin 5. sayısında, "Kafkasya: Barut Fıçısı" adlı dosya yer verildi. Prof. G. Hewitt, Prof. G. Şaraşidze, Nur Dolay ve Gia Nodia gibi isimlerin yer aldığı bu dosyada Kafkasya'daki sorunlar gerek makale ve gerekse çeşitli söyleşilerle irdeleniyor.

Edinme Adresi:
İDEA Politika Dergisi PK: 89 Teşvikiye-İstanbul,
Tel (0212) 241 05 87

Gürcüstan'da Etnografik Yolculuk

Tbilisi Üniversitesi tarafından 1998 yılında yayımlanan Otar Miminoşvili'nin "Gürcüstan'da Etnografik Yolculuk" adlı kitabı geçtiğimiz ay Çivi yazıları Yayıncıları'ndan çıktı.

Guria, Samegrelo, Aphazeti/Abhazya, Svaneti, Raça-Leçhumi, Sonsöz.

Çivi yazıları Yayınevi, Caferağa Mah. Sakız Sok. Berkel Ap. No: 6/9 Bahariye, Kadıköy/İstanbul
Tel: 0216 330 83 16 / 347 05 62
Faks: 0216 418 26 01

Doğu Karadeniz'de Efsane, Tarih, Kültür

İngiliz araştırmacı İdikö Bellér Hann'in Doğu Karadeniz'de yaptığı alan çalışmaları, Çivi yazıları Yayınevi tarafından yayımlandı. Ali İhsan Aksamaz tarafından çevrilen kitap, Doğu Karadeniz Kırısında Efsane ve Tarih, Doğu Karadeniz'de Sözlü Gelenek, Doğu Karadeniz'de Nataşa Sorunu ve Toplumsal Etkileri adlı üç bölümden oluşuyor.

Çivi yazıları Yayınevi, Caferağa Mah. Sakız Sok. Berkel Ap. No: 6/9 Bahariye, Kadıköy/İstanbul
Tel: 0216 330 83 16 / 347 05 62
Faks: 0216 418 26 01

Hacer Özkan (İremadze) tarafından Türkçeye kazandırılan eser şu bölümlerden oluşuyor: Tbilisi, Kaheti, Tuşeti, Hevsureti, Pşavi, Hevi, Mtiuleti, Ksnis Heoba, İç kartlı Dağlık Bölgesi, Kartli, Samtshe-Cavaheti.

EDUARD ŞEVARDNAZE
TÜRKİYE-GÜRCÜSTAN
DOSTLUK VE DAYANIŞMA
VAKFI

გერმანიის
საერთაშორისო
საზოგადოებრივი
კავშირების
სამსახური

Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'ndan Haberler

Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı Olağanüstü Genel Kurul sonrası sohbetlere devam edildi.

Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'nın olağanüstü genel kurulu yapıldı. 10 Ekim 1999 tarihli genel kurulda yapılan seçimde, eski yönetin kurulu üyeleri yeniden seçildiler. Ayrıca, yıllık aidatlar artırıldı ve yeni çalışma programı kabul edildi.

Gürcüstan Cumhurbaşkanı'nın Ziyareti

Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı yönetim kurulu başkanı ve üç yönetim kurulu üyesi, toplam dört kişilik bir heyetle. Sn. E. Şevardnadze'ye vakfın ikinci ziyareti gerçekleştirildi. 29 Ekim 1999'da yapılan bu ziyaret sonucu vakıf ile Gürcüstan politik ve bürokrasi çevreleri

Gürcüstan Cumhurbaşkanı Sn. E. Şevardnadze vakıf yönetim kurulu üyelerine "hoşgeldiniz" derken arasında ilişkilerin daha da geliştirilmesi sağlandı.

Gürcüce Kurslar Başladı

Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'nın merkezinde Gürcüce kurslara 19 Kasım 1999 tarihinde yeniden başlandı. 15 Haziran 2000 tarihine kadar devam edecek kurslarda Gürcüstan'dan gelen öğretmenler ders vermektelerdir.

İlgilenenlerin, (0312) 433 95 74 nolu telefona başvurmaları rica olunur.

Vakıfta süren derslerden bir an...

İzmit Gürcü Derneğinde 'Çadı Gecesi' Yapıldı

İzmit Batum Kafkas Kültür Derneği'nin düzenlediği Çadı Gecesi 6 Kasım 1999 tarihinde kalabalık bir topluluk tarafından kutlandı. Destan Müzik Grubu tarafından seslendirilen "Çıve loy Nanayda" ve diğer Gürcü türkülleri ile coşan çeneburiler, çeşitli Gürcü halk oyunları oynayarak gecenin tadını çıkardılar.

Gürcü Yemekleri Haftası Yapıldı

Uzun yıllardır İstanbul'da yaşayan Natali Kudidze ve iki arkadaşı tarafından organize edilen "Gürcü Yemekleri Haftası" başarılı geçti. İstanbul'un Nişantaşı semtinde mevcut Cafe Zone'da yapılan haftada sunulan birbirinden güzel Gürcü yemekleri ve Gürcü şarapları çok beğeni kazandı.

CAFÉ ZONE
 Nigâr Bey

GÜRCÜ YEMEKLERİ HAFTASI
 18.10.1999 - 23.10.1999

 Değişik Lazzafları tatmanız için
 Sizleri Bekliyoruz.

 Öğle yemekleri: 12:00 - 15:00
 Akşam yemekleri: 19:00 - 24:00

 Konuşma Salonu, Sulu, No: 11, 80020 Hisarüstü'ye
 Tel: 191 221 296 43 910 296 40 91

Rustaveli Tiyatrosu İstanbul'da

Gürcistan'ın ünlü Rustaveli Tiyatrosu 24 Ekim 1999'da İstanbul'da Shakespeare'nin "Macbeth" oyununu iki kez sahneledi. Shakespeare'i dünyada en iyi yorumlayan isimlerin başında gelen Robert Sturua tarafından sahnelenen oyun Gürcü dilinde oynanmış ve Türkçe alt yazılı çevrilmiştir. Devlet Tiyatrosu AKM büyük sahnede sahnelenen oyunun her iki temsilinde de biletler tükenmişti.

Adamadzeler CRR'de

Tbilisi Devlet Opera ve Balesi'nde birçok operada başrol oynayan Marlen Adamadze ile yine aynı yerde başrollerde oynayan Nino Adamadze'nin konseri 29 Aralık 1999'da İstanbul Cemal Reşid Rey Salonları'nda, Gürcistan'ın devlet sanatçıları olan Adamadze çifti, ünlü akordeon profesörü Edward Aris'in eşliğinde

 Gürcistan Devlet Sn.
 Marlen Adamadze

Gürcüce ve diğer dillerde şarkılar söylediler.

Mjora Kültür Dergisi Çıktı

Bir süredir hazırlıkları sürdürülen Mjora dergisi yayın yaşamına başladı. "Skani Nena" alt başlığıyla çıkan Mjora, kendisini, "Lazların ta-

 Nino Adamadze Bize'tin
 Carmen'inde

rih, edebiyat, kültür ve sanat dosyası" olarak tanımlıyor. Lazların yıllar süren çabalarının ve dayanışma duygusunun bir sonucu olarak görülməsi gereken Mjora'nın ilk sayısında, "Lazlar" kitabının yazarı

M. R. Özgün'le röportaj, Lazuri Alboni, Laz Dili Üzerine değerlendirmeler, resmi tarihe karşı çalışma denemeleri, Lazca masal ve şiirler ilk elde akılda kalan çalışmalar. Kültür dünyamızda nice-dür eksikliğini hissettüğümüz bir boşluğu doldurmaya soyunan Mjora'ya başarılar diliyoruz.

Edinme adresi:

Çiviyazıları Yayınevi, Caferağa Mah. Sakız Sok. Berkel Ap. No: 6/9 Bahariye, Kadıköy/İstanbul
 Tel: 0216 330 83 16 / 347 05 62
 Faks: 0216 418 26 01

BASINDAN
Abhazya'da Seçimler

Gürcistan'ın Abhazya bölgesinde ayrımcılar tarafından düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimlerini BM dahil hiçbir uluslararası kuruluş kabul etmemiş ve yasadışı saymıştır. Buna rağmen Ardznba tarafından tek aday olarak, V. Ardznba ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet, Özgür Bakış ve Radikal 03/10/1999

Samsunspor Kiknadze'yi Transfer Etti

Samsunspor, Dinamo Tbilisi'de orta sahada oynayan 23 yaşındaki Kiknadze'yi transfer etti. Evrensel 09/10/1999

Fırtına Vadisi'nde Baraj Yine Durduruldu

Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinde doğaseverlerin örnek bir mücadelesi var. Dünyanın en önemli doğa zenginliklerinden biri olan Fırtına Deresi ne yapılmak istenen baraj inşaatı, Bölge İdare Mahkemesi tarafından ikinci kez durduruldu.

Hürriyet 13/10/1999

Lazca Okul Sözü

Liberal Demokrat Parti genel başkanı Besim Tibuk, anadilinin Lazca, ikinci dilinin ise Türkçe olduğunu belirtti. Trabzon Gazeteciler Cemiyeti'nde yaptığı basın toplantısında iktidara geldiklerinde Lazca öğretim görülen okullar açacaklarını belirten Tibuk, bundan Türkiye'nin büyük fayda sağlayacağını bildirdi.

Hürriyet 17/10/1999

Eski Başbakana Suçlamalar

Rusya eski başbakanı Yevgeni Primakov'un Şevardnadze'ye karşı iki kez suikast düzenlediği ve bu suikastlerde Beyaz Rusya'daki ajanları kullandığı bildirildi. Bu suçlamayı yapan ABD Ulusal Güvenlik Ajansı, ellerinde bu suikastlere katılan profesyonellerin konuşmalarının kayıtlı olduğu bantlar bulunduğunu iddia etti.

Cumhuriyet 23/10/1999

Kafkasya'da İslamcı Gerillalar

Rus gazeteci Alexej Malashenko tarafından kaleme alınan yazı ile Çeçenistan'daki İslamcı hareket Le Monde Diplomatique'nin Ekim 1999 sayısında yayınlandı. Yazıda, Kuzey Kafkasya'da İslamcı Hareketlerin tarihsel analizi yapılmakta ve bu olayı fırsat bilen Rusya'nın Dağıstan ve Çeçenya'da başlattığı savaş anlatılmaktadır.

V Özgürlük 23/10/1999

Gürcüistan Mülteclilere Kapılarını Açıyor

Şevardnadze, Çeçen mülteclilere kapılarını açacaklarını bildirdi. Gerek Çeçen halkı ve gerekse diğer Kuzey Kafkasya halkları ile kardeş olduklarını belirten Şevardnadze, "iltica etmek isteyen kadın, yaşlı ve çocuklara kucakımızı açtık" dedi. Bu arada Gürcüistan'ın Nato'ya girme isteğine Rusya sert tepki göstererek, Nato'nun kırmızı hat denen çizgiyi aşmamasını istedi.

Türkseesi Gazetesi 26/10/1999

Gürcüistan'da Genel Seçimler Yapıldı

Gürcüistan'da ülke tarihinde üçüncü kez yapılan seçimlerde, 2.900.000 seçmen 235 üyeli parlamentonun yeni üyelerini belirledi. Seçimlere 19 parti ve 13 koalisyon katıldı. Seçimlerde Şevardnadze'nin başkanlığı yaptığı Vatandaşlar Birliği Partisi %45, Aslan Abaşidze'nin başkanlığı yaptığı Agordzineba Partisi'nin başını çektiği koalisyon %26, Yeşiller Partisi de %7 oy alarak parlamentoda temsil hakkı elde ettiler.

Finansal Forum 1/11/99

Bizim Gazete 1/11/99

Cumhuriyet 2/11/99

Trabzonspor Gürcü Pazarı'nda

Trabzonspor üç yıl aradan sonra yeniden Gürcü oyunculara yöneldi. Futbolcu izleme komitesi üyeleri, Tbilisi'ye giderek çeşitli takımlardan Karidze, Mahkadze ve Susya ile temasa geçecekleri öğrenildi.

Hürriyet Karadeniz Gazetesi 01/11/1999

Kafkasya'da Rus Oyunu

Teröristleri yok etmek bahanesiyle Çeçenya savaşını başlatan Rusya'nın esas amacı, Güney Kafkasya'da kaybolan prestijini ve nüfuzunu tekrar elde etmektir. Gürcüistan, Rusya tarafından Çeçenya'ya giden silah ve savaşçılara sınırlarını açmakla suçlanırken, Rusya ise Kafkasya'da bir kez daha bildiğini okumakla suçlanıyor.

Radikal 07/11/1999

Bakü-Ceyhan'da Gürcüistan Görüşmeleri

Gürcüistan'ın Ankara Büyükelçisi Taniel Lebanidze tarafından basın toplantısında yapılan açıklamada Bakü-Ceyhan boru hattını Gürcüistan'ın ve cumhurbaşkanı Sn. Şevardnadze'nin tam desteklediğini ve 18-19 Kasım'da İstanbul'daki AGIT zirvesinde bu anlaşmanın imzalanacağını bildirdi. Gürcüistan, bu projeye önem vermektedir ve Gürcüistan bu desteğini Bakü-Supsa'nın genişletilmesi konusundaki çok miktarda teklifi geri çevirerek ispatetmiştir.

Cumhuriyet 12/11/1999

Papa Gürcüistan'ı Ziyaret Etti

papa John Paul, Gürcüistan'ın başkenti Tbilisi'de spor sarayında yaptığı konuşmada, Şevardnadze'ye teşekkür ederek, Çeçenya Savaşı nedeniyle Rusya'yı suçladı. Gürcüistan Patriği II. Ilia ile sicaak ve doktanegörümler yapan Papa, Dağlık Karabağ ve Abkhazya sorunlarının barışçıl yollarla çözülmesini diledi. Papa yaptığı konuşmada Gürcüistan'ın her zaman batıya baktığını, bünyesinde Musevi, Müslüman, Yezidi ve diğer dinlerden insanların huzur içinde yaşadıklarını anlattı.

Turkish Daily News 06/10/1999

Macbeth ve Robert Sturua Üzerine

Tiyatro eleştirmeni ve Gürcü tiyatro uzmanı Hayati Asilyazıcı tarafından kaleme alınan yazılarda gerek Rustaveli tiyatrosu hakkında ve gerekse bu tiyatroya yönetmeni Robert Sturua hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Ayrıca Macbeth oyununun teknik kriterini yapan Hayati Asilyazıcı, Sturua'nın bu oyunu mükemmel yorumladığını ve "Modern Macbeth" haline dönüştürdüğünü belirtmektedir.

Aydınlık 07/11/1999, 14/11/1999

Bizim Gazete 28/11/1999, 15/11/1999

AÇIKLAMA

Geçen sayımızda yer alan ve Tarih ve Toplum dergisi'nin 189. sayısında yayımlanan "Diller Dağı Kafkasya" adlı makalenin yazarı Hewitt ile ilgili olarak kullandığımız "özelgörev" ifadesinin, makalenin çevirmeni Ali İhsan Aksamaz'la bir ilgisi yoktur.

Adam Öykü	Türk edebiyatının öncü dergisi.
Adam Sanat	Sanatta ve edebiyatta kalıcı.
Beauty Forum	Estetisyenin dergisi.
Beauty Forum Kataloğu	Katalogla ürün satışı.
Bütün Dünya	Aylık genel kültür dergisi.
Çepeçevre Gazetesi	Doğa sevgiyle korunur, sevgi bilgiden doğar.
Çveneburi	Kafkas, Artvin ve Gürcü kültürü dergisi.
Dağıtım Kanalı	Beyaz eşya ve dayanıklı tüketim mallarında yeni bir nefes.
Düşünen Siyaset	Aylık düşünce dergisi.
Edebiyat ve Eleştiri	"Eleştiri önemlidir".
Güldiken	Mizah kültürü dergisi.
İnşaat Ekonomi	Ürün ve hizmetlerinizi hedef kitleye ulaştıran rehberiniz.
Kafkasya Yazıları	Tarih, edebiyat, kültür ve sanat dosyası.
Kuaför Cosmetic Market	Kuaför, parfümeri ve kozmetik dergisi.
Kuaför Magazin	Saç modelleri, kozmetik ve estetik.
Roza	Cinsiyetçiliğe ve ırkçılığa karşı kadın dergisi.
Sanal Ördek	Sanal Ördek kullanınız: Yuluşmadan güldüren kara izah dergisi.
Sanat Çevresi	Bütün sanat olayları.
Tiyatro... Tiyatro...	Tiyatro... Tiyatro...
Turkish Aviation	Havacılık dünyası Turkish Aviation ile avucunuzda.
Uç Dergisi	"Bizim şarkımız haritada kayıp bir şehirdir". Kültür ve edebiyat dergisi.
Yazın	Kültür dergisi.

Dergi sayısı önümüzdeki günlerde artacaktır.

ABONE FORMU

Aşağıdaki bilgileri bize telefonla da iletebilir ya da www.abonet.net sitesine girerek kaydedebilirsiniz. Tel: (212) 222 83 32 Faks: (212) 222 27 10

Adı-Soyadı/Name-Surname :

Adresi/Address :

TelNo. : Faks No. : E-mail :

Abone olmak istediği dergi:

Dergi	Periyodu	Kapak Fiyatı	Kaç aylık abonelik istiyorsunuz?
Adam Öykü	İki Aylık	1.250.000 TL.	
Adam Sanat	Aylık	750.000 TL.	
Beauty Forum	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Beauty Forum Kataloğu	Üç Aylık	250.000 TL.	
BütünDünya	Aylık	750.000 TL.	
Çepeçevre Gazetesi	Aylık	500.000 TL.	
Çveneburi	Üç Aylık	1.000.000 TL.	
Dağıtım Kanalı	Aylık	1.000.000 TL.	
DüşünenSiyaset	Aylık	2.000.000 TL.	
Edebiyat ve Eleştiri	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Güldiken	Dört Aylık	1.000.000 TL.	
İnşaat Ekonomi	Aylık	750.000 TL.	
Kafkasya Yazıları	Üç Aylık	1.250.000 TL.	
Kuaför Cosmetic Market	İki Aylık	750.000 TL.	
Kuaför Magazin	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Roza	İki Aylık	500.000 TL.	
Sanal Ördek	Aylık	450.000 TL.	
Sanat Çevresi	Aylık	2.000.000 TL.	
Tiyatro... Tiyatro...	Aylık	1.500.000 TL.	
Turkish Aviation	İki Aylık	750.000 TL.	
Uç Dergisi	İki Aylık	1.000.000 TL.	
Yazın	İki Aylık	750.000 TL.	

Ödeme şekli:

- ☐ Dergileri mendenakit ödeyeceğim. (Toplu aboneliklerde)
☐ Havale gönderiyorum. (İş Bankası - Perpa Şb. Hesapno. 105912)
☐ Abonelik bedelini Kredi Kartı hesabımdan heray çekiniz.

Kart Tipi : ☐ Visa ☐ Master
Kart No.

Geçerlilik Tarihi: İmza:

ÇORUH

0641357201
0542-201010333

YANGIN SÖNDÜRME CİHAZLARI SAN. ve DİŞ TİC. LTD. ŞTİ.

FIRE EXTINGUISHERS

*Yangın ocağı,
Çoruh yangını söndürür*

SARAY CAD. NO. 6
BAHÇELİEVLER / İSTANBUL
TEL / FAKS:
0212 556 15 33
505 80 61 - 557 04 83
24 SAAT: 0542 413 47 85